

8gam.ir

8gam.ir

محتوای ویژه کتاب

- چکیده درس
- پاسخ به تمامی پرسش‌ها و کاربرگ‌های کتاب درسی
- ارزشیابی مستمر با پاسخ و ریزبارم
- آزمون‌های پایانی با پاسخ و ریزبارم

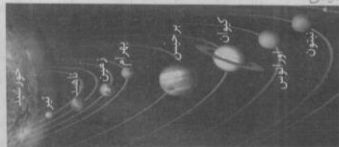
مطالعات اجتماعی

فصل ۱ سیاره ما، زمین

درس ۱ گوی آب‌زیبا

چکیده درس

- ۱- زمین بخش کوچکی از منظومه شمسی است.
- ۲- منظومه شمسی از یک ستاره به نام خورشید و اجرام آسمانی تشکیل شده است.
- ۳- منظومه خورشیدی دارای } (درونی) چهار سیاره نزدیک به خورشید که سطوح سنگی و جامد دارند. هشت سیاره است. } (بیرونی) چهار سیاره دورتر که از گازهای مختلف تشکیل شده است.
- ۴- نام هشت سیاره منظومه خورشیدی

- ۵- در بین سیاره‌های نزدیک به خورشید، زمین بزرگترین سیاره است.
- ۶- زمین سومین سیاره منظومه خورشیدی است.
- ۷- فاصله زمین تا خورشید ۱۵۰ میلیون کیلومتر است.
- ۸- تنها قمر زمین ماه نام دارد.
- ۹- تعداد قمرهای سیاره‌های گازی زیاد است.
- ۱۰- سیاره مشتری ۱۶ قمر دارد.
- ۱۱- خورشید سرچشمه اصلی نور و گرمای زمین است.
- ۱۲- قطر خورشید ۱۰۹ برابر قطر زمین است و جرم آن ۳۳ هزار برابر جرم زمین است.
- ۱۳- به تعداد زیادی از سیاره‌ها و ستاره در آسمان، گپکشان می‌گویند.

- ۱۴- ستاره خورشید یکی از ستاره‌های کهکشان راه شیری است.
- ۱۵- شکل کهکشان راه شیری، مارپیچی است.
- ۱۶- سطح کره زمین را خشکی‌ها و آب‌ها پوشانده است.
- ۱۷- موقعیت قرار گرفتن یک پدیده روی کره زمین موقعیت مکانی آن پدیده است.
- ۱۸- استوا دایره بزرگ فرضی است که زمین را به دو قسمت مساوی شمالی و جنوبی تقسیم می‌کند.
- ۱۹- مدارها دایره‌های فرضی هستند که به موازات استوا کشیده می‌شوند.
- ۲۰- مدارها از ۰ تا ۹۰ درجه شمالی و جنوبی درجه‌بندی می‌شوند.
- ۲۱- به دایره‌های فرضی که از قطب شمال تا قطب جنوب کشیده شده‌اند، نصف‌النهار گویند.
- ۲۲- نصف‌النهار مبدأ (گرینویچ) خط فرضی است که کره زمین را به دو قسمت شرقی و غربی تقسیم می‌کند.
- ۲۳- نصف‌النهارها از ۰ تا ۱۸۰ درجه غربی و ۱۸۰ درجه شرقی درجه‌بندی می‌شوند.
- ۲۴- هر نقطه از کره زمین بر روی یک مدار و یک نصف‌النهار قرار دارد که به آن مختصات جغرافیایی می‌گویند.
- ۲۵- به فاصله هر نقطه با نصف‌النهار مبدأ طول جغرافیایی می‌گویند.
- ۲۶- به فاصله هر نقطه با خط استوا عرض جغرافیایی می‌گویند.

فقالیت

۱- زمین و سه سیاره دیگر درونی منظومه خورشیدی (تیر، زهره، بهرام) چه تفاوت‌هایی دارند؟
 ۲- گازها یا جو موجود در آنها ۳- تعداد قمر ۴- حجم ۵- مدت زمان چرخش به دور خورشید
 ۶- تفاوت سیاره‌های درونی و بیرونی منظومه خورشیدی را بیان کنید (مدار گردش، جنس و ترکیب، قمر).
 ۱- تعداد قمرهای سیاره‌های بیرونی بیشتر از سیاره‌های درونی است.
 ۲- سیارات درونی از سطوح سنگی و جامد و سیارات بیرونی از گازهای مختلف تشکیل شده‌اند.
 ۳- مدت زمان گردش مدارهای سیاره‌های بیرونی بیشتر از سیاره‌های درونی است.

۳- الف) پرس‌وجو کنید که آیا تاکنون در اکتشافات فضایی، اثری از حیات در نقاط دیگر فضا یافت شده است. بله، براساس مکانیزم بقای موجودات، موجودات به‌خصوص انسان برای بقا نیازمند اکسیژن (هوا)، آب و غذا است. به گفته کارشناسان به غیر از زمین سه سیاره دیگر وجود دارد: ۱- بهرام (مریخ) ۲- یکی از ماه‌های (قمرهای) مشتری، ۳- یکی از ماه‌های کیوان. کمربند خورشید یعنی جایی که سیاره‌ای دارای آب و جو مناسب است، مانند زمین، ناهید و بهرام.

ب) به نظر شما چرا در کاوش‌های فضایی به تحقیق درباره سیاره مریخ (بهرام) بسیار توجه می‌شود؟
 به علت دارا بودن یخ‌های قطبی، دره‌های گود، کوه، غبار توفان و کج بودن محور گردش که باعث شده مانند زمین دارای فصل باشد.

۴- الف) با مراجعه به کتاب‌های علوم و نجوم یا پایگاه‌های اینترنتی، چند مورد از شگفتی‌های کهکشان‌ها و اجرام آسمانی، منظومه خورشیدی و سیاره زمین را استخراج کنید و در کلاس به‌خوانید. سیاره ناهید: دومین سیاره سامانه خورشیدی است. میان زمین و تیر قرار گرفته است. نزدیک‌ترین سیاره به زمین و بعد از ماه، درخشان‌ترین جرم آسمانی و طبیعی است. ناهید داغ‌ترین سیاره در سامانه خورشیدی است. این سیاره ماه یا قمر ندارد و از چند دیدگاه مانند جرم، گرانش و ترکیبات ساختاری به زمین شبیه است، به همین دلیل خواهر زمین نامیده می‌شود. خورشید: یک توپ شعله‌ور بزرگ در مرکز منظومه خورشیدی است. خورشید فقط از گاز تشکیل شده است و نزدیک‌ترین ستاره به کره زمین است. فاصله خورشید از زمین ۱۴۹/۶۸۰/۰۰۰ کیلومتر است. جرم خورشید ۳۳۲/۹۰۰ برابر جرم زمین است. خورشید حدود ۴/۵ میلیارد سال قبل، همان زمانی که منظومه شمسی (خورشیدی) ابری از گاز و گرد و غبار بود، به‌وجود آمده است.

ب) به نظر شما، تفکر در این شگفتی‌ها چه ارتباطی با موضوع خداشناسی دارد؟ جهان آفرینش مجموعه‌ای از شگفتی‌هاست و وقتی این شگفتی‌ها را می‌نگریم، عظمت خداوند را در جهان احساس می‌کنیم و هرچه را که جز اوست، کوچک و حقیر می‌شماریم. جهان آفرینش و نقش‌های زیبای آن، کتاب بزرگی است که هر کلمه آن دلیل روشنی بر وجود آفریدگار جهان است. جهان هستی بهترین و زیباترین کلاس خداشناسی و زبان گویای علم و قدرت الهی است.

ب) از معنی آیه ۵۷ سوره شافر چه می‌فهمید؟ آفرینش آسمان‌ها و زمین بسیار بزرگتر از آفرینش انسان است. بدین معنی که آفرینش انسان و زنده کردن او در روز قیامت در مقایسه با عظمت عالم هستی ذره ناچیزی است و نشان‌دهنده روز معاد است.

فقالیت

۶

۵- ایران در نیمکره شمالی قرار دارد یا نیمکره جنوبی؟ نیمکره شرقی یا نیمکره غربی؟ چگونه می‌فهمید؟ در نیمکره شمالی و شرقی قرار دارد. با کمک یک کره جغرافیایی، چون ایران در شمال خط استوا و شرق نصف‌النهار مبدأ قرار گرفته است.

فقالیت

۷

۷- به کمک معلم، چند کره جغرافیایی را به کلاس بیاورد؛ به طوری که هر گروه، یک کره در اختیار داشته باشد. سپس در هر گروه:

ب) سه مکانی را که روی یک مدار قرار دارند، در نظر بگیرید آیا این سه مکان عرض جغرافیایی یکسانی دارند؟ چرا؟ جهان آفرینش مجموعه‌ای از شگفتی‌هاست و وقتی این شگفتی‌ها را می‌نگیریم، عظمت خداوند را در جهان احساس می‌کنیم و هرچه را که جز اوست، کوچک و حقیر می‌شماریم. جهان آفرینش و نقش‌های زیبای آن، کتاب بزرگی است که هر کلمه آن دلیل روشنی بر وجود آفریدگار جهان است. جهان هستی بهترین و زیباترین کلاس خدانشناسی و زبان گویای علم و قدرت الهی است.

پ) سه مکانی را که روی یک نصف‌النهار قرار دارند، در نظر بگیرید و بگویید آیا این سه مکان طول جغرافیایی یکسانی دارند؟ چرا؟ بله چون تمامی نقاط روی یک نصف‌النهار دارای طول جغرافیایی برابر هستند.

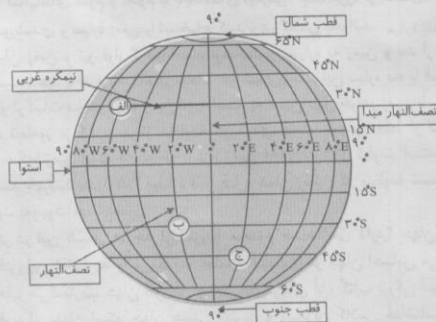
۸- کاربرگه‌های شماره ۱ و ۲ را کامل کنید.

به شکل کره زمین که خط‌های فرضی نصف‌النهار و مدار از آن عبور کرده‌اند، وقت کنید. این خط‌ها با قطع کردن یکدیگر، شبکه‌هایی را به وجود آورده‌اند.

۱- هریک از عبارت‌های زیر را مانند مثال در جای مربوط بنویسید.

۲- با توجه به شکل زیر طول و عرض جغرافیایی مکان‌های زیر را بنویسید.

مکان	طول جغرافیایی	عرض جغرافیایی
الف	۶° W	۳° N
ب	۲° W	۳° S
ج	۲° E	۴۵° S

کاربرگه شماره ۲

۱- نزدیک‌ترین طول و عرض جغرافیایی به هریک از مکان‌های زیر را بنویسید.

(رودبار) ← ۲۸° N و ۵۸° E (رفسنجان) ← ۳° N و ۵۶° E

(یزد) ← ۲۳° N و ۵۴° E (بندرعباس) ← ۲۷° N و ۵۶° E

۶

تیم دوره اول متوسطه

دوره اول متوسطه

۷۱۶

- ۲- نام شهر یا روستایی را که در نقاط زیر واقع شده است، به طور تقریبی بنویسید.
 (سردشت) $58^{\circ}E, 26^{\circ}N$, $3^{\circ}N, 56^{\circ}E$ (سردسیر) $31^{\circ}N, 56^{\circ}E$ (کرمان)
- ۳- به نظر شما، آیا ممکن است برای نشان دادن طول و عرض جغرافیایی مکانی در کشور ایران از علامت‌های W (غرب) و S (جنوب) استفاده کنیم؟ چرا؟ خیر، چون ایران در نیمکره شمالی و شرقی قرار دارد.

۸ فعالیت

شهر مکه در کشور عربستان و در جنوب غربی ایران واقع است. بنابراین، در ایران ما به سمت جنوب غربی نماز می‌خوانیم و هرگاه می‌خواهیم جهت قبله را پیدا کنیم، ابتدا جهت جنوب را جست‌وجو می‌کنیم و سپس به سمت غرب متمایل می‌شویم. میزان تمایل ما به سمت غرب در نواحی مختلف فرق دارد. به نقشهٔ روبه‌رو توجه کنید و از سه شهر مشهد، بندرعباس و تبریز خطی به سمت خانه کعبه رسم کنید.

۹- مردم بندرعباس نسبت به ساکنان تبریز برای اینکه در جهت قبله قرار بگیرند، بیشتر به سمت غرب متمایل می‌شوند یا کمتر؟ بیشتر

۱۰- در آدیس آبابا (اتیوپی) و قاهره، قبله در کدام سمت است؟ در آدیس آبابا شمال شرقی و قاهره جنوب شرقی

۱۱- با استفاده از یک نقشهٔ جهان نما بگویید که در مالزی قبله رو به کدام سمت است؟ شمال غربی

ارزشیابی مستمر

- ۱- بزرگ‌ترین سیاره نزدیک به خورشید چه نام دارد؟ (۵/۰ نمره)
الف) بهرام   ب) زمین   ج) ناهید   د) تیر
- ۲- سیاره مشتری دارای چند قمر است؟ (۵/۰)
الف) ۱   ب) ۱۰   ج) ۱۶   د) ۱۷
- ۳- فاصلهٔ زمین تا خورشید ۱۵۰ میلیون کیلومتر است. (۵/۰)
 نادرست   درست
- ۴- استوا دایرهٔ فرضی است که زمین را به دو نیمکرهٔ شرقی و غربی تقسیم می‌کند. (۵/۰)
 نادرست   درست
- ۵- هر نقطه از زمین بر روی یک ..... و ..... قرار دارد که به آن مختصات جغرافیایی می‌گویند. (۱)
- ۶- خورشید سرچشمهٔ اصلی ..... و ..... زمین است. (۱)
- ۷- تنها قمر زمین چه نام دارد؟ (۱)
- ۸- زمین چندمین سیارهٔ منظومه شمسی است؟ (۱)

- ۹- کهکشان چیست؟ (۱)
- ۱۰- منظومه شمسی در کدام کهکشان قرار گرفته است؟ (۱)
- ۱۱- نحوه درجه بندی مدارها را بنویسید. (۲)
- ۱۲- عرض جغرافیایی را توضیح دهید. (۱)
- ۱۳- طول جغرافیایی را توضیح دهید. (۱)
- ۱۴- نام چهار سیاره بیرونی منظومه شمسی را نام ببرید. (۲)
- ۱۵- تفاوت سیاره های بیرونی و درونی در چیست؟ (۲)
- ۱۶- نصف النهار مبدأ یا گرینویچ را توضیح دهید. (۱/۵)
- ۱۷- نحوه درجه بندی نصف النهارها را بنویسید. (۱/۵)
- ۱۸- موقعیت مکانی را توضیح دهید. (۱)

پاسخ ارزشیابی مستمر

- ۱- گزینه (ب) (۵/۵) ۲- گزینه (ج) (۵/۵) ۳- درست (۵/۵) ۴- نادرست (۵/۵) ۵- مدار (۵/۵) - نصف النهار (۵/۵) ۶- نور (۵/۵) - گرمای (۵/۵) ۷- ماه (۱) ۸- سومین (۱) ۹- به تعداد زیادی از سیاره ها و ستاره ها که دور هم جمع شده اند، کهکشان می گویند. (۱) ۱۰- راه شیری (۱) ۱۱- ۰ تا ۹۰ درجه شمالی و جنوبی (۲) ۱۲- فاصله هر نقطه با خط استوا (۱) ۱۳- فاصله هر نقطه با نصف النهار مبدأ (۱) ۱۴- برجیس (۵/۵) - کیوان (۵/۵) - اورانوس (۵/۵) - نپتون (۵/۵) ۱۵- سیاره های درونی نزدیک به خورشید هستند (۵/۵) و سطوح سنگی دارند (۵/۵) ولی سیاره های بیرونی دور از خورشید هستند. (۵/۵) و از گازهای مختلفی تشکیل شده اند. (۵/۵) ۱۶- خط فرضی که کره زمین را به دو قسمت شرقی و غربی تقسیم می کند. (۱/۵) ۱۷- از ۰ تا ۱۸۰ درجه غربی و شرقی (۱/۵) ۱۸- موقعیت قرار گرفتن یک پدیده روی کره زمین (۱)

نهم (دوره اول متوسطه)

۲- حرکات زمین

چکیده درس

- به چرخش زمین به دور محور خود حرکت وضعی می گویند که هر ۲۴ ساعت یکبار رخ می دهد.
- زمین روشنایی خود را از خورشید دریافت می کند.
- حرکت خورشید در آسمان حرکت ظاهری نام دارد.
- اختلاف ساعت و پدید آمدن شب و روز نتیجه حرکت وضعی زمین است.
- انواع ساعت

واقعی	}	انواع ساعت
رسمی		
- کره زمین از ۲۴ قاع تشکیل شده است.
- هر قاع ۱۵ درجه پهنا دارد.
- همه نصف النهارهایی که داخل یک قاع قرار گرفته اند، به طور توافقی ساعت یکسانی دارند.
- کشورهای وسیع مانند چین دارای چند ساعت رسمی هستند.
- چرخش زمین به دور خورشید حرکت انتقالی نام دارد.
- مدت زمان گردش زمین به دور خورشید ۳۶۵ روز و ۶ ساعت است.
- هر چهار سال یکبار به سال رسمی یک روز اضافه می شود که سال کبیسه می گویند.
- فصل ها به دلیل گردش زمین به دور خورشید به وجود می آید.
- علت تغییر زاویه تابش خورشید، مایل بودن محور گردش انتقالی زمین است.
- انقلاب تابستانی

اول تیرماه رخ می دهد.	}	انقلاب تابستانی
طول روزها بیشتر است.		
خورشید در نیم کره شمالی به مدار رأس السرطان به طور عمود می تابد.		
طولانی ترین روز در این نیم کره است.		
- در نیم کره شمالی در اول تیرماه، منطقه وسیع تری در معرض نور خورشید است.

اول دی ماه رخ می‌دهد.
طول روزها کوتاه‌تر است.
خورشید به مدار رأس‌الجذی در نیمکره جنوبی به‌طور عمود می‌تابد.
در نیمکره شمالی در اول دی ماه بخش کم‌وسعت‌تری در معرض نور خورشید است.

۱۶- انقلاب زمستانی

بهاری: اول بهار شب و روز برابر است.
پاییزی: اول پاییز شب و روز برابر است.

۱۷- اعتدالین

سؤال متن

زمین، روشنایی خود را از نور خورشید می‌گیرد اما نور خورشید در زمان معین فقط نیمی از زمین را روشن می‌کند. چرا؟
به دلیل مایل بودن محور چرخش زمین، در زمان معین قسمت معینی از زمین رو به نور خورشید قرار می‌گیرد.
اگر زمین به دور خود نمی‌چرخید، چه اتفاقی می‌افتاد؟ همیشه یک قسمت از زمین روشن و قسمت دیگر تاریک بود.

سؤال متن

مردم هند طلوع خورشید را زودتر می‌بینند یا مردم ایران؟ هند هنگام ظهر در ایران زودتر فرا می‌رسد یا در عربستان؟ ایران

فقالیت

۱- الف) در زندگی روزمره ساعت واقعی چه کاربردی دارد؟ استفاده برای اوقات شرعی و فرایض دینی.
ب) چرا از ساعت رسمی استفاده می‌کنیم؟ مثال بیاورید. برای جلوگیری از مشکلات جابه‌جایی قطارها، هواپیماها، تعیین وقت قرارها و ملاقات‌ها، شروع و پایان کار اداره‌ها و مغازه‌ها.
۲- با توجه به نقشه مناطق زمانی، بگویید اگر کسی از تهران به پاریس سفر کند، باید ساعت خود را جلو بکشد یا عقب؟ چرا؟ به عقب بکشد، چون خورشید از سمت شرق طلوع می‌کند و تهران زودتر تاریک می‌شود.
۳- اگر مسافری از تهران به توکیو (ژاپن) سفر کند، باید ساعت خود را جلو بکشد یا عقب؟ چرا؟ جلو بکشد، چون ژاپن سمت شرق زمین قرار دارد و زودتر هوا روشن می‌شود.

سؤال متن

در همین زمان، نیمکره جنوبی چه وضعی دارد؟ وقتی در نیمکره شمالی اول تابستان است در نیمکره جنوبی اول زمستان می‌باشد و برعکس.

فقالیت

۴- اگر میانگین سرعت گردش زمین به دور خورشید در یک ثانیه ۳۰ کیلومتر باشد، سرعت حرکت زمین به دور خورشید در یک ساعت چقدر است؟

ثانیه $3600 = 60 \times 60$ دقیقه $1 = 60$ ساعت
کیلومتر $108000 = 30 \times 3600$ ثانیه $1 = 60$ دقیقه

یعنی سرعت گردش زمین به دور خورشید ۱۰۸۰۰۰ کیلومتر بر ساعت است.

۵- موقعیت سه شهر پاریس، لیبرویل و کیپ تاون را با توجه به دایره روشنایی در اول تیرماه و اول دی‌ماه توضیح دهید.
پاریس و لیبرویل در نیمکره شمالی زمین قرار دارند، در اول تیرماه این منطقه در معرض نور خورشید قرار دارد و در نتیجه طول روزها از شب بیشتر است و کیپ تاون در نیمکره جنوبی زمین قرار دارد و منطقه کمتری از زمین در معرض نور خورشید قرار دارد و در نتیجه طول شب‌ها از روزها بیشتر است پاریس و لیبرویل در اول دی‌ماه، روزها کوتاه‌تر از شب‌هاست و کیپ‌تاون روزهای بلندتری نسبت به شب‌هایش دارد.

۶- چرا در اول تیرماه در ناحیه مدار قطبی شمال، طول یک روز ۲۴ ساعت و به‌عکس در مدار قطبی جنوب، طول یک شب ۲۴ ساعت است؟ در اول تیرماه خورشید در نیمکره شمالی، منطقه وسیع‌تری از کره زمین در معرض نور خورشید است.

مطالعات اجسامی ۱۳

- ۱- الف) با استفاده از یک نقشه، طول و عرض جغرافیایی کشور ایران را بخوانید و بنویسید. ب) به کمک معلم و با مراجعه به منابع، طول و عرض جغرافیایی شهر یا روستای محل زندگی خود را پیدا کنید. بنویسید.
- الف) طول و عرض جغرافیایی ایران: ۲۵ درجه و ۳ دقیقه الی ۳۹ درجه و ۴۷ دقیقه عرض شمالی و ۴۴ درجه و ۵ دقیقه الی ۶۳ درجه و ۱۸ دقیقه طول شرقی ب) طول و عرض جغرافیایی تهران: ۵۱ درجه و ۱۷ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۳۳ دقیقه عرض شرقی و ۳۵ درجه و ۳۶ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۴۴ درجه عرض شمالی.
- ۲- به کمک معلم، طرز کار یک گیرنده «GPS» را مشاهده و بررسی کنید. برای جواب به این سوال به سایت www.knowclub.com مراجعه نمایید.

- ۳- معنی آیه‌های زیر را از قرآن کریم استخراج کنید و بنویسید. از این آیه‌ها چه می‌فهمید؟
- سوره انبیاء: آیه ۳۳: اوست خدایی که شب و روز را آفرید و آفتاب و ماه را خلق کرد که هر یک در مدار معینی سیر می‌کنند.
- سوره یونس: آیه ۴۵: و روزی که خلایق را جمع آورد گویا (در دنیا) ساعتی از روز بیش درنگ نکرده‌اند، (در این روز) یکدیگر را کامل می‌شناسند، آنان که لقای خدا را انکار کردند بسیار زیان کرده‌اند و هرگز راه نیافته‌اند.
- سوره رعد: آیه ۲: خداست آن ذات پاک که آسمانها را چنان که می‌نگرید بی ستون برافراشت آن گاه بر عرش (قدرت بر وجود کل) قرار گرفت و خورشید و ماه را مستخر اراده خود ساخت که هر کدام در وقت خاص به گردش آیند، امر عالم را منظم می‌سازد و آیات (قدرت) را با دلایلی مفصل بیان می‌دارد، باشد که شما به ملاقات پروردگار خود یقین کنید.
- سوره احقاف: آیه ۳۳: آیا کافران ندیدند خدایی که آسمانها و زمین را آفرید و هیچ از آفرینش آنها فرو نماند البته هم او قادر بر آن است که مردگان را باز زنده کند؟ آری البته او بر هر چیز قادر است.
- سوره نازعات: آیه‌های ۲۷ و ۲۸: آیا بنای شما آدمیان استوارتر است یا بنای آسمان بلند که خدا آفرید؟
- که سققی بس بلند و محکم بنیان در کمال زیبایی استوار ساخت.
- درمی‌ناییم که ماه و خورشید و زمین در مدار معینی سیر می‌کنند. و اشاره به گردش زمین و پدید آمدن شب و روز ...

۱۴

نهم (دوره اول متوسطه)

ارزشیابی مستمر

- ۱- کره زمین از چند قاج تشکیل شده است؟ (۵/۵ نمره)
- الف) ۲۰ ب) ۲۲ ج) ۲۴ د) ۲۶
- ۲- کدام یک از کشورهای زیر دارای چند ساعت رسمی هستند؟ (۵/۵)
- الف) ایران ب) چین ج) کره زمین د) ژاپن
- ۳- حرکت خورشید در آسمان، حرکت ظاهری نام دارد. (۵/۵)
- ۴- هر قاج ۲۵ درجه پهنا دارد. (۵/۵)
- ۵- چرخش زمین به دور خورشید حرکت ..... نام دارد. (۱)
- ۶- مدت زمان گردش زمین به دور خورشید ..... روز و ..... ساعت است. (۱/۵)
- ۷- علت تغییر زاویه تابش خورشید چیست؟ (۱/۵)
- ۸- سال کبیسه را توضیح دهید. (۱/۵)
- ۹- نتایج حرکت وضعی زمین را نام ببرید. (۱/۵)
- ۱۰- انواع ساعت را نام ببرید. (۱)
- ۱۱- نتایج حرکت انتقالی را بنویسید. (۱/۵)
- ۱۲- ویژگی‌های انقلاب تابستانی را نام ببرید. (۲)
- ۱۳- ویژگی‌های انقلاب زمستانی را نام ببرید. (۲)
- ۱۴- اعتدالین چه زمانی رخ می‌دهد؟ (۱)
- ۱۵- حرکت وضعی چیست؟ (۱/۵)
- ۱۶- در کدام قسمت از نیمکره شمالی و جنوبی خورشید عمود می‌تابد؟ (۲)

۷۲۰

پاسخ ارزشیابی مستمر

۱- گزینه (ج) (۵/۵) ۲- گزینه (ب) (۵/۵) ۳- درست (۵/۵) ۴- نادرست (۵/۵) ۵- انتقالی (۱) ۶- ۳۶۵ (۵/۷۵) -
۶ (۵/۷۵) ۷- به دلیل مایل بودن محور گردش انتقالی زمین (۱/۵) ۸- هر چهار سال یکبار (۵/۵) به سال رسمی (۵/۵) یک
روز اضافه می‌شود (۵/۵) ۹- اختلاف ساعت (۵/۵) - پدید آمدن شب (۵/۵) و روز (۵/۵) ۱۰- رسمی (۵/۵)، واقعی (۵/۵)
۱۱- فصل‌ها به دلیل حرکت انتقالی به وجود می‌آیند، (۱/۵) ۱۲- اول تیرماه رخ می‌دهد (۵/۵)، طول روز بیشتر است (۵/۵)،
طولانی‌ترین روز را دارد (۵/۵)، در نیمکره شمالی منطقه وسیع‌تری در معرض نور خورشید قرار دارد. (۵/۵) ۱۳- اول دی رخ
می‌دهد (۵/۵)، روزها کوتاه است (۵/۵)، خورشید به مدار رأس الجدی در نیمکره جنوبی به‌طور عمود می‌تابد (۵/۵) - در اول دی
ماه در نیمکره شمالی بخش کم‌وسعت‌تری در معرض خورشید است (۵/۵) ۱۴- اول بهار (۵/۵) - اول پاییز (۵/۵) ۱۵- چرخش
زمین به دور محور خود (۱) که هر ۲۴ ساعت یکبار رخ می‌دهد. (۵/۵) ۱۶- نیمکره شمالی (۵/۵)، مدار رأس السرطان (۵/۵)،
نیمکره جنوبی (۵/۵)، مدار رأس الجدی (۵/۵)

۲- فصل سنگ کره، آب کره، هوا کره

۳- چهره زمین

چکیده درس

- ۱- سنگ کره (لیتوسفر): بخش خارجی کره زمین یا پوسته که حالت جامد دارد.
- ۲- آب کره (هیدروسفر): شامل اقیانوس‌ها، دریاها، دریاچه‌ها، رودها و بقیه آب‌ها می‌شود.
- ۳- هوا کره یا (اتمسفر): شامل گازهای اطراف کره زمین است.
- ۴- سنگ کره، آب کره و هوا کره که زندگی را برای انسان مناسب می‌سازند، زیست کره گویند.
- ۵- ۷۱ درصد زمین را آب تشکیل می‌دهد.
- ۶- روی کره زمین قاره‌های آسیا، اروپا، آمریکا، آفریقا، استرالیا و اقیانوسیه وجود دارد.
- ۷- سطح خشکی‌ها صاف نیست و دارای پستی و بلندی‌هایی نظیر فلات، کوه، تپه، دشت و جلگه است.
- ۸- به جلگه‌ها و دشت‌ها سرزمین‌های پست گویند.
- ۹- جلگه‌های پهناور در کنار دریاها و امتداد رودهای بزرگ به وجود می‌آیند.
- ۱۰- به سرزمین‌های نسبتاً هموار اما مرتفع که از اطراف به سرزمین‌های کم‌ارتفاع و پست منتهی می‌شود، فلات گویند.
- ۱۱- بلندترین فلات جهان تبت است.
- ۱۲- کوه‌های جوان، مرتفع، ۷ شکل، دارای شیب تند و دره‌های تنگ هستند.
- ۱۳- کوه‌های پیر، ارتفاع کم، ۱۱ شکل، دارای قله‌های گنبدی، شیب ملایم و دره‌های باز و هستند.
- ۱۴- عوامل درونی و بیرونی باعث پیدایش و تغییر شکل ناهمواری‌ها می‌شوند.
- ۱۵- کوه‌زایی از نتایج برخورد دو ورقه به یکدیگر است.
- ۱۶- چین‌خوردگی و یا شکستگی در پوسته زمین از نتایج حرکات کوه‌زایی است.
- ۱۷- رشته کوه هیمالیا در اثر چین‌خوردگی به وجود آمده است.
- ۱۸- گسل‌ها بر اثر شکسته شدن پوسته زمین بر اثر فشار بر لایه‌های رسوبی به وجود می‌آیند.
- ۱۹- بر اثر به وجود آمدن گسل‌ها، کوه یا دره ایجاد می‌شود.
- ۲۰- کوه آتشفشانی بر اثر فوران مواد مذاب از پوسته به وجود می‌آیند.
- ۲۱- کوه گنبدی بر اثر فوران نکردن مواد مذاب تشکیل می‌شود.
- ۲۲- عواملی از جمله هوازدگی، فرسایش آبی، بادی و یخچالی از عوامل بیرونی تغییر ناهمواری‌ها محسوب می‌شود.
- ۲۳- انسان نقش مهمی بر تغییر ناهمواری‌ها دارد.
- ۲۴- انسان برای رفع نیازهای خود و بهره‌برداری از محیط طبیعی چهره ناهمواری‌ها را تغییر می‌دهد.
- ۲۵- عوامل تغییر ناهمواری‌ها
درونی ← کوه‌زایی }
چین‌خوردگی }
گسل }
آتشفشان }
بیرونی ← هوازدگی- فرسایش آبی و بادی و یخچالی

فعالیت

۱۶

۱- زیست کره برای حیات به هریک از سه بخش سنگ کره، آب کره، هواکره چه نیازی دارد. توضیح دهید. آب کره: رکن اساسی تشکیل زمین و ادامه حیات در زمین است. هوا کره: برای تنفس و ادامه زندگی گیاهان و جانوران، سنگ کره: محل رشد گیاهان و گونه‌های گیاهی است.
آیات کریم را بخوانید و ارتباط آنها را با این درس توضیح دهید. به دلیل اهمیت شناخت زمین و شناخت خالق هستی در قرآن بارها به نکات علمی زمین‌شناسی تأکید شده است. به طور مثال کلمه ارض ۴۳۸ بار در قرآن آمده است.

۱۶

سؤال متن

با توجه به شکل مقابل بگویید دو نیمکره شمالی و جنوبی از نظر وسعت آب‌هایشان چه تفاوتی با هم دارند؟ مقدار آب نیمکره جنوبی بیشتر از شمالی است.

۱۷

سؤال متن

سال گذشته با پنج مجموعه بزرگ خشکی‌ها یعنی قاره‌های آسیا، اروپا، آفریقا، آمریکا، استرالیا و اقیانوسیه آشنا شدید. آن‌ها را روی نقشه نام‌گذاری کنید.

۱۸

فعالیت

۳- جدولی با دو ستون رسم کنید: الف) کوهستان‌ها و دامنه آنها، ب) جلگه‌ها و دشت‌ها، سیس، به طور گروهی موارد استفاده و بهره‌برداری انسان از هریک را در همان ستون فهرست کنید.

کوهستان‌ها و دامنه آنها	جلگه‌ها و دشت‌ها
بهره‌برداری از معادن - مراکز تفریحی - ایجاد سدها - کشاورزی - احداث روستاها و شهرها - ایجاد باغات - احداث تونل‌ها - دامپروری - جنگل‌کاری	کشاورزی - احداث روستاها و شهرها - ایجاد باغات - احداث جاده‌ها - بهره‌برداری از معادن مانند (نمک)

۲۰

فعالیت

۴- گفتگو کنید و دلیل و مثال بیاورید: به نظر شما امروزه انسان بیشتر زندگی خود را با ناهمواری‌های زمین انطباق می‌دهد یا برعکس، ناهمواری‌ها را برای مقاصد خود تغییر می‌دهد یا هر دو؟ هر دو میزان دستکاری و دخالت انسان در محیط‌های طبیعی نسبت به گذشته بیشتر شده است یا کمتر؟ چرا؟ بیشتر شده است. به دلیل ۱- رشد جمعیت ۲- افزایش تعداد اتومبیل‌ها ۳- در دست داشتن امکانات و ابزارها جهت رفاه و تسهیل زندگی ۵- به تصاویر بالا دقت کنید و توضیح دهید که در هریک، انسان چگونه ناهمواری‌ها را تغییر داده است.
۱- برای استفاده از مواد غذایی مانند نمک، قسمت‌هایی از دریاچه ارومیه خشک شده است.
۲- کوه‌ها و دشت‌ها را برای استفاده از منابع معدنی از بین برده است.
۳- برای استفاده از آب، در دل کوه‌ها سد درست کرده است.
۴- کوه‌ها را برای استفاده از زمین کشاورزی تراشیده است.
۵- برای سهولت در عبور و مرور، در دل کوه‌ها تونل و جاده احداث کرده است.
۶- جنگل‌ها را برای سکونت خود به روستا تبدیل کرده است.

۱۱

پنج دوره اول متوسطه

۷۲۲

ارزشیابی مستمر

- ۱- به قسمت خارجی کره زمین چه می‌گویند؟ (۰/۵)
- الف) زیست کره   ب) آب کره   ج) سنگ کره   د) آب کره
- ۲- به گازهای اطراف زمین چه می‌گویند؟ (۰/۵)
- الف) لیتوسفر   ب) هیدروسفر   ج) بیوسفر   د) اتمسفر
- ۳- ۷۱ درصد از زمین را خشکی تشکیل داده است. (۰/۵) درست نادرست
- ۴- بلندترین فلات جهان ثبت است. (۰/۵) درست نادرست
- ۵- جلگه‌های پهناور در کنار ..... و امتداد ..... به وجود می‌آید. (۱)
- ۶- عوامل ..... و ..... باعث پیدایش و تغییر شکل ناهمواری‌ها می‌شوند. (۱)
- ۷- از نتایج حرکات کوه‌زایی ..... یا ..... در پوسته زمین است. (۱)
- ۸- گسل چگونه به وجود می‌آید؟ (۱)
- ۹- انسان‌ها به چه علت چهره ناهمواری‌ها را تغییر می‌دهند؟ (۱)
- ۱۰- نتایج حاصل از کوه‌زایی را نام ببرید. (۱/۵)
- ۱۱- ویژگی‌های کوه‌های جوان را نام ببرید. (۱/۵)
- ۱۲- ویژگی‌های کوه‌های پیر را نام ببرید. (۱/۵)
- ۱۳- کوه‌های آتشفشانی و گنبدی شکل چگونه به وجود می‌آید؟ (۱)
- ۱۴- زیست کره را تعریف کنید. (۲)
- ۱۵- فلات چیست؟ (۱/۵)
- ۱۶- عوامل بیرونی تأثیرگذار در تغییر شکل ناهمواری‌ها را نام ببرید. (۲)
- ۱۷- سطح خشکی‌ها از چه چیزهایی تشکیل شده است؟ (۲)

پاسخ ارزشیابی مستمر

- ۱- گزینه (ج) (۰/۵) ۲- گزینه (د) (۰/۵) ۳- نادرست (۰/۵) ۴- درست (۰/۵) ۵- دریا (۰/۵) - رودها (۰/۵)
- ۶- درونی (۰/۵) - بیرونی (۰/۵) ۷- چین‌خوردگی (۰/۵) - شکستگی (۰/۵) ۸- بر اثر شکسته‌شدن پوسته زمین (۰/۵) - بر اثر فشار بر لایه‌های رسوبی (۰/۵) ۹- برای رفع نیازهای خود (۰/۵) و بهره‌برداری از محیط طبیعی (۰/۵)
- ۱۰- چین‌خوردگی (۰/۵)، گسل (۰/۵)، آتشفشان (۰/۵) ۱۱- مرتفع (۰/۵)، شیب تند (۰/۵)، دره‌های تنگ (۰/۵) ۱۲- ارتفاع کم (۰/۵)، قله‌های گنبدی (۰/۵)، شیب ملایم (۰/۵) ۱۳- کوه‌های آتشفشانی بر اثر فوران مواد مذاب (۰/۵) و کوه‌های گنبدی بر اثر فوران نکردن مواد مذاب به‌وجود می‌آید. (۰/۵) ۱۴- به سه محیط آب‌کره (۰/۵)، سنگ کره (۰/۵) و هوا کره (۰/۵) که با یکدیگر سیاره زمین را برای زندگی انسان مناسب می‌سازند، زیست‌کره می‌گویند. (۰/۵) ۱۵- سرزمینی نسبتاً هموار (۰/۵) اما مرتفع (۰/۵) که از اطراف به سرزمین‌های کم ارتفاع و پست منتهی می‌شود. (۰/۵) ۱۶- هوازگی (۰/۵) - فرسایش آبی (۰/۵) - فرسایش بادی (۰/۵) - فرسایش یخچالی (۰/۵) ۱۷- فلات (۰/۵)، کوه (۰/۵)، تپه (۰/۵)، دشت (۰/۲۵)، جلگه (۰/۲۵)

۴ آب فراوان، هوای پاک

پیکه درس

- ۱- آب کره یا هیدروسفر شامل همه آب‌های زمین مانند اقیانوس‌ها، دریاها، دریاچه‌ها، رودها می‌شود.
- ۲- اقیانوس آرام پهناورترین اقیانوس جهان است.
- ۳- اقیانوس آرام عمیق‌ترین اقیانوس جهان است.
- ۴- دراز گودال ماریانا در اقیانوس آرام و در نزدیکی مجمع‌الجزایر فیلیپین قرار دارد.
- ۵- عواملی مانند فشار زیاد آب، تاریکی و دمای کم در اعماق آب باعث جلوگیری از کاوش‌های علمی می‌شود.
- ۶- کف اقیانوس‌ها نیز ناهمواری دارد.

- ۷- محل تماس خشکی با اقیانوس با عمق کمتر از ۲۰۰ متر را فلات قاره یا ایوان خشکی می‌گویند.
- ۸- اهمیت فلات قاره به خاطر وجود منابع نفت، گاز و جزایر ماهیگیری است.
- ۹- بعد از فلات قاره به شیب ۲۰۰۰ تا ۵۰۰۰ متری می‌رسیم که به آن شیب قاره می‌گویند.
- ۱۰- تأمین غذا، امکان حمل و نقل کم‌هزینه و تأمین آب زمین به طور غیرمستقیم از عوامل اهمیت اقیانوس‌هاست.
- ۱۱- ذفن زباله اتمی، صید بی‌رویه و انبوه ماهی، ریخته شدن زباله‌های سمی و ... باعث لطمه‌زدن به اکوسیستم آب‌ها شده است.
- ۱۲- هوا کره شامل گازهای نیتروژن ۷۸٪، اکسیژن ۲۱٪ و سایر گازها مانند دی‌اکسید کربن و بخار آب است.
- ۱۳- تروپوسفر پایین‌ترین لایه هوا کره و نزدیک‌ترین لایه به سطح زمین است.
- ۱۴- ابرها و تغییرات آب و هوایی در لایه تروپوسفر شکل می‌گیرند.
- ۱۵- به وضعیت گذرا و موقتی هوا کره (اتمسفر) در یک محل و در مدت زمان کوتاه هوا کره می‌گویند.
- ۱۶- به وضعیت هوا کره در یک ناحیه در مدت زمان طولانی آب و هوا می‌گویند.
- ۱۷- برای پی بردن به نوع آب و هوای یک ناحیه از داده‌های آماری مربوط به دما، بارش، رطوبت و باد که در طول چند سال جمع‌آوری شده است، استفاده می‌کنند و میانگین آن را محاسبه می‌کنند.

- نزدیک استوا اشعه خورشید عمود است.

- ۱- زاویه تابش خورشید و عرض جغرافیایی
- ۱۸- عوامل مؤثر بر آب و هوای جهان:
- ۱- منطقه گرم در دو طرف استوا تا مدارهای رأس السرطان و رأس الجدی
- ۲- منطقه معتدل شمالی و جنوبی
- ۳- منطقه سرد در مجاورت قطبها
- ۲- دوری و نزدیکی به دریاها: خشکی‌ها زودتر از آب‌ها گرم می‌شوند و سریع‌تر گرمای خود را از دست می‌دهند.
- ۳- ارتفاع از سطح زمین: هر چه از سطح زمین بالا روم، دمای هوا کاهش می‌یابد. (به ازای هر ۱۰۰۰ متر ۶ درجه) ارتفاعات از نفوذ توده‌های مرطوب جلوگیری می‌کنند. مانند: کوه‌های هیمالیا، البرز
- ۴- فشار هوا و جریان باد
- ۱۹- هر چه از مدار استوا به سمت عرض جغرافیایی بالا حرکت کنیم، دمای هوا کاهش می‌یابد.
- ۲۰- فشار هوا را با فشارسنج اندازه می‌گیرند.
- ۲۱- هوای گرم فشار کمتری دارد، چون منبسط می‌شود و مولکول‌های آن از هم فاصله می‌گیرند.
- ۲۲- هوای سرد فشار بیشتری دارد، زیرا سرما موجب تراکم مولکول‌ها می‌شود.
- ۲۳- هرچه از سطح زمین بالاتر روم، فشار هوا کم می‌شود، به همین دلیل فشار هوا در سطح دریا زیاد و در ارتفاعات و کوهستان کم است.
- ۲۴- هوا همیشه از جایی که فشار بیشتری دارد، به سمت جایی که فشار کمتری دارد جریان می‌یابد که باعث به‌وجود آمدن باد می‌شود.
- ۲۵- زیاد شدن تعداد خودروها و افزایش فعالیت صنعتی موجب آلودگی هوا و ورود گازهای گلخانه‌ای به هوا کره می‌شود.
- ۲۶- ذوب شدن یخ‌های قطبی، بالا آمدن آب دریا، زیرآب رفتن نواحی ساحلی و جزیره‌ها و وقوع خشکسالی از عوامل گرم شدن کره زمین است.

۲۱

نیم (دوره اول متوسطه)

۲۱

سؤال متن

به نقشه توجه کنید و پنج مجموعه بزرگ آب‌ها، یعنی اقیانوس‌های جهان، را نام ببرید. آرام، هند، اطلس، منجمد حنه، منجمد شمالی

۲۲

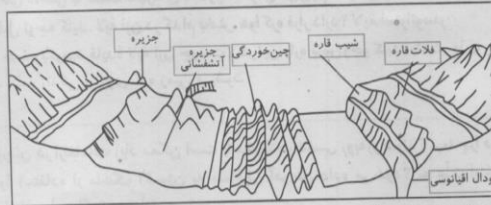
فقالبت

۱- متن را بخوانید. الف) چرا آب دریای احمر بسیار شورتر از آب دریای شمال است؟ به نظر شما برای تهیه آب شیرین از اقیانوس‌ها باید به کدام اقیانوس‌ها بیشتر توجه کرد؟ چرا؟ با توجه به نزدیکی به خط استوا تیخیر زیاد صورت می‌گیرد. اقیانوس‌های منجمد شمالی و جنوبی، به علت اینکه تیخیر کمتر صورت می‌گیرد.

۷۲۴

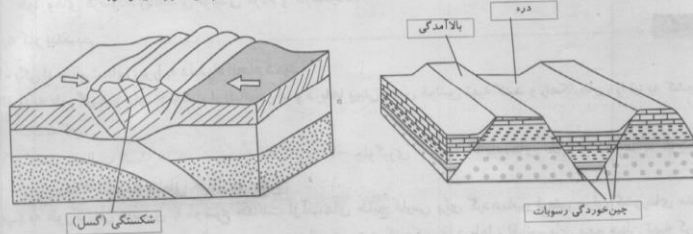
- ۲- با توجه به نقشه بگویید نیوفوندلند و شرق ژاپن، که از مناطق مهم ماهیگیری جهان هستند، در محل تلاقی کدام جریان‌های دریایی قرار دارند؟ جریان گلف استریم - کوروشیو
- ۳- چرا سفر به اعماق اقیانوس دشوارتر از صعود به قله‌هاست؟ چند دلیل ذکر کنید. تاریکی، فشار آب، نبودن وسایل و تجهیزات پیشرفته که تحمل فشار آب را داشته باشد.
- ۴- کاربرگ شماره ۳ را در کلاس انجام دهید.
- الف) این مدل، ناهمواری‌های بستر اقیانوس‌ها را نشان می‌دهد. موارد زیر را روی مدل در جای خالی بنویسید.

فلات قاره   شیب قاره   چین خوردگی‌های کف اقیانوس   جزیره   گودال اقیانوسی   جزیره آتشفشانی

ب) روی مدل‌ها، موارد را در جای خالی بنویسید.

شکستگی (گسل)   دره   بالآمدگی   چین خوردگی رسوبات

فقالیت

- ۵- درباره نسبت خشکی‌ها و آب‌های کره زمین فکر کنید و بگویید اگر چنین نسبتی برعکس می‌شد، چه اتفاق‌هایی می‌افتاد؟ بسیاری از موجودات دریایی از بین می‌رفت. بارندگی وجود نداشت. امکانات حمل و نقل آسان توسط کشتی‌ها وجود نداشت. منابع معدنی مثل گاز و نفت وجود نداشت.
- ۶- الف) خبر بالا را بخوانید. این خبر از چه جنبه‌هایی مهم است؟ جلوگیری از آلودگی محیط زیست و اقیانوس‌ها و جلوگیری از صید بی‌رویه ماهی‌ها و استخراج منابع
- ب) برخی کشورهای قدرتمند در برابر یک توافق بین‌المللی برای حفاظت و کنترل اقیانوس‌ها مقاومت می‌کنند و چندان با این کار موافق نیستند. به نظر شما چرا؟ بیشتر کشورهای قدرتمند سود کلانی از استخراج منابع و صید بی‌رویه ماهی‌ها می‌برند. همچنین آنها برای دفع زباله‌های سمی کارخانجات بزرگ خود از دریاها استفاده می‌کنند.
- ۷- فعالیت شماره ۱ «به کار بیندیم» را انجام دهید. به قسمت به کار بیندیم مراجعه کنید.

سؤال متن

۲۳

اقیانوس‌ها همچنین به‌طور غیر مستقیم منبع تأمین آب شیرین برای ساکنان جهان‌اند. چگونه؟ تبخیر آب در اقیانوس و به وجود آمدن جریانهای هوایی - بارش باران و برف، جاری شدن رودخانه یا چشمه‌ها و آب‌های زیرزمینی که منابع آبی ساکنان کره زمین را تأمین می‌کند.

سؤال متن

۲۴

چه عواملی موجب چنین تفاوت‌هایی می‌شود؟ دوری و نزدیکی به خط استوان و میزان تیخیر آب

فعالیت

۲۵

۸- به نقشه توجه کنید. در دی ماه استانبول سردتر است یا لنینگراد؟ چرا؟ سه شهر برگین، استکلهم و لنینگراد تقریباً در یک عرض جغرافیایی قرار دارند اما میانگین دمای این شهرها در دی ماه متفاوت است. چرا؟ لنینگراد، به علت وجود اقیانوس اطلس هرچه از شهرهای نواحی داخلی به سمت شهرهای مجاور اقیانوس می‌رویم، سرمای زمستان کمتر (معتدل‌تر) می‌شود.
۹- به تصویر صفحه قبل توجه کنید. لایه ازن در کدام بخش هوا کره قرار دارد؟ لایه استراتوسفر آیا می‌توانید در یک جمله بگویید فایده لایه ازن چیست؟ در این باره پرس و جو کنید. باعث جذب پرتوهای فرابنفش خورشید و موجب ادامه زندگی بر روی کره زمین می‌شود.

فعالیت

۲۷

۱۰- الف) چرا کوه‌نوردان در ارتفاعات زیاد ممکن است با مشکلات تنفسی روبه‌رو شوند؟ ب) چرا در هواپیما، قبل از شروع پرواز، نحوه استفاده از ماسک اکسیژن به مسافران آموزش داده می‌شود؟ به علت اینکه هرچقدر ارتفاع افزایش می‌یابد، فشار هوا متراکم‌تر و زیادتر می‌شود.
ب) دقت کنید و بگویید چه کارها و فعالیت‌هایی در محیط زندگی شما موجب آلودگی هوا می‌شود. کارخانجات، خودروهای فرسوده، زباله‌های تولیدی مردم و کارخانجات

به کار بندیم

۲۸

۱- یکی از فعالیت‌های زیر را به دلخواه انجام دهید.
الف) به طور گروهی برای حفاظت از اقیانوس‌ها و دریاها پیش‌نویس قوانین تهیه کنید و راهکارهایی را نیز به کشورها توصیه کنید.
۱- کاهش فعالیت انسان‌ها در خصوص ماهیگیری ۲- جلوگیری از ورود آلاینده‌های نفتی و شهرها به دریاها و دریاچه‌ها ۳- توسعه مناطق حفاظت دریایی
ب) به طور گروهی پوستری با موضوع حفاظت از آب‌های خلیج فارس برای گردهمایی فرضی سران کشورهای منطقه طراحی کنید و پیامی نیز روی آن بنویسید. می‌توانیم پوستری از عکس‌ها دریاها و اقیانوس‌های مهم جهان تهیه کرده و در مقابل آنها عکس‌هایی از دریاها آوده و یا مملو از ماهی‌های مرده نشان داد و شعار آن را می‌توان اینگونه نوشت: «داشتن دریاها بدون آلاینده» در این پوستر می‌توان مطالب لازم جهت حفاظت از دریاها و خلیج‌ها ارائه داد.
۲- روی برخی اسبیری‌ها نوشته «آزن را دوست بداریم» یا «دوست آزن» و یا علامت آن مشاهده می‌شود. پرس و جو کنید که منظور از این نوشته با علامت چیست و این کالاها چه خصوصیتی دارند. در سال ۲۰۱۰ مصرف مواد مخرب لایه آزن در جهان باید به صفر برسد که کنترل این مورد در صنایع کشور ما در حال اجرا است که استفاده از مواد و آلاینده‌هایی که باعث تخریب این لایه می‌شود را از تولید خارج کنند. در بخش یخچال فریزر کولر خودرو و اسفنج و صنعت کشاورزی کارهای بسیار خوبی انجام شده است. این علامت بر روی کالات یعنی رعایت عدم استفاده از مواد آلاینده و لایه آزن می‌باشد.

ارزشیابی مستمر

- ۱- پهناورترین اقیانوس جهان چه نام دارد؟ (۵/۰ نمره)
الف) هند   ب) آرام   ج) اطلس   د) منجمد شمالی
- ۲- کف اقیانوس‌ها نیز دارای ناهمواری است. (۵/۰)
الف) درست   ب) نادرست
- ۳- هر چه از استوا به سمت قطب حرکت کنیم، خورشید عمودتر می‌تابد. (۵/۰)
الف) درست   ب) نادرست
- ۴- اهمیت فلات قاره به خاطر وجود ..... و ..... است. (۱/۵)

نهم (دوره اول متوسطه) ۲۴

۵- پایین‌ترین لایه هوا کره و نزدیک‌ترین لایه به سطح زمین است. (۵/۵)

۶- هرچه از سطح زمین بالا می‌رویم، دمای هوا ..... می‌یابد. (۵/۵)

۷- شیب قاره را توضیح دهید. (۵/۵)

۸- هوا را تعریف کنید. (۱)

۹- عوامل اهمیت اقیانوس‌ها را بنویسید. (۱)

۱۰- باد چگونه به وجود می‌آید؟ (۱)

۱۱- علت کم بودن فشار هوا در ارتفاعات چیست؟ (۱)

۱۲- علت اینکه هوای گرم فشار کمتری دارد چیست؟ (۱)

۱۳- آب و هوا را تعریف کنید. (۱)

۱۴- چه عواملی باعث به وجود آمدن گازهای گلخانه‌ای می‌شود؟ (۵/۵)

۱۵- آب کره شامل چه چیزهایی است؟ (۲/۵)

۱۶- چه عواملی باعث جلوگیری از کاهش‌های علمی در اعماق آب می‌شود؟ (۱/۵)

۱۷- سه منطقه آب و هوایی را که بر اثر تابش نور خورشید و عرض جغرافیایی به وجود می‌آید، نام ببرید. (۱/۵)

۱۸- برای پی بردن به نوع آب و هوای یک ناحیه از چه چیزهایی استفاده می‌کنند؟ (۲)

۱۹- جدول زیر را کامل کنید. (۱/۵)

زاویه تابش خورشید و عرض جغرافیایی	عوامل موثر بر آب و هوای جهان

پاسخ ارزشیابی مستمر

۱ گزینه (ب) (۵/۵) ۲ درست (۵/۵) ۳ نادرست (۵/۵) ۴ نفت (۵/۵) - گاز (۵/۵) جزایر ماهیگیری (۵/۵)

۵ تروپوسفر (۵/۵) ۶ کاهش (۵/۵) ۷ بعد از فلات قاره به شیب ۲۰۰۰ تا ۵۰۰۰ متری می‌رسیم که به آن شیب قاره می‌گویند. (۵/۵) ۸ به وضعیت گذرا و موقتی هوا کره (۵/۵) در یک محل و در مدت زمان کوتاه هوا می‌گویند. (۵/۵) ۹ تأمین غذا (۵/۵)، امکان حمل و نقل، تأمین آب شیرین به طور غیرمستقیم (۵/۵) ۱۰ هوا همیشه از جایی که فشار بیشتری دارد (۵/۵) به سمت جایی که فشار کمتری دارد جریان می‌یابد که باعث به وجود آمدن باد می‌شود. (۵/۵) ۱۱ هر چه از سطح زمین بالاتر رویم (۵/۵) فشار هوا کم‌تر می‌شود (۵/۵) ۱۲ به خاطر انبساط، (۵/۵) مولکول‌های هوای گرم که از هم فاصله می‌گیرند. (۵/۵) ۱۳ وضعیت هوا کره در یک ناحیه (۵/۵) در مدت زمان طولانی (۵/۵) ۱۴ زیاد شدن تعداد خودروها (۵/۵) ۱۵ آب‌های زمین (۵/۵)، اقیانوس‌ها (۵/۵)، دریاها (۵/۵)، دریاچه‌ها (۵/۵) و رودها (۵/۵) ۱۶ عواملی مانند فشار زیاد آب (۵/۵)، تاریکی (۵/۵) و دمای کم در اعماق آب (۵/۵)

۱۷ ۱- منطقه گرم در دو طرف استوا تا مدارها (۵/۵) ۲- منطقه معتدل شمالی و جنوبی (۵/۵) ۳- منطقه سرد مجاور قطب‌ها (۵/۵) ۱۸ از داده‌های آماری مربوط به دما (۵/۵)، بارش (۵/۵)، رطوبت (۵/۵) و باد (۵/۵) که در طول سال‌ها جمع‌آوری شده است، استفاده می‌کنند و میانگین آن را محاسبه می‌شود. ۱۹ دوری و نزدیکی به دریاها (۵/۵) - ارتفاع از سطح زمین (۵/۵) - فشار هوا و جریان باد (۵/۵)

۳ فصل زیست کره، تنوع شگفت انگیز

۵ پراکندگی زیست بوم های جهان

کلیه درس

- ۱- وجود زیست بوم به عواملی مانند آب و هوا، شکل ناهمواری ها، میزان ارتفاع زمین و جنس خاک بستگی دارد.
  - ۲- آب و هوا مهم ترین نقش را در تشکیل زیست بوم دارد.
  - ۳- دما و باد بر نوع و میزان پوشش گیاهی تأثیر دارد.
  - ۴- علاوه بر دما و بارش مدت فصل خشک و میزان تبخیر، بر پوشش گیاهی تأثیر دارد.
  - ۵- زیست بوم به یک منطقه وسیع با انواع خاص گیاهان و جانوران گفته می شود.
- توندرا: در قطب شمال و حاشیه اقیانوس منجمد شمالی، زمستان طولانی، تابستان کوتاه، گیاهان: خزه و گل سنگ - جانوران: خرس قطبی
- تایگا: جنوب توندرا، در آسیا، اروپا و آمریکای شمالی، گیاهان: جنگل های مخروطی و سوزنی برگ کاج و سرو
- جنگل های بارانی استوایی: در مجاورت خط استوا، هوا همیشه گرم است، بیشترین تنوع زیست بوم جهان، گیاهان: درختان شاه پسند، نارگیل، قهوه سودانی، هوا، پامبو، رطوبت ۸۰ درصد، جنگل ها چند طبقه اند.
- ساوان: منطقه علفزارها یا درختان تک و منفرد در مجاورت جنگل های استوایی، بیشترین وسعت در قاره آفریقا، آب و هوای گرم، دو فصل خشک و مرطوب، درختان باتواب از گونه های گیاهی مشهور ساوان است.
- بیابان: سرزمینی خشک با بارندگی سالیانه کمتر از ۵۰ میلی متر، بیشتر بیابان ها در مجاورت مدار رأس السرطان و رأس الجدی هستند، مانند: صحرای آفریقا، ربع الخالی عربستان، بیابان سرد گبی در مغولستان، پوشش گیاهی فقیری دارد، فقط بوته های خاردار که در مقابل تبخیر مقاوم هستند، در آنجا می روید.

۳۰
نهم (دوره اول متوسطه)

۶- ویژگی های چند نمونه از زیست بوم های جهان

- ۷- هر زیست بوم از چند اکوسیستم یا بوم سازگان تشکیل شده است.
- ۸- سطح زمین دارای هشت زیست بوم است.

۳۰

سؤال متن

به تصاویر (۱) و (۲) دقت کنید. آیا می توانید گیاه و جانوری را که در این دو تصویر مشاهده می کنید، نام ببرید؟ گیاه کاکتوس و خرس

به نظر شما این گیاهان و جانوران در کدام نواحی جهان یافت می شوند؟ چرا؟ در قطب شمال و نواحی بیابانی، چون سرما و گرمای زیاد امکان پوشش گیاهی مناسب را نمی دهد

اکنون بگویید تصاویر (۳) و (۴) کدام نواحی جغرافیایی را نشان می دهند؟ نواحی تایگا و نواحی استوایی

در هر یک از این نواحی، کدام گیاهان و جانوران می توانند زندگی کنند؟ در نواحی تایگا درختان سوزنی برگ در نواحی استوایی انواع مختلف گیاهان و جانوران

۳۲

فعالیت

- ۱- با توجه به نقشه صفحه پیش و با مراجعه به یک اطلس، بگویید که جنگل های بارانی استوایی در کدام قاره ها و کشورها، وجود دارند و کدام کشور، بیشترین وسعت جنگل های بارانی استوایی را دارد. آسیا، آفریقا، آمریکا؛ کشورهای برزیل، آفریقای مرکزی، کامرون، نیجریه، اندونزی، مائزی
- ۲- الف) با توجه به نمودار بالا بگویید کدام زیست بوم در جهان، بیشترین میزان ترکیبات آلی و کدام زیست بومها کمترین میزان ترکیبات آلی را تولید می کنند. جنگل های بارانی استوایی بیشترین و بیابان کمترین
- ب) با توجه به دانسته های خود از فصل قبل، (درباره آب و هوای مناطق جهان) علل این بیشترین میزان و کمترین میزان را توضیح دهید. به علت بارش فراوان، پوشش گیاهی مناسب و وجود رطوبت که باعث داشتن مواد آلی می شود.

۳- کاربرد شماره (۴) را در کلاس انجام دهید.

رابطه پراکندگی زیست بوم‌های جهان با عرض جغرافیایی و بارش

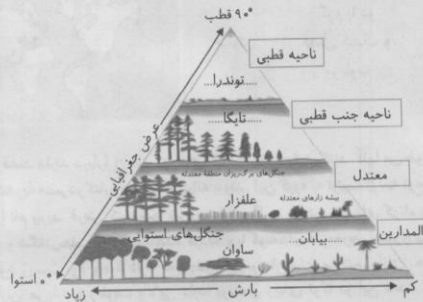
۱- در خانه‌های مستطیل شکل، واژه‌های مناسب بگذارید: ناحیه قطبی، ناحیه جنب قطبی، ناحیه معتدل و ناحیه بین‌المدارین (بین مدار رأس‌السرطان و رأس‌الجدی)

۲- در نقطه چین‌ها واژه‌های مناسب بنویسید: توندرا، تایگا (مخروطیان)، بیابان، جنگل‌های استوایی.

۳- زیست بوم ساوان بین کدام زیست بوم‌ها، قرار گرفته است؟ در مجاورت جنگل‌های استوایی

۴- بین عرض جغرافیایی و میزان پوشش گیاهی چه رابطه‌ای وجود دارد؟ با ذکر علت از روی نمودار، توضیح دهید و مثال بزنید. با افزایش میزان باران در نواحی استوایی، تنوع درختان و ارتفاع آنها بیشتر می‌شود هرچه به سمت عرض‌های جغرافیایی بالاتر می‌رویم به موازات کاهش بارش، قد درختان کوتاه‌تر می‌شود و همچنین در حواشی بیابان‌ها به علفزارها و سپس به بوته‌های خار تبدیل می‌گردند.

۵- بین میزان بارش و میزان پوشش گیاهی چه رابطه‌ای وجود دارد؟ با توجه به نمودار مثال بزنید. هرچه میزان بارش بیشتر باشد، پوشش گیاهی در آن منطقه متراکم‌تر است.

فقالبت

۳۵

۴- کاربردهای شماره (۵) و (۶) را کامل کنید.

با توجه به نقشه‌ای که در سمت راست مشاهده می‌کنید، نوع زیست بوم را حدس بزنید و بنویسید. سپس با استفاده از دانسته‌های قبلی خود و آنچه در متن کتاب خوانده‌اید، جدول را کامل کنید.

نقشه	نام زیست بوم	آب و هوا	دو نمونه جانور و یک نمونه گیاه غالب
	توندرا	سرد و قطبی	خرس قطبی / خز و گل سنگ
	تایگا	سرد	گرگ / کاج‌های خاکستری

بارانی استوایی	معتدل	شامپانزه / درختان پهن برگ	
بیابان	گرم و خشک	روباه / بوته‌های خار	
ساوان	گرم با دو فصل خشک و مرطوب	شیر / تک درخت‌ها	

نهم (دوره اول متوسطه)

کاربرگه شماره ۶

یک گروه پژوهشگر قصد دارند درباره زیست بوم‌های قاره آفریقا تحقیق کنند. آنها می‌خواهند از بندر ماتادی در کشور کنگو به بندراسکندریه مصر در کناره دریای مدیترانه بروند. این گروه به ترتیب از سه نوع زیست بوم عبور می‌کنند. این سه زیست بوم را نام ببرید. فرض کنید شما سرپرست این گروه هستید. نام‌های کوتاه به دوستان خود بنویسید و در آن نکات جالب و شگفتی‌هایی را که مشاهده کردید و یا گونه‌های در معرض خطر را شرح دهید. از ماتادی به سمت اسکندریه سه نوع زیست بوم وجود دارد که به شرح زیر برایتان بیان می‌کنم. ماتادی هوای گرم و استوایی دارد. در این ناحیه همیشه باران می‌بارد و رطوبت بالایی دارد، پرندگی زیبای توکا در این ناحیه زندگی می‌کند در جنگل‌های این ناحیه مارهای بزرگ و خطرناکی وجود دارد. بعضی از مردمان این ناحیه در مزرعه‌ها کار می‌کنند. منطقه ساوان با علفزارهای خود در کنار جنگل‌های استوایی واقع شده، در این منطقه هوا گرم است، گاهی خشک و گاهی مرطوب، حیواناتی مثل شیر، کرگدن و گوشتخواران درنده‌ای در این منطقه زندگی می‌کنند. از منطقه ساوان که عبور کنیم به منطقه خشک و بیابانی می‌رسیم، از شگفتی‌های این ناحیه روباه صحرایی ساهارا را می‌توان نام برد، در این منطقه هنوز حمل و نقل با شتر صورت می‌گیرد.

۵- فرض کنید قرار است به شما یک سفر رایگان همراه با گروهی از گردشگران طبیعت (اکوتوریست) جایزه بدهند. کدام زیست بوم را برای سفر انتخاب می‌کنید؟ چرا؟ جنگل‌های بارانی استوایی، به علت پوشش گیاهی مناسب و بارندگی

ارز شیبایی مستمر

- ۱- دو فصل خشک و مرطوب مربوط به کدام یک از زیست بوم هاست؟ (۵/۵) (نمره)

الف) توندرا	ب) تایگا	ج) ساوان	د) بیابان
-------------	----------	----------	-----------
- ۲- سطح زمین دارای چند زیست بوم است؟ (۵/۵)

الف) ۲	ب) ۴	ج) ۷	د) ۸
--------	------	------	------
- ۳- بیشترین وسعت ساوان در قاره آسیا دیده می‌شود. (۵/۵)
- ۴- جنگل‌های چند طبقه مربوط به جنگل‌های بارانی استوایی است. (۵/۵)
- ۵- مهم‌ترین نقش را در تشکیل زیست بوم ..... ایفا می‌کند. (۵/۵)
- ۶- بیشترین بیابان‌ها در ..... و ..... وجود دارد. (۱)
- ۷- بیابان سرد بیابان ..... نام دارد. (۵/۵)

۷۳۰

- ۸- عوامل تشکیل دهنده زیست بومها را نام ببرید. (۲)
- ۹- عوامل تأثیرگذار بر پوشش گیاهی را نام ببرید؟ (۱/۵)
- ۱۰- زیست بوم را تعریف کنید. (۱/۵)
- ۱۱- بیابان به کجا می‌گویند. چند بیابان نام ببرید. (۲)
- ۱۲- تایگا در کدام قاره‌ها دیده می‌شوند؟ (۱/۵)
- ۱۳- چند مورد از ویژگی‌های ساوان را بنویسید. (۲)
- ۱۴- ویژگی‌های توندرا را بنویسید. (۲/۵)
- ۱۵- چند مورد از ویژگی‌های تایگا را نام ببرید. (۲)
- ۱۶- هرزیست بوم از چه چیزهایی تشکیل شده است؟ (۱)

پاسخ ارزشیابی مستمر

۱ ساوان (۵/۵) ۲ گزینده (۵/۵) ۳ نادرست (۵/۵) ۴ درست (۵/۵) ۵ آب و هوا (۵/۵) ۶ مدار رأس‌السرطان (۵/۵)، رأس‌الجدی (۵/۵) ۷ گبی (۵/۵) ۸ آب و هوا (۵/۵)، شکل ناهمواری‌ها (۵/۵)، جنس خاک (۵/۵)، میزان ارتفاع (۵/۵) ۹ دما، بارش (۵/۵) فصل خشک (۵/۵)، میزان تبخیر (۵/۵) ۱۰ منطقه‌ای وسیع با انواع خاصی از گیاهان و جانوران (۱/۵) ۱۱ سرزمینی خشک که کمتر از ۵۰ میلی‌متر باران می‌بارد. صحرای آفریقا (۵/۵)، ربع الخالی عربستان (۵/۵) ۱۲ آسیا (۵/۵)، اروپا (۵/۵)، آمریکای شمالی (۵/۵) ۱۳ دارای علفزارهای بلند (۵/۵)، درختان تک و منفرد (۵/۵)، در مجاورت جنگل‌های استوایی (۵/۵) آب و هوای گرم (۵/۵) ۱۴ در قطب شمال (۵/۵) و اقیانوس منجمد شمالی (۵/۵)، زمستان طولانی (۵/۵)، تابستان کوتاه (۵/۵)، گیاهان: خزه و گل‌سنگ (۵/۵) ۱۵ جنوب توندرا (۵/۵) جنگل‌های مخروطی (۵/۵) و سوزنی برگ (۵/۵) مانند: کاج و سرو (۵/۵) ۱۶ از چند اکوسیستم (۵/۵)

زیست بومها در خطرند

- ۱- زمانی که زیستگاه طبیعی گیاهان و جانوران تخریب می‌شود و تنوع زیستی در معرض خطر قرار می‌گیرد، آن گونه گیاهی و جانوری از بین می‌رود.
- ۲- ایجاد و گسترش شهرها، روستاها، جاده‌ها و ...، فعالیت‌های صنعتی و تولید انبوه کالا در کارخانه، مصرف‌گرایی و تولید انبوه زباله، شکار و تجارت اعضای بدن حیوانات باعث از بین رفتن پوشش گیاهی و جانوری می‌شود.
- ۳- پیچیده‌ترین زیست بوم جهان، جنگل‌های استوایی و بارانی است.
- ۴- جنگل‌های بارانی استوایی غنی‌ترین تنوع گیاهی و جانوری را دارد.
- ۵- تنوع زیستی جهان مربوط به جنگل‌های بارانی و استوایی است.
- ۶- جنگل‌های استوایی را ریه‌های زمین می‌نامند.
- ۷- به عقیده دانشمندان جنگل‌های استوایی ۵۰ درصد اکسیژن و ۵۰ درصد رطوبت جو را تولید می‌کنند و بر آب و هوای کل زمین تأثیر دارند.
- ۸- دی اکسید کربن گازی است که بر اثر فعالیت‌های انسان و سوخت فسیلی به‌وجود می‌آید.
- ۹- جنگل‌های استوایی خاستگاه اولیه بسیاری از درختان میوه مانند موز، نارگیل و انبه است.
- ۱۰- اغلب داروهایی که امروزه برای درمان سرطان استفاده می‌شود، از درختان و گیاهان استوایی به دست می‌آید.
- ۱۱- برزیل و اندونزی بیشترین تخریب جنگل‌های استوایی را بر عهده دارند.
- ۱۲- عواملی مانند کشاورزی، دامداری، تجارت الوار، استخراج معادن طلا و بوکسیت (آلومینیم) موجب تخریب و جنگل‌زدایی شده است.
- ۱۳- به از بین بردن کامل جنگل‌ها، سوزاندن و قطع درختان جنگل‌زدایی می‌گویند.
- ۱۴- از بین رفتن جنگل‌ها باعث بیشتر شدن گرمای زمین و گازهای گلخانه‌ای می‌شود.
- ۱۵- عاج به فیل کمک می‌کند که زمین را خفر کرده و ریشه‌ها و علف‌ها را در بیاورد یا میوه را برای تغذیه بکند.
- ۱۶- بیشترین شکار فیل در کنیا صورت می‌گیرد.

۱۷- بیشترین میزان قاچاق عاج فیل در چین و تایلند است.

۱۸- تایلند متنوعیت قاچاق عاج را نپذیرفته است.

۱۹- راه‌های استفاده خردمندانه از جنگل‌ها باعث ادامه حیات جنگل‌ها می‌شود.

۱- تعادل بین استفاده و بازسازی جنگل‌ها

۲- کشاورزی و دامپروری با روش علمی

۳- حفظ گیاهان و جانوران با ایجاد پارک‌های وحش

۲۰- استفاده خردمندانه از جنگل‌ها

۳۷

فقالیت

۱- باتوجه به نقشه نواحی جنوب شرقی آسیا، استرالیا و آفریقای مرکزی را از نظر تعداد گونه‌های در معرض خطر با کانادا و اروپای شمالی مقایسه کنید. نواحی جنوب شرقی آسیا و استرالیا و آفریقای مرکزی بیشتر از مناطق دیگر در معرض نابودی گیاهان و جانداران قرار دارد.

۲- سه کشور را نام ببرید که بیش از ۳۰۰ گونه در معرض خطر دارند. آلاسکا، آمریکا، تایلند، مالزی

دو کشور نام ببرید که کمتر از ۵۰ گونه در معرض خطر دارند. شیلی، بزامبیا

۳- چرا در صحرای آفریقا تعداد گونه‌های در معرض خطر بسیار کم است؟ به علت اینکه این منطقه از تنوع کمی برخوردار است.

۳۷

بهم (دوره اول متوسطه)

۴۰

فقالیت

۴- نظر افراد را در ستون‌های بالا بخوانید. شما با کدام دیدگاه موافقت می‌کنید؟ چرا؟ گفت‌وگو کنید. با هر دو نظر، زیرا می‌توان در حین استفاده از جنگل‌های آمازون، به استفاده خردمندانه پرداخت تا مشکلی زیادی برای آب و هوای کره زمین به وجود نیاید.

۵- جدولی با دو ستون رسم کنید. در یک ستون فواید و اهمیت‌های جنگل‌های آمازون و در ستون دیگر، علل تخریب آنها را فهرست کنید.

علل تخریب جنگل‌های آمازون	فواید جنگل‌های آمازون
قطع بی‌رویه درختان	تبدیل دی‌اکسید کربن به اکسیژن
استفاده از معادن به صورت بی‌درهی	ایجاد رطوبت در هوا
ایجاد چاده و بزرگراه در وسط جنگل	استفاده از معادن و چوب

۴۱

فقالیت

۷- الف) واکنش و احساس شما نسبت به تصاویر مربوط به شکار فیل‌ها و اشیای تزئینی چیست؟ آیا ما واقعاً به این اشیای نیاز داریم؟ احساس بسیار بد و نگرانی به خاطر انقراض حیوان‌ها، زیرا می‌توان به جای استفاده از وسایل تزئینی بدن جانوران، از مواد معدنی یا وسایل دیگر استفاده کرد.

ب) برخی از طرفداران محیط زیست، استفاده از وسایل تزئینی یا اشیایی مثل عاج را که در آنها از اعضای بدن جانوران استفاده شده است، تحریم کرده‌اند و آنها را نمی‌خرند. نظر شما در این باره چیست؟ باید با طرفداران محیط زیست همکاری لازم را انجام دهیم و همچنین انزجار خود را از این کار اعلام نموده و افراد مقصر را محاکمه کنیم.

۴۲

به کار ببندیم

۱- فرض کنید قرار است به خودتان، اعضای خانواده و دوستان یا مردمی که در منطقه شما زندگی می‌کنند، پنج پیشنهاد در مورد نحوه انجام دادن فعالیت‌های روزانه بدهید؛ به طوری که این پنج پیشنهاد بتواند به حفاظت از زیست‌بوم منطقه زندگی و یا حتی زیست‌بوم‌های جهان کمک کند. پیشنهاد‌های شما چیست؟ آنها را روی یک برگ کاغذ بنویسید و در کلاس نصب کنید. مثال: به جای دستمال کاغذی، بیشتر از دستمال پارچه‌ای استفاده کنیم.

۱- میوه‌های خود را به جای نایلکس در پاکت گذاشته سپس در کیفتان بگذارید.

۲- حفظ و نگهداری گیاهان اطرافمان

۳- آلوده نکردن محیط زیست

۴- تفکیک زباله‌های خشک و تر

۵- استفاده صحیح از آب

۲- درباره شگفتی‌های یکی از گونه‌های گیاهی یا یک جانور تحقیق کنید. آنها را روی یک برگه کاغذ بنویسید و در کلاس بخوانید. سپس بگویید این نکات جالب، چه درس‌هایی درباره خالق هستی به ما می‌آموزد؟ دانش‌آموز عزیز برای پاسخ به این سوال می‌توانید به سایت www.tebyan.net مراجعه نمایید.

ارزشیابی مستمر

- ۱- پیچیده‌ترین زیست بوم جهان چه نام دارد؟ (۵/۵ نمره)

الف) ساوان	ب) بیابان	ج) تایگا	د) جنگل‌های بارانی استوایی
------------	-----------	----------	----------------------------

- ۲- چه مقدار از تنوع زیستی جهان مربوط به جنگل بارانی استوایی است؟ (۵/۵)

الف) $\frac{2}{5}$	ب) $\frac{2}{4}$	ج) $\frac{3}{4}$	د) $\frac{3}{5}$
--------------------	------------------	------------------	------------------

- ۳- جنگل‌های استوایی را ریه زمین نامیده‌اند. (۵/۵)
- ۴- بیشترین شکار فیل در تایلند صورت می‌گیرد. (۵/۵)
- ۵- به عقیده دانشمندان جنگل‌های بارانی استوایی دارای ۵۰ درصد ..... و ۵۰ درصد ..... جو را تولید می‌کنند. (۱)
- ۶- ..... و ..... بیشترین تخریب جنگل‌های استوایی را دارند. (۱)
- ۷- بیشترین میزان قاچاق عاج فیل در ..... و ..... است. (۱)
- ۸- غنی‌ترین تنوع گیاهی و جانوری چه نام دارد؟ (۱)
- ۹- دی‌اکسید کربن بر اثر چه عواملی پدید می‌آید؟ (۲)
- ۱۰- چند نمونه از درختان میوه جنگل‌های بارانی استوایی را نام ببرید. (۱/۵)
- ۱۱- از نظر پزشکی چه استفاده‌ای از جنگل‌های استوایی می‌شود؟ (۱/۵)
- ۱۲- جنگل‌زدایی را توضیح دهید. (۲)
- ۱۳- از بین رفتن جنگل‌ها باعث چه مشکلاتی می‌شود؟ (۱)
- ۱۴- چه عواملی باعث می‌شود جنگل‌زدایی رخ دهد؟ (۲)
- ۱۵- چگونه می‌توان از جنگل‌ها استفاده خردمندانه کرد؟ (۲)
- ۱۶- عاج فیل چه کمکی به او می‌کند؟ (۲)

پاسخ ارزشیابی مستمر

- ۱- گزینه (د) (۵/۵) ۲- گزینه (ج) (۵/۵) ۳- درست (۵/۵) ۴- نادرست (۵/۵) ۵- اکسیژن (۵/۵) - رطوبت (۵/۵)
- ۶- برزیل (۵/۵) اندونزی (۵/۵) ۷- چین (۵/۵) - تایلند (۵/۵) ۸- جنگل‌های بارانی استوایی (۱) ۹- بر اثر فعالیت‌های انسانی (۱) و سوخت فسیلی (۱) ۱۰- درختان موز، انبه، نارگیل (۱/۵) ۱۱- برای درمان بیماری‌های سرطان (۱/۵)
- ۱۲- به از بین بردن جنگل‌ها (۵/۵) به وسیله سوزاندن (۵/۵) یا قطع کردن، (۵/۵) جنگل‌زدایی می‌گویند. (۵/۵) ۱۳- بیشتر شدن دمای زمین (۵/۵) و گازهای گلخانه‌ای (۵/۵) ۱۴- کشاورزی (۵/۵)، دامداری (۵/۵)، تجارت (۵/۵) و استخراج معادن موجب تخریب و جنگل‌زدایی می‌شود. (۵/۵) ۱۵- بین استفاده و بازسازی جنگل‌ها تعادل ایجاد شود. (۱)
- ۲- آموزش کشاورزی و دامپروری به روش علمی (۱) ۱۶- زمین را حفر می‌کند (۵/۵) و ریشه‌ها و علف‌ها را درمی‌آورد (۱) و میوه‌ها را برای تغذیه می‌کند. (۵/۵)

ساکنان سیاره زمین

جمعیت جهان

چکیده درس

- ۱- میزان موالید به صورت میانگین تعداد تولدهای زنده به ازای هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت محاسبه می‌شود.
- ۲- میزان مرگ و میر به صورت میانگین تعداد افراد فوت شده به ازای هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت محاسبه می‌شود.
- ۳- رشد طبیعی جمعیت از تفاوت میزان موالید و مرگ و میر حاصل می‌شود.
- ۴- فرمول محاسبه رشد طبیعی جمعیت

$$۱۰۰ \times (\text{میزان مرگ و میر در هزار} - \text{میزان موالید در هزار}) = \text{رشد طبیعی جمعیت}$$

۵- رشد منفی زمانی به دست می‌آید که درصد رشد جمعیت به کمتر از صفر برسد.

۶- در آسیا، ژاپن و روسیه و اروپا، آلمان و لهستان و مجارستان رشد منفی دارند.

۱- افزایش جمعیت از کارافتاده و سالخورده	} ویژگی کشورهای دارای رشد منفی
۲- زاد و ولد کم	
۳- محروم بودن از نیروی جوان تحصیل کرده و کارآموز	
۴- کاهش جمعیت	
۵- آینده نگران کننده	

۸- رشد جمعیت و افزایش جمعیت جوان یک نعمت محسوب می‌شود و مایه پیشرفت کشور خواهد شد.

۱- اعطای جایزه	} برنامه‌های تشویقی فرزندان
۲- کمک‌های مالی	
۳- واگذاری مسکن	
۴- معافیت از مالیات	
۵- افزایش مرخصی تحصیلی و کاری	

۱۰- عوامل طبیعی و انسانی باعث جذب جمعیت می‌شود.

۱۱- عوامل رشد جمعیت جهان را می‌توان در کاهش مرگ و میر به خصوص در کودکان دانست.

۱- تولید واکسن‌ها و آنتی‌بیوتیک‌ها	} بهبود وضعیت بهداشت
۲- کنترل بیماری‌های واگیر مثل وبا و طاعون	
۱- گسترش کشاورزی صنعتی	} بهبود تغذیه
۲- افزایش مواد غذایی	
۳- انتقال غذا به نواحی دور	

۱۳- مهاجرت موجب افزایش جمعیت یک مکان می‌شود.

۱۴- به رفتن مردم از جایی به جایی دیگر برای کار و زندگی مهاجرت می‌گویند.

داخلی: داخل مرز یک کشور، مثال: کشاورزان و کارگران فصلی خارجی: از یک کشور به کشور دیگر	} اختیاری: اجباری
در مهاجر اختیاری افراد با میل خود مهاجرت می‌کنند، مثل: مهاجرت مردم اروپا به آمریکای شمالی و استرالیا	
در مهاجر اجباری افراد بدون میل و به دلیل عواملی مانند قحطی، خشکسالی، حوادث طبیعی و جنگ مجبور به ترک کشور می‌شوند. مثل: مهاجرت مردم فلسطین	

۱۶- یکی از تغییرات مهم در الگوی سکونت جمعیت، گسترش شهرنشینی است.

۱۷- عوامل رشد شهرها و پیدایش شهرنشینی به مهاجرت روستاییان بستگی دارد.

۱۸- ترافیک سنگین، آلودگی هوا، زائغه نشینی و ... از مشکلات شهرنشینی است.

نهم (دوره اول متوسطه)

درس جغرافیا

فقالیت

۴۷

۱- جدول بالا را کامل کنید و به جای نقطه چین‌ها عوامل طبیعی را که مانع جذب جمعیت می‌شوند، بنویسید.

عوامل طبیعی

آب و هوا و پوشش گیاهی، نواحی معتدل با باران کافی یا نواحی دارای آب و هوای موسمی جمعیت را جذب می‌کنند؛ درحالی‌که مناطق سرد در عرض‌های بلند و دارای آب و هوای بیابانی و نیمه بیابانی، باعث دفع جمعیت می‌شود.

ناهمواری: دشت‌ها و جلگه‌ها هموار جمعیت زیادی را به خود جذب می‌کنند، اما کوهستان‌ها و نواحی بسیار بلند با شیب تند و در معرض فوران آتشفشان جمعیت را دفع می‌کنند.

آب و خاک: خاک‌های آبرفتی حاصل از رسوبات رودخانه‌ای و نواحی دارای منابع آب کافی، رودها و چشمه‌ها موجب جذب جمعیت می‌شوند؛ درحالی‌که جمعیت در مناطق دارای ضخامت کمتر خاک، کم و فرسایش شدید خاک باعث دفع جمعیت می‌شود.

معادن و ذخایر: نواحی دارای معادن و ذخایر زیرزمینی مانند زغال‌سنگ، نفت و گاز و آهن و مس به دلیل اینکه قابلیت گسترش صنایع وابسته به این معادن را دارند، جاذب جمعیت‌اند و مناطقی که منابع طبیعی، ذخایر آب و انرژی و معادن آن‌ها کم است موجب دفع جمعیت می‌شود.

۲- با استفاده از نقشه پراکندگی جمعیت و جدول بالا، ابتدا نوع تراکم جمعیت (زیاد یا کم) را در مکان‌های زیر مشخص کنید و سپس با توجه به دانسته‌های خود از سال گذشته علت این نوع تراکم را در هر کشور بنویسید.

بنگلادش:	تراکم زیاد،	به علت وجود آب و خاک مناسب برای کشاورزی، باران کافی
ژاپن:	تراکم زیاد،	به علت صنعتی بودن، باران کافی
لیبی و چاد:	تراکم کم،	به علت کمبود مواد معدنی، آب و خاک مناسب
سیبری:	تراکم کم،	سرزمین یخ‌بسته و نبود قابلیت کشاورزی
آلمان:	تراکم زیاد،	آب و هوای معتدل و صنعت پیشرفته
استرالیا:	تراکم زیاد،	آب و هوای خوب، معادن، صنعتی بودن
کانادا:	تراکم زیاد،	آب و هوای مناسب، خاک مناسب، معادن

۳- پرجمعیت‌ترین کشورهای جهان را به ترتیب از رتبه اول تا هفتم پرس‌وجو کنید و با بیان تعداد جمعیت آنها در کلاس بخوانید.

- ۱- چین ۱/۳۷۳/۰۷۰/۰۰۰، ۲- هند ۱/۲۶۲/۵۹۰/۰۰۰، ۳- آمریکا ۳۲۱/۳۰۳/۰۰۰، ۴- اندونزی ۲۴۹/۹۰۰/۳۶۳
- ۵- برزیل ۲۰۰/۴۰۰/۶۹۴، ۶- پاکستان ۱۸۵/۴۱/۰۰۰، ۷- نیجریه ۱۷۳/۶۰۰/۰۰۰

فقالیت

۴۸

۴- همفکری کنید و به طور گروهی جدولی با دو ستون رسم کنید.

(الف) فهرستی از عواملی را که موجب می‌شود یک مکان مهاجرپذیر باشد، در یک ستون بنویسید.
(ب) فهرستی از عواملی را که موجب می‌شود یک مکان مهاجر فرست باشد، در ستون دیگر بنویسید.

عوامل مهاجرپذیر	عوامل مهاجر فرست
احساس آرامش و امکان پیشرفت	جنگ
فراوانی مواد غذایی	قحطی
آب و هوای خوب	خشکسالی
بهداشت بالا	بیماری
خاک مناسب	خاک بد
ثروت	فقر

- ۵- آیا در کلاس شما افرادی هستند که خود یا خانواده‌شان از شهر یا روستای دیگری به شهر یا روستای شما مهاجرت کرده باشند؟ درباره دلایل مهاجرت آنها (چه در مبدأ و چه در مقصد) پرس و جو کنید. پاسخ پیشنهادی: به دلایل نبود شغل مناسب، عدم وجود امکانات درمانی و رفاهی، نبود امکان ادامه تحصیل در دانشگاه و...
 ۶- به نظر شما، چرا بعضی از کشورها مقررات سختی برای ورود مهاجران خارجی به کشورشان وضع می‌کنند؟
 ۱- جلوگیری از بالا رفتن بی‌رویه جمعیت که باعث مشکلاتی مانند بیکاری، اعتیاد، فقر و فساد می‌شود و معمولاً کشورها به دنبال افراد متخصص و تحصیل کرده می‌گردند.

ارزشیابی مستمر

- ۱- کدام یک از کشورهای آسیای رشد منفی جمعیت دارند؟ (۵/۵)
 الف) ایران   ب) ژاپن   ج) عراق   د) کره جنوبی
 ۲- کدام یک از کشورهای اروپایی با رشد منفی جمعیت روبه‌رو است؟ (۵/۵)
 الف) آلمان   ب) فرانسه   ج) اسپانیا   د) انگلستان
 ۳- عوامل طبیعی و انسانی باعث جذب جمعیت می‌شود. (۵/۵)
 نادرست   درست
 ۴- افزایش جمعیت پیر باعث پیشرفت خواهد بود. (۵/۵)
 نادرست   درست
 ۵- رشد طبیعی جمعیت از تفاوت میزان ..... و ..... حاصل می‌شود. (۱/۵)
 ۶- مهاجر موجب ..... جمعیت یک مکان می‌شود. (۵/۵)
 ۷- عوامل رشد جمعیت جهان را می‌توان در کاهش ..... به‌خصوص در ..... دانست. (۱/۵)
 ۸- مهاجرت چیست؟ (۲)
 ۹- مشکلات عمده شهرنشینی را نام ببرید. (۱/۵)
 ۱۰- میزان موالید چگونه محاسبه می‌شود؟ (۲)
 ۱۱- میزان مرگ و میر چگونه محاسبه می‌شود؟ (۲)
 ۱۲- مهاجرت مردم افغانستان به ایران چه نوع مهاجرتی است؟ (۱)
 ۱۳- انواع مهاجرت را نام ببرید. (۲)
 ۱۴- چند مورد از برنامه‌های تشویقی فرزندآوری در کشورهای پیشرفته را ذکر کنید. (۲)
 ۱۵- چند مورد از ویژگی‌های کشورهای دارای رشد منفی را بنویسید. (۲)

پاسخ ارزشیابی مستمر

- ۱- گزینه (ب) (۵/۵) ۲- گزینه (الف) (۵/۵) ۳- درست (۵/۵) ۴- نادرست (۵/۵) ۵- مرگ و میر (۵/۷۵) - موالید (۵/۷۵) ۶- افزایش (۵/۵) ۷- مرگ (۵/۷۵) کودکان (۵/۷۵) ۸- به رفتن مردم از جایی به جای دیگر برای کار و زندگی مهاجرت می‌گویند. (۲) ۹- ترافیک زیاد (۵/۵)، آلودگی هوا (۵/۵)، زاغه‌نشینی (۵/۵) ۱۰- به‌صورت میانگین تعداد تولدهای زنده به ازای هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت (۲) ۱۱- به‌صورت میانگین تعداد افراد فوت شده به ازای هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت (۲) ۱۲- اجباری (۱) ۱۳- داخلی (۵/۵) - خارجی (۵/۵) - اجباری (۵/۵) - اختیاری (۵/۵) ۱۴- اعطای جایزه (۵/۵)، کمک‌های مالی (۵/۵)، واگذاری مسکن (۵/۵)، معافیت از مالیات (۵/۵) ۱۵- افزایش جمعیت از کارافتاده و سالخورده (۵/۵)، زادوولد کم (۵/۵)، محروم بودن از نیروی جوان و تحصیل کرده (۵/۵)، کاهش جمعیت (۵/۵)

نهم | دوره اول متوسطه

توسعه پایدار

۸ جهان نابرابر

کمیته‌ی بررسی

- ۱- نابرابری جهانی یا بین‌المللی یکی از موضوعات مهم جهان طی چند دهه‌ی اخیر است.
- ۲- بین کشورها از نظر ثروت، درآمد، کیفیت زندگی، مسکن، آموزش، بهداشت، اشتغال و گذراندن اوقات فراغت تفاوت وجود دارد.
- ۳- موارد نابرابری جهانی
  - ثروت و درآمد
  - کیفیت زندگی
  - مسکن
  - آموزش
  - بهداشت
  - اشتغال
  - گذراندن اوقات فراغت
- ۴- عامل اقتصادی یکی از عوامل مهم نابرابری کشورها است.
- ۵- عواملی مانند هویت، عزت، امنیت، آزادی، احساس شادی و رضایت از زندگی می‌تواند کیفیت زندگی را بالا ببرد.
- ۶- عوامل شاخص توسعه‌ی انسانی
  - اقتصادی
  - بهداشتی
  - فرهنگی
- ۷- ملاک‌های توسعه‌ی انسانی
  - درآمد و رفاه: افراد چه میزان از درآمد کافی و شغل مناسب برخوردارند و به کالاها و خدمات مورد نیاز چون مسکن، پوشاک، غذا، تفریح و آموزش دسترسی دارند.
  - امید به زندگی یا متوسط طول عمر: امید به زندگی یا متوسط طول عمر تعداد سال‌هایی است که انتظار می‌رود کودکی در آن کشور عمر کند و زنده بماند.
  - سواد و آموزشی: برای پی‌بردن به وضع آموزش در کشورها معیارهایی مثل میزان باسوادی، تعداد بزرگسالان باسواد، درصد ثبت‌نام کودکان، میانگین سال‌های تحصیل و ... را در نظر می‌گیرند و بررسی می‌کنند.
- ۸- کشور ایران در گروه توسعه‌ی انسانی بالا قرار دارد.
- ۹- اکثر کشورهای آمریکای شمالی و اروپای غربی از رفاه و سطح زندگی خوبی برخوردارند.
- ۱۰- در کشورهای آسیا، آفریقا و آمریکای لاتین مردم در فقر و کمبود زندگی می‌کنند.
- ۱۱- مردم موزامبیک، تانزانیا، اتیوپی و نیال در فقر مطلق زندگی می‌کنند.
- ۱۲- کشورهای ژاپن، چین، هنگ کنگ، کره جنوبی و مالزی در نیمه دوم قرن بیستم رشد اقتصادی خوبی داشتند.
- ۱۳- عراق و سوریه به علت جنگ رشد اقتصادی منفی دارند.
- ۱۴- میزان طول عمر یا امید به زندگی در یک جامعه نشان‌دهنده وضعیت سلامت و بهداشت آن جامعه است.
- ۱۵- محیط پاک و بدون آلودگی، آب و غذای کافی و سالم و امکانات پزشکی پیشرفته باعث طول عمر بیشتر می‌شود.
  - ۱- میزان باسوادی یا تعداد بزرگسالان باسواد
  - ۲- درصد ثبت نام کل کودکان در سن تحصیل
  - ۳- میانگین سال‌های تحصیل در یک کشور
  - ۴- میزان باسوادی و تحصیل دختران
  - ۵- تعداد معلم به ازای دانش‌آموز
- ۱۶- عوامل پی‌بردن به وضع آموزشی یک کشور:
  - ۱- میزان باسوادی یا تعداد بزرگسالان باسواد
  - ۲- درصد ثبت نام کل کودکان در سن تحصیل
  - ۳- میانگین سال‌های تحصیل در یک کشور
  - ۴- میزان باسوادی و تحصیل دختران
  - ۵- تعداد معلم به ازای دانش‌آموز
- ۱۷- منظور از میانگین سال‌های تحصیل، متوسط تعداد سال‌هایی است که دانش‌آموزان یک کشور در مدرسه حضور پیدا کرده و تحصیل کرده‌اند.
- ۱۸- علل و عوامل نابرابری
  - عوامل خارجی: استثمار، اشغال نظامی، دخالت و نفوذ، جلوگیری از استقلال
  - عوامل داخلی: حکومت ستمگر و وابسته، جنگ داخلی، فرهنگ و باور غلط، بی‌سوادی، ناآگاهی مردم از استعداد و فرهنگ خود، نداشتن ایمان و پشتکار

۵۱

مطالعات اجتماعی

فقالیت

- ۱- با توجه به نقشه و مراجعه به یک اطلس از هر یک از چهار گروه شاخص توسعه‌ی انسانی (خیلی بالا، بالا، متوسط، و کم) دو کشور نام ببرید. خیلی بالا: کانادا- آمریکا، بالا: ایران - برزیل، متوسط: چین - هند، کم: سودان - کنگو
- ۲- نمودار الف و شکل ب را توضیح دهید. در شکل ب کشورهای شرق ایران به علت مشکلات داخلی و خارجی از توسعه‌ی انسانی پایینی برخوردار هستند و کشورهای شمال غربی مانند ترکیه که نزدیک اروپا واقع هستند، از توسعه‌ی انسانی بالایی برخوردار هستند. نمودار الف: نشان‌دهنده از رشد توسعه‌ی انسانی ایران در سال‌های اخیر است.

۲۲۷

فقالیت

۵۳

۳- الف) با توجه به جدولها، چند کشور ثروتمند و چند کشور فقیر و چند کشور با درآمد متوسط نام ببرید.

ثروتمند: آمریکا- چین- ژاپن- آلمان
درآمد متوسط: سریلانکا- زامبیا- آلبانی- افغانستان
فقیر: سیرالئون- گینه بیسائو

ب) در جدول میزان تولید ناخالص داخلی، تعداد ارقام مربوط به میزان تولید کشورها به ترتیب از رتبه ۱ تا ۱۷۷ چه تغییری می کند؟ توضیح دهید. رتبهها با کمتر شدن تولید ناخالص ملی، نزول پیدا کرده و پایین می آید.

۴- گفت وگو کنید؛ به نظر شما کشورهای که اقتصاد و درآمد آنها بر پایه فروش مواد اولیه و خام مانند نفت است، در حال و آینده با چه مشکلاتی روبه رو می شوند و چه تغییراتی باید در اقتصاد خود ایجاد کنند؟ کشورهای تک محصولی با افت قیمت و اتمام منابع مواد اولیه و خام روبه رو می شوند. آنها باید به سمت صادرات مواد تولید شده از مواد خام بروند و همچنین سعی کنند چند محصول دیگرشان را نیز صادر کنند.

۵۳

نهم | دوره اول متوسطه

فقالیت

۵۵

۵- سواد و آموزش نقش مهمی در پیشرفت یک کشور دارد. در گروه خود، فهرستی از مشکلاتی را که مردم یک کشور در اثر پایین بودن سطح سواد و محروم بودن از آموزش با آن مواجه می شوند، تهیه کنید و بخوانید.

نبود بهداشت، فقر، استاندارد نبودن سطح زندگی، نداشتن قانون، فساد، مرگ و میر بالا، جنگهای داخلی، استعمار توسط کشورهای دیگر، متکی و وابسته بودن به کشورهای قدرتمند

۶- با توجه به آموخته های سال پیش، چند دلیل برای اینکه چرا قاره آفریقا بیشترین کشورهای دارای متوسط طول عمر پایین را دارد، بیان کنید. بی سواد، نبود بهداشت، جنگهای داخلی، استعمار توسط کشورهای دیگر، نداشتن استقلال

۷- درباره علل و عوامل نابرابری و توسعه انسانی در جهان گفت وگو کنید. به نظر شما کدام عوامل مهم ترند؟ چرا؟ عوامل داخلی مانند فرهنگهای غلط، نداشتن پشت کار، اگر مردم یک کشور بتوانند عوامل داخلی را از بین ببرند و بر آن غلبه پیدا کنند، می توانند عوامل خارجی مانند استعمار را از بین برده و به برابری توسعه انسانی برسند.

۵۶

به کار بندیم
یکی از فقایلیهای زیر را انتخاب کنید و انجام دهید.

۱- فرض کنید شما مسئول بالا بردن شاخص توسعه انسانی در کشور هستید و قرار است فهرستی از چند پیشنهاد مناسب در مورد بهبود هر یک از عوامل توسعه انسانی (درآمد، سواد، امید به زندگی) تهیه کنید. با همفکری دوستان این پیشنهادها را بنویسید. در زمینه درآمد قانونی کردن درآمدها - ثبت نام تمامی کودکان برای سوادآموزی حتی در مناطق دور، بوجود آوردن رفاه و تامین اجتماعی برای کلیه کارگران و کارمندان

۲- درباره جلوگیری از مهاجرت از روستا به شهر چند پیشنهاد و راه حل بنویسید. ایجاد شغلی برای روستائیان در فصل های غیر کشاورزی - ایجاد صنایع تبدیلی در روستاها - ایجاد مراکز رفاهی سرپرستها

۳- به طور گروهی، درباره یکی از موضوعات این فصل پوستری طراحی کنید و روی آن پیامی بنویسید. (برای مثال، موضوعاتی چون عدالت و از بین رفتن نابرابری در جهان، جمعیت جوان به عنوان ثروت کشور، توسعه انسانی و امید به زندگی) عدالت اجتماعی = پیشرفت کشور - مبارزه با نژادپرستی - تولید شغل برای جوانان

ارزشیابی مستمر

- ۱- مردم کدام کشور در فقر مطلق زندگی می کنند؟ (۵/۵)
- الف) اتیوپی   ب) مصر   ج) افغانستان   د) نیجر
- ۲- کدام یک از کشور در نیمه دوم قرن بیستم رشد اقتصادی خوبی داشته است؟ (۵/۵)
- الف) هند   ب) مالزی   ج) اندونزی   د) ایران
- ۳- کشور ایران در گروه توسعه انسانی متوسط قرار دارد. (۵/۵)
- نادرست   درست
- ۴- میزان طول عمر نشان دهنده وضعیت سلامت و بهداشت در آن جامعه است. (۵/۵)
- نادرست   درست

- ۵- اکثر کشورهای ..... و ..... از رفاه و سطح زندگی خوبی برخوردارند. (۱)
- ۶- عامل ..... یکی از عوامل مهم نابرابری کشورها است. (۰/۵)
- ۷- عوامل شاخص توسعه انسانی ..... و ..... است. (۱/۵)
- ۸- منظور از میانگین سال‌های تحصیل چیست؟ (۲)
- ۹- عوامل افزایش طول عمر بیشتر را نام ببرید. (۱/۵)
- ۱۰- علل و عوامل نابرابری را نام برده و از هر کدام چند مورد مثال بزنید. (۲)
- ۱۱- عوامل پی‌بردن به وضع آموزشی یک کشور را بنویسید. (۲)
- ۱۲- ملاک‌های توسعه انسانی را بنویسید. (۲)
- ۱۳- علل نابرابری‌های جهانی را بنویسید. (۲)
- ۱۴- امید به زندگی یا متوسط طول عمر را توضیح دهید. (۲)
- ۱۵- درآمد و رفاه را شرح دهید. (۱/۵)

پاسخ ارزشیابی مستمر

- ۱ گزینه الف (۰/۵) ۲ گزینه ب (۰/۵) ۳ نادرست (۰/۵) ۴ درست (۰/۵) ۵ آمریکای شمالی (۰/۵) - اروپای غربی (۰/۵) ۶ اقتصادی (۰/۵) ۷ اقتصادی (۰/۵) - بهداشتی (۰/۵) - فرهنگی (۰/۵) ۸ متوسط تعداد سال‌هایی (۰/۵) که دانش‌آموزان یک کشور (۰/۵) در مدرسه حضور پیدا کرده (۰/۵) و تحصیل کرده‌اند. ۹ محیط پاک و بدون آلودگی (۰/۵) - امکانات پزشکی (۰/۵) - آب و غذای کافی و سالم (۰/۵) ۱۰ عوامل خارجی مانند استعمار (۰/۵) اشغال نظامی (۰/۵) - عوامل داخلی مانند حکومت ستمگر (۰/۵)، جنگ داخلی (۰/۵) ۱۱ - میزان باسواد یا تعداد بزرگسالان باسواد (۰/۵) ۲- درصد ثبت نام کل کودکان در سن تحصیل (۰/۵) ۳- میانگین سال‌های تحصیل در یک کشور (۰/۵) ۴- میزان باسواد و تحصیل دختران (۰/۵) ۱۲ درآمد (۰/۵) و رفاه (۰/۵) - امید به زندگی یا متوسط طول عمر (۰/۵) - سواد و آموزش (۰/۵) ۱۳ ثروت و درآمد (۰/۵) کیفیت زندگی (۰/۵) - مسکن (۰/۵) - آموزش (۰/۵) ۱۴ تعداد سال‌هایی که انتظار می‌رود کودکی در یک کشور عمر کند و زنده بماند. (۲) ۱۵ افراد چه میزان از درآمد کافی (۰/۵) و شغل مناسب برخوردارند (۰/۵) و قدرت خرید کالا، مسکن، پوشاک و غذا را دارند. (۰/۵)

عصر یکپارچگی و شکوفایی

ایرانی متحد و یکپارچه

- ۱- اوضاع سیاسی ایران هنگام تأسیس حکومت صفوی بسیار آشفته بود و حکومت واحد و قدرتمندی وجود نداشت. حاکمان بخش‌های مختلف ایران با هم در حال جنگ بودند.
- ۲- در همسایگی ایران حکومت‌هایی وجود داشتند که در فکر گسترش قلمرو خود بودند، مانند امپراتوری عثمانی که پیایی به ایران حمله می‌کرد، یا ازبک‌ها در شمال شرقی ایران (ماوراءالنهر).
- ۳- شاه اسماعیل یکی از نوادگان شیخ صفی‌الدین اردبیلی بود. خاتقاه شیخ صفی‌الدین اردبیلی مورد توجه مردم و حاکمان محلی وقت بود. مهم‌ترین طرفداران خاتقاه شیخ صفی‌الدین ایل‌های ترک بودند که به قزلباش شهرت داشتند.
- ۱- شکست شروانشاهان و آق‌قویونلوها
۲- انتخاب تبریز به پایتختی
۳- رسمی کردن مذهب شیعه در ایران
۴- شکست ازبکان و سایر حاکمان شورشی
۵- ایجاد همبستگی و اتحاد بین ایرانیان
- ۴- اقدامات شاه اسماعیل
پس از به قدرت رسیدن
- ۵- سرسخت‌ترین دشمن ایران در زمان صفویان امپراتوری عثمانی بود که از شکل‌گیری سلسله قدرتمند صفویه که شیعه مذهب نیز بودند، بسیار ناخشنود بود.

- ۶- مهم‌ترین جنگ شاه اسماعیل با عثمانی، جنگ چالدران بود در این جنگ با توجه به رشادتهای سربازان ایرانی، سپاه عثمانی به دلیل داشتن سلاح‌های گرم و آتشین مانند توپ و تفنگ پیروز شدند.
- ۷- حکومت صفویان
- ۱- تأسیس کننده: شاه اسماعیل
  - ۲- تثبیت کننده: شاه طهماسب
  - ۳- قدرتمند کننده: شاه عباس
- ۸- پایتخت صفویان
- ۱- تبریز: در زمان شاه اسماعیل
  - ۲- قزوین: در زمان شاه طهماسب
  - ۳- اصفهان: در زمان شاه عباس
- ۹- شاه طهماسب پایتخت خود را از تبریز به قزوین انتقال داد تا از عثمانی‌ها دور باشد.
- ۱۰- پس از مرگ شاه عباس اول حکومت صفویان در معرض سقوط قرار گرفت.
- ۱۱- علل ضعف صفویان
- ۱- سیاست کشتن و کور کردن شاهزادگان توسط پادشاهان به علت ترس از شورش آنها.
  - ۲- عدم آموزش شوررداری و سیاست به شاهزادگان
  - ۳- سرگرم شدن در حرمسرا و خوشگذرانی پادشاهان و شاهزادگان
  - ۴- اختلافت و درگیری مقام‌های نظامی کشوری با هم
- ۱۲- گروهی از افغان‌ها در قندهار سر به شورش برداشتند و پس از پیروزی بر حاکم قندهار، عازم اصفهان شدند و آن را تصرف کردند.
- ۱۳- در زمان شورش افغان‌ها شاه سلطان حسین صفوی پادشاه بود.
- ۱۴- سردسته شورش افغان‌ها شورش محمود افغان بود.
- ۱۵- مراتب قدرت در صفویان:
- شاه: همه قدرت در دست شاه بود و کسی اجازه مخالفت با او را نداشت.
  - وزیر بزرگ (اعتمادالدوله): مسئول امور اداری و مالی کشور
  - فرماندهان نظامی: حاکم ولایتها
- ۱۶- تا زمان شاه عباس اول قزلباش‌ها حاکم ولایتها بودند.
- ۱۷- شاه عباس برای تقویت حکومت مرکزی و جلوگیری از نافرمانی، حکومت ولایتها را از قزلباش‌ها گرفت.
- ۱۸- اقدامات شاه عباس اول
- ۱- برکناری قزلباش‌ها از حکومت ولایتها
  - ۲- تشکیل سپاه جدید غیر از قزلباش‌ها و مجیز کردن سپاه به سلاح گرم
  - ۳- بیرون کردن استعمارگران پرتغالی از نواحی جنوبی
  - ۴- ایجاد روابط خارجی با کشورهای اروپایی
  - ۵- احداث راه‌ها و کاروانسراهای مختلف در مسیر کاروان‌های تجاری
- ۱۹- قرن‌های شانزدهم تا نوزدهم میلادی را در تاریخ اروپا قرون جدید می‌نامند.
- ۲۰- در قرون جدید اوضاع سیاسی، مذهبی، اقتصادی و علمی اروپا تغییر کرد.
- ۲۱- اروپاییان توانستند در صنعت کشتی‌سازی و وسایل دریانوردی پیشرفت کنند.
- ۲۲- کشورهای پرتغال، اسپانیا، انگلستان و فرانسه اولین کشورهای استعمارگر بودند.
- ۲۳- شاه عباس اول به کمک انگلیسی‌ها توانست پرتغالی‌ها را از سواحل و جزایر جنوبی بیرون کند.
- ۲۴- مهم‌ترین عامل برقراری روابط سیاسی و اقتصادی بین ایران و پادشاهان اروپایی حملات پی در پی عثمانی‌ها به این کشورها بود.

۵۸

فَعَالِیْت

- ۱- کاربرد شماره (۷) را انجام دهید.
- نقشه سیاسی ایران در آستانه تأسیس حکومت صفویه
- ۱- در آستانه شکل‌گیری حکومت صفویه، تقریباً چند حکومت محلی در ایران وجود داشت ۱۴؟ حکومت
- ۲- در آستانه شکل‌گیری حکومت صفویه، کدام کشورها ایران را تهدید می‌کرد؟ روی نقشه مشخص کنید. عثمانی و ازبک‌ها
- ۳- جدول را کامل کنید.

تهدیدهای داخلی	تهدیدهای خارجی	پایمدها و مشکلات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی
فراوانی قدرتهای محلی و اقوام گوناگون	- لشگرکشی سپاهیان عثمانی - حملات ازبک به مرزها	- از رونق افتادن تجارت - عدم یکپارچگی فرمانروایی در سراسر ایران - عدم مذهب مستقل - عدم همبستگی و اتحاد - از بین رفتن امنیت و آرامش شهرها

فقالبت

۵۹

۲- پس از مطالعه متن توضیح دهید که با تأسیس حکومت صفوی، چه تغییرات مهم سیاسی، اجتماعی و مذهبی در ایران ایجاد شد. پس از تأسیس حکومت صفوی اولین دستاورد سیاسی آن بود که دیگر کشمکش و خونریزی و جنگ بین حکام محلی از بین رفت و ایران دارای یک حکومت مرکزی قدرتمند شد. از نظر اجتماعی شهرها و روستاها آباد شدند. صنعت پیشرفت کرد و همبستگی و اتحاد بین مردم به وجود آمد. از نظر مذهبی نیز بسیاری از اختلافات مذهبی از بین رفت و ایران دارای یک مذهب و دین کامل شد. در این فضا فلاسفه و دانشمندان بزرگی پرورش یافتند.

فقالبت

۶۱

۳- الف) کدام شهرها پایتخت صفویان بودند؟ نام ببرید. تبریز: در زمان شاه اسماعیل، قزوین: در زمان شاه تهماسب، اصفهان: در زمان شاه عباس اول
ب) علت تغییر پایتخت صفویان را توضیح دهید. بعد از شکست شاه اسماعیل، تبریز توسط عثمانی‌ها تصرف شد و شاه تهماسب تصمیم گرفت برای دور شدن پایتخت از حمله عثمانی‌ها، آن را از تبریز به قزوین انتقال دهد.
۴- دلایل سیاسی و نظامی ضعف و فروپاشی حکومت صفوی چه بود؟ اکثر شاهزادگان صفوی لیاقت اداره کشور را نداشتند و بیشتر آنها مشغول خوشگذرانی در حرم‌سراها بودند. مقام‌های اداری و نظامی نیز برای خود حرم‌سراهایی ترتیب داده بودند و به همین دلیل از انجام دادن مسئولیت‌های خود بازماندند. عامل دیگر نیز حمله شورشیان افغان به سرگروهی محمود افغان بود.

فقالبت

۶۲

۵- الف) آثار و نتایج اقدام‌های اداری و نظامی شاه عباس اول را توضیح دهید. شاه عباس با برکناری قزلباش‌ها از حکومت ولایت‌ها باعث شد که حکومت مرکزی تقویت شود. تشکیل سپاه جدید غیر از قزلباش‌ها نیز باعث شد که شاه عباس در برابر شورش قزلباش‌ها نیروهای نظامی دیگری داشته باشد و اجازه قدرت گرفتن قزلباش‌ها را ندهد.
ب) کاربرد شماره (۸) را انجام دهید.
از طریق به هم متصل کردن واژه‌ها و عبارتهای دو ستون، مشخص نمایید که در زمان کنونی تقریباً چه نهادهایی وظایف صاحب‌منصبان شهری و روستایی دوره صفویه را انجام می‌دهند؟

داروغه	←	نیروی انتظامی
حاکم شرع	←	دادگستری
محنتسب	←	سازمان تعزیرات
کلانتر	←	سازمان امور مالیاتی
کدخدا	←	شورای اسلامی

فقالبت

۶۳

۶- انگیزه‌ها و هدف‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی اروپاییان از ارتباط با ایران دوره صفوی را از متن درس استخراج و دسته‌بندی کنید. سیاسی: دشمن مشترک به نام امپراتوری عثمانی عامل سیاسی این روابط بود. اقتصادی: تجارت و فروش تولیدات تجاری که پس از انقلاب صنعتی بیشتر شده بود، عامل اقتصادی بود. فرهنگی: اشتیاق اروپاییان به جهانگردی و شناخت سرزمین‌های دیگر و تبلیغ دین مسیحیت عامل فرهنگی این روابط بود.

ارزشیابی مستمر

۱- محل عبادت صفویان چه نام داشت؟ (۵/۰)	ب) مسجد	ج) عبادتگاه	د) صومعه
۲- مهم‌ترین طرفداران صفویان چه کسانی بودند؟ (۵/۰)	ب) سربازان ترک	ج) مردم عادی	د) عارفان

۶۳

مطالعات اجتماعی

۷۴۱

نیم (دوره اول متوسطه)

۳- پنجمین شاه صفوی چه نام داشت؟ (۵/۵)

الف) اسماعیل   ب) طهماسب   ج) عباس   د) سلطان حسین

۴- در زمان تأسیس حکومت صفویان، مهم‌ترین دشمن ایران، ..... بود. (۵/۵)

۵- یکی از نوادگان شیخ صفی‌الدین اردبیلی ..... بود. (۵/۵)

۶- سردسته شورشیان افغان چه کسی بود؟ (۵/۵)

۷- در رأس حکومت مرکزی صفویان چه کسی حضور داشت؟ (۵/۵)

۸- قرون جدید در اروپا شامل چه زمان‌هایی می‌شد؟ (۵/۵)

۹- اولین کشورهای استعمارگر را نام ببرید. (سه مورد) (۱/۵)

۱۰- قبل از به حکومت رسیدن صفویان اوضاع سیاسی ایران چگونه بود؟ (۱/۵)

۱۱- اقدامات شاه اسماعیل بعد از رسیدن به قدرت را بنویسید. (سه مورد) (۱/۵)

۱۲- علت دشمنی امپراتوری عثمانی با ایران چه بود؟ (۱)

۱۳- بین شاه اسماعیل و دولت عثمانی چه جنگی اتفاق افتاد و نتیجه آن چه شد؟ چرا؟ (۱/۵)

۱۴- وظایف فرماندهان نظامی در حکومت صفوی چه بود؟ (۱)

۱۵- اروپاییان چگونه سرزمین‌های جدیدی را کشف کردند؟ (۱)

۱۶- دریانوردان اروپایی با گذشتن از چه منطقه‌ای قاره آمریکا را کشف کردند؟ (۵/۵)

۱۷- اروپاییان چگونه موفق شدند مناطق دیگر را به مستعمره خود تبدیل کنند؟ (۱/۵)

۱۸- شاه عباس چگونه توانست پرتغالی‌ها را از سواحل و جزایر ایران بیرون کند؟ (۱)

۱۹- دلایل سیاسی و اقتصادی اروپاییان برای ارتباط با ایران در دوره صفویان چه بود؟ (۲)

۲۰- اقدامات مهم شاه عباس را نام ببرید و نتایج آن را بنویسید. (۲)

پایان بخش ارزشیابی مستمر

۱- گزینه الف) (۵/۵) ۲- گزینه الف) (۵/۵) ۳- گزینه ج) (۵/۵) ۴- عثمانی (۵/۵) ۵- شاه اسماعیل (۵/۵)
 ۶- محمود افغان (۵/۵) ۷- پادشاه (۵/۵) ۸- از قرن‌های شانزدهم تا نوزدهم (۵/۵) ۹- پرتغال (۵/۵)، اسپانیا (۵/۵)، انگلستان یا فرانسه (۵/۵) ۱۰- قبل از به حکومت رسیدن صفویان کشور ما حکومت واحدی نداشت (۵/۵) و در حال تفرقه و تجزیه شدن بود (۵/۵) و حاکمان بخش‌های مختلف ایران با هم در حال جنگ بودند. (۵/۵) ۱۱- پیروزی و سرکوب شورشیان و اوقویولوها (۵/۵) ۱۲- برگزیدن تبریز به پایتختی (۵/۵) ۱۳- رسمی کردن مذهب شیعه در ایران (۵/۵) ۱۴- علت دشمنی قدرتمند شدن دولت شیعه مذهب بود (۵/۵). چون عثمانی‌ها عود را بسایند دین اسلام می‌دانستند. (۵/۵) ۱۵- جنگ چالدران (۵/۵)، نزدیکی شهر خوی امروزی) سپاه ایران با تمام رشادت‌ها شکست خورد (۵/۵). علت شکست ایرانیان مجهز بودن سپاه عثمانی به سلاح‌های گرم و آتشین مانند توپ و تفنگ بود که سپاه ایران فاقد آن بود و بعد از شکست، تبریز به تصرف عثمانی‌ها درآمد. (۵/۵) ۱۶- فرماندهان نظامی علاوه بر فرماندهی سپاه در هنگام جنگ (۵/۵)، معمولاً حاکم ولایت‌های مهم نیز بودند. (۵/۵) ۱۷- اروپاییان با توسعه صنعت کشتی‌سازی و وسایل دریانوردی (۵/۵) توانستند راه‌های دریایی و سرزمین‌های جدیدی را کشف کنند. (۵/۵) ۱۸- اقیانوس اطلس (۵/۵) ۱۹- اروپاییان با کشتی‌های بزرگ (۵/۵) و مجهز به توپ‌های جنگی (۵/۵) به سرزمین‌های دیگر رفتند و بخش‌های وسیعی از قاره‌های آفریقا و آسیا را مستعمره خود کردند. (۵/۵) ۲۰- شاه عباس از رقابت انگلیسی‌ها با پرتغالی‌ها استفاده کرد و به کمک کشتی‌های جنگی انگلستان، پرتغالی‌ها را از سواحل و جزایر جنوبی بیرون کرد. (۱) ۱۹- مهم‌ترین دلیل سیاسی برقراری رابطه بین ایران و اروپا، هجوم عثمانی‌ها به ایران و اروپا بود. (دشمن مشترک) (۵/۵) اروپاییان سعی می‌کردند از فشار حملات عثمانی‌ها به خاک اروپا بکاهند. (۵/۵) دلیل اقتصادی: محصولات و تولیدات اروپاییان صنایع ایران را از فشار حملات عثمانی‌ها به خاک اروپا بکاهند. (۵/۵) دلیل اقتصادی: محصولات و تولیدات صنایع اروپاییان بعد از انقلاب صنعتی بیشتر شده بود و آنها به بازار مصرف جدید نیاز داشتند. (۵/۵) شاه عباس برای جلوگیری از قدرت گرفتن قزلباش‌ها و نافرمانی آنها حکومت ولایت‌ها را از آنان گرفت (۵/۵) تا به تقویت حکومت مرکزی بپردازد (۵/۵) همچنین نیروی نظامی جدید و مجهز تشکیل داد (۵/۵) که هم به او در جنگ با عثمانی‌ها کمک کند و هم عامل مهار قزلباش‌ها باشد. (۵/۵)

۷۴۲

۱۰ اوضاع اجتماعی، اقتصادی، علمی و فرهنگی ایران در عصر صفوی

چکیده درس

- ۱- در دوران صفویه به دلیل وجود حکومت مرکزی نیرومند و برقراری نظم و امنیت در سراسر کشور، شرایط مناسبی برای رونق زندگی اجتماعی و اقتصادی پدید آمد.
- ۲- منابع عمده درآمد حکومت صفویه
- ۱- گرفتن مالیات از کشاورزان و دامداران
  - ۲- گرفتن عوارض از کاروان‌های تجاری
  - ۳- صادرات ابریشم
  - ۴- امتیاز تجارت با اروپاییان و گرفتن مالیات از پیشه‌وران و صنعتگران
- ۳- اکثر ساکنان شهرها در دوره صفویه مقام‌های حکومتی، نظامیان، کارکنان ادارات، روحانیون، بازرگانان، پیشه‌وران، صنعتگران و کارگران بودند.
- ۴- بیشتر صادرات ایران در زمان صفویه شامل خشکبار، پارچه‌های مخملی، ابریشمی، حریر و قالی بود. در دوره صفویه صنعت بافندگی ایران با صنعت نساجی اروپا رقابت می‌کرد.
- ۵- در دوره شاه عباس اول کارگاه‌های بافندگی بیشتر در اصفهان، کاشان، یزد، مشهد، استرآباد (گرگان) و گیلان بود.
- ۶- مالک بیشتر کارگاه‌های بافندگی، شاه و اعضای خاندان شاهی بودند.
- ۷- صنایعی از قبیل کاشی، چینی، چرم، جواهر، رنگ، صابون و جنگ‌افزارهای سستی از قبیل شمشیر و کمان از صنایع معروف آن زمان بودند.
- ۸- شاه عباس برای رونق تجارت اقدام به احداث راه‌ها و کاروان‌سراهای متعدد کرد.
- ۹- صادرات ابریشم پرسودترین کالای صادراتی بود که در انحصار شاه عباس قرار داشت.
- ۱۰- در دوره صفویه معماران و مهندسان شهرساز ایرانی مسجدها، مدرسه‌ها، کاخ‌ها، پل‌ها و کاروان‌سراهای بزرگی ساختند.
- ۱۱- در زمان صفویه به علوم و معارف دینی مانند تفسیر، فقه و حدیث بسیار توجه می‌شد.
- ۱۲- دانشمندان بزرگ عصر صفویه: میرداماد، ملاصدرا و... بودند.
- ۱۳- فیلسوفان بزرگ عصر صفویه: شیخ بهایی، علامه محمد باقر مجلسی و... بودند.
- ۱۴- جشن‌ها و آیین‌های دوره صفویه
- ۱- عید باستانی نوروز
  - ۲- اعیاد قربان - فطر - غدیر
  - ۳- سوگواری امام حسین
- روحه‌خوانی
نوحه‌سرایی
مرثیه‌خوانی
سینه‌زنی
تمریه‌خوانی

۶۹

مطالعات اجتماعی

۶۵

فقالبت

- ۱- پرس‌وجو و مشاهده کنید که در بازار یا مراکز خرید محل زندگی شما، کدام حرفه‌ها و مشاغل راسته یا مکانی مخصوص دارند. نتیجه را در کلاس بیان کنید. راسته لباس‌فروشی‌ها، راسته لوازم خانگی، راسته اغذیه‌فروشی‌ها، راسته کتاب‌فروشی‌ها

۶۷

فقالبت

- ۲- با راهنمایی دبیر خود، سه عامل گسترش تجارت در عصر صفوی را بیان کنید. ۱- امنیت که توسط حکومت قدرتمند صفویه ایجاد شد و راهزنان و چپاول‌گران جرات حمله به کاروان‌ها را نداشتند. ۲- توسعه راه‌های ارتباطی و کاروانسراها در مناطق مختلف کشور. ۳- روابط سیاسی که بین ایران و سایر کشورها به وجود آمد، این عوامل سبب گسترش تجارت شد.
- ۳- با مطالعه متن، سه منبع عمده درآمد حکومت صفوی را ذکر کنید. ۱- مالیاتی که از کشاورزان و دامداران گرفته می‌شد. ۲- مالیاتی که از بازرگانان و تجار گرفته می‌شد. ۳- مالیاتی که از پیشه‌وران و صنعتگران گرفته می‌شد.

۶۹

فقالبت

- ۴- متن‌ها را بخوانید. شیوه برگزاری مراسم جشن و شادی در عصر صفوی را با روزگار کنونی مقایسه کنید. در زمان صفویان جشن‌ها و مراسم شادی ابتدا از میادین و مناطق عمومی شروع می‌شد و مردم از هر قشری در کنار هم بودند و به شادمانی می‌پرداختند. مراسم شعرخوانی و مدیحه‌سرایی نیز رایج بود. بیشتر این جشن‌ها در اماکن

۷۴۳

عمومی برپا می‌شد، اما امروزه جشن و مراسم شادی در اماکن عمومی برپا نمی‌شود و بیشتر این جشن‌ها با لوازم و وسایل خطرناک آتش‌بازی همراه شده که گاهی باعث رنجش و آزار دیگران می‌شود. امروزه مردم کمتر شادی خود را با دیگران تقسیم می‌کنند.

۷۰

به کار ببندیم

- ۱- تصاویر و کارت‌پستال‌هایی از میدان نقش جهان اصفهان تهیه کنید و با خود به کلاس بیاورید. بناهای اصلی این مجموعه تاریخی را مشخص کنید و کارکرد هر یک از بناها و خود میدان را توضیح دهید. دوستان عزیز عکسی از میدان نقش جهان تهیه کنید و به کلاس بیاورید. اگر می‌توانید قسمت‌های مختلف بنا را براساس نرم‌افزار در کلاس توضیح دهید. مثلاً مسجد برای عبادت، بازار برای خرید و فروش ...
- ۲- با رجوع به پایگاه اینترنتی شبکه رشد به نشانی www.roshd.ir درباره جشن نوروز و عزاداری امام حسین (ع) در دوره صفویه اطلاعاتی گردآوری کنید و آنها را به شکل یک روزنامه دیواری ارائه دهید. مراسم عزاداری و روضه‌خوانی در زمان صفویان برای امام حسین (ع) و یاران باوقایش بسیار باشکوه برگزار می‌شد. مراسم جشن نوروز نیز در مکان عمومی با شور و اشتیاق بسیار زیاد مردم برگزار می‌گردید. دوستان عزیز وارد سایت رشد شوید و مطالبی را از آن استخراج کنید و به کلاس بیاورید.

۷۰

نیم (دوره اول متوسطه)

ارزشیابی مستمر

- ۱- بیشترین ساکنان ایران در زمان صفویان روستاییان و کوچ‌نشینان بودند. (۵/۵) درست نادرست
- ۲- کار کوچ‌نشینان و روستاییان در زمان صفویان فروش محصولات بود. (۵/۵) درست نادرست
- ۳- ساکنان شهرها در زمان صفویان بیشتر چه کسانی بودند؟ (۵ مورد) (۲/۵)
- ۴- محصولات باکیفیت ایران که در زمان صفویان صادر می‌شد، چه بود؟ (۱/۵)
- ۵- پررونق‌ترین صنعت در زمان صفویان کدام صنعت بود و مالکان آن چه کسانی بودند؟ (۱)
- ۶- چه عواملی باعث رونق تجارت در زمان صفویان شد؟ (۱/۵)
- ۷- منابع عمده درآمد حکومت صفویان را نام ببرید. (۱/۵)
- ۸- پرسودترین کالای صادراتی ایران در زمان صفویان چه بود و در انحصار چه کسی قرار داشت؟ (۱)
- ۹- وضعیت علم و آموزش در زمان صفویه چگونه بود؟ (۱)
- ۱۰- در زمان صفویه به کدام علوم بیشتر توجه می‌شد؟ (۱)
- ۱۱- دانشمندان و فلاسفه معروف زمان صفویه را نام ببرید. (۲)
- ۱۲- در دوره صفویه چه علومی کمتر مورد توجه قرار گرفت؟ (۱)
- ۱۳- کدام علم در زمان صفویان بیشتر مورد توجه قرار گرفت و چه نتایجی داشت؟ (۱)
- ۱۴- کدام رشته‌های هنری در زمان صفویه رشد کرد؟ (۳ مورد) (۱/۵)
- ۱۵- در زمان صفویان آیین‌ها و جشن‌ها چگونه برگزار می‌شد؟ (۱/۵)
- ۱۶- مراسم سوگواری امام حسین (ع) در زمان صفویه به چه شیوه‌ای برگزار می‌شد؟ (۱)

پاسخ ارزشیابی مستمر

- ۱ درست (۵/۵) ۲ نادرست (۵/۵) ۳ مقام‌های حکومتی (۵/۵)، نظامی (۵/۵)، کارکنان ادارها (۵/۵)، روحانیون (۵/۵)، بازرگانان (۵/۵) ۴ خشکیار (۵/۵)، پارچه‌های مخملی، ابریشمی و حریر (۵/۵) و قالی‌های نفیس که به کشورهای همسایه و برخی کشورهای اروپایی صادر می‌شد. (۵/۵) ۵ صنعت بافندگی بود (۵/۵) که با صنعت نساجی اروپا رقابت می‌کرد و مالکان آن بیشتر شاه و اعضای خاندان او بودند. (۵/۵) ۶ یکپارچه بودن سرزمین ایران (۵/۵)، وجود نظم و امنیت در سراسر کشور (۵/۵) - ایجاد و احداث راه‌ها و کاروان‌سراها توسط شاه عباس (۵/۵) ۷ گرفتن مالیات از دامداران و کشاورزان (۵/۵)، گرفتن عوارض از بازرگانان و تجار (۵/۵)، گرفتن عوارض از پیشه‌وران و صنعتگران (۵/۵) ۸ صادرات ابریشم بود (۵/۵) که در انحصار شاه قرار داشت (۵/۵) ۹ در دوره صفوی تعلیم و

۷۴۴

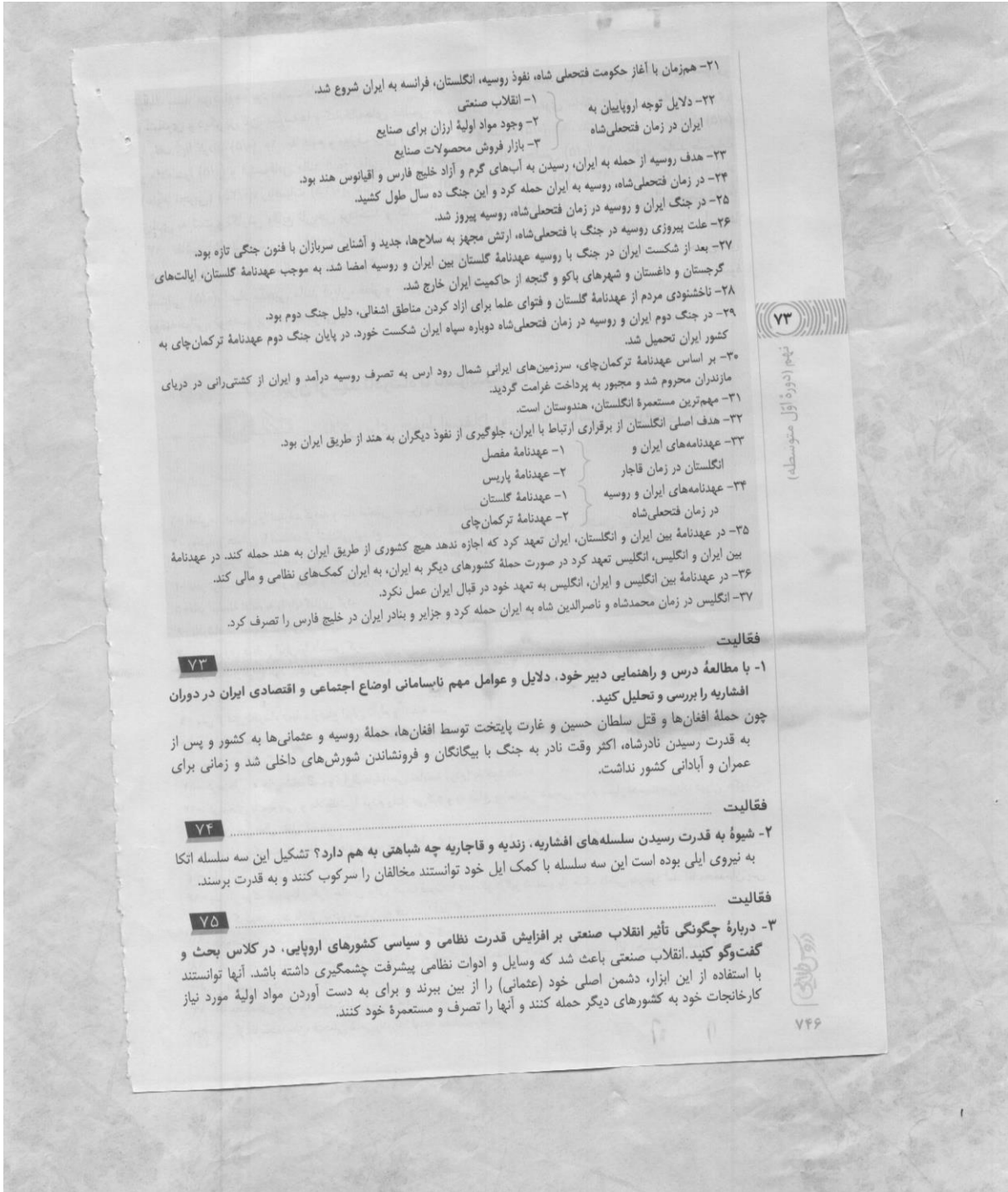
تربیت بسیار مورد توجه بود فعالیت‌های زیادی در زمینهٔ تعلیم و تربیت صورت گرفت. (۵/۵) پادشاهان، مقام‌های کشوری و لشکری و دیگر بزرگان، مدرسه‌ها و کتابخانه‌های عظیمی به ویژه در پایتخت صفوی ساختند و اموال و املاک بسیاری را وقف آنها کردند. (۵/۵) ۱۰ به علوم و معارف دینی (۵/۵) مانند فقه و حدیث (۵/۵) ۱۱ دانشمندی مانند میرداماد (۵/۵) و ملاصدرا (۵/۵) و فیلسوفانی مانند شیخ بهایی (۵/۵) و علامه محمدباقر مجلسی (۵/۵) ۱۲ علمی مانند طبیعیات (علوم تجربی) (۵/۲۵)، ریاضیات (۵/۲۵)، ادبیات و فلسفه (۵/۲۵)، طب و نجوم (۵/۲۵) ۱۳ علم تاریخ (۵/۵)، افراد زیادی به ثبت و نگارش وقایع تاریخی پرداختند و کتاب‌های تاریخی ارزشمندی از این دوره به جای مانده است. (۵/۵) ۱۴ نقاشی (۵/۵)، خوشنویسی (۵/۵)، کتاب‌آرایی و خاتم‌کاری (۵/۵) ۱۵ در زمان حکومت صفویه جشن‌ها و آیین‌ها اهمیت ویژه‌ای داشتند با شکوه و عظمت برگزار می‌شدند. در آن زمان، مردم علاوه بر نوروز (۵/۵) و دیگر جشن‌های باستانی (۵/۵)، اعیاد مذهبی مانند قربان، فطر و غدیر را نیز گرامی می‌داشتند. (۵/۵) ۱۶ مراسم سوگواری به شیوهٔ روضه‌خوانی، نوحه‌سرایی، مرثیه‌خوانی (۵/۵)، سینه‌زنی و تعزیه برگزار می‌شد. (۵/۵)

ایران از عهد نادرشاه تا ناصرالدین شاه

تلاش برای حفظ استقلال و اتحاد سیاسی و سرزمینی ایران

چکیدهٔ درس

- ۱- افغان‌ها اصفهان را تصرف کردند و شاه سلطان حسین به قتل رسید.
- ۲- روسیه و عثمانی با استفاده از آشفتگی اوضاع سیاسی ایران، قسمت‌هایی از شمال و غرب را اشغال کردند.
- ۳- نادر، سردار ایل افشار بود که به کمک یکی از شاهزادگان صفوی آمد.
- ۴- نادر توانست افغان‌ها و روسیه و عثمانی را از ایران بیرون کند.
- ۵- نادر سلسلهٔ افشاریه را پایه‌گذاری کرد.
- ۶- نادرشاه در تعقیب گروهی از افغان‌ها به هندوستان حمله کرد و دهلی را تصرف کرد.
- ۷- نادر نیروی دریایی ایران را تأسیس کرد.
- ۸- نادر به اطرافیان خود بدگمان شد و اطرافیان از ترس اینکه نادرشاه صبح آنها را به قتل برساند، شبانه به چادرش حمله کردند و نادر را به قتل رساندند.
- ۹- پس از قتل نادرشاه دوباره اوضاع ایران ناآرام و آشفته شد.
- ۱۰- در اواخر حکومت سلسلهٔ افشاریه، شاهرخ، نوهٔ نادر در خراسان حکومت می‌کرد.
- ۱۱- بعد از نادرشاه یکی از سرداران او به نام کریم‌خان زند در ایران به حکومت رسید. کریم‌خان سلسلهٔ زندیه را در ایران تأسیس کرد.
- ۱۲- کریم‌خان به جای شاه، لقب وکیل‌الرعا یا (یعنی نمایندهٔ مردم) به خود داد.
- ۱۳- کریم‌خان با مهربانی و ملاحظت با مردم رفتار می‌کرد و به صلح و آسایش عمومی مردم بسیار اهمیت می‌داد. دوران حکومت کریم‌خان سی سال طول کشید.
- ۱۴- در زمان حکومت کریم‌خان بناهای مهم، مانند بازار وکیل، مسجد وکیل، حمام وکیل و ارگ کریم‌خان در شیراز ساخته شد.
- ۱۵- ایل قاجار یکی از ایل‌های ترک‌تبار ایران بود.
- ۱۶- پس از مرگ کریم‌خان افراد خاندان برای کسب قدرت با یکدیگر درگیر شدند و باز جنگ داخلی به‌وجود آمد. آقا محمدخان پس از مرگ کریم‌خان زند تلاش برای رسیدن به قدرت را آغاز کرد.
- ۱۷- حکومت‌های بعد از صفویان - افشاریه - زندیه - قاجاریه
- ۱۸- آخرین پادشاه زندیه، لطفعلی خان زند بود که به دست آقا محمدخان قاجار به قتل رسید. آقا محمدخان سلسلهٔ قاجاریه را در ایران تأسیس کرد.
- ۱۹- آقا محمدخان به‌وسیلهٔ خدمت‌کاران خود به قتل رسید.
- ۲۰- پس از آقا محمدخان، فتحعلی شاه، برادرزادهٔ او، به سلطنت رسید.

- ۲۱- هم‌زمان با آغاز حکومت فتحعلی شاه، نفوذ روسیه، انگلستان، فرانسه به ایران شروع شد.
- ۲۲- دلایل توجه اروپاییان به ایران در زمان فتحعلی‌شاه
  - ۱- انقلاب صنعتی
  - ۲- وجود مواد اولیه ارزان برای صنایع
  - ۳- بازار فروش محصولات صنایع
- ۲۳- هدف روسیه از حمله به ایران، رسیدن به آب‌های گرم و آزاد خلیج فارس و آقیانوس هند بود.
- ۲۴- در زمان فتحعلی‌شاه، روسیه به ایران حمله کرد و این جنگ ده سال طول کشید.
- ۲۵- در جنگ ایران و روسیه در زمان فتحعلی‌شاه، روسیه پیروز شد.
- ۲۶- علت پیروزی روسیه در جنگ با فتحعلی‌شاه، ارتش مجهز به سلاح‌ها، جدید و آشنای سربازان با فنون جنگی تازه بود.
- ۲۷- بعد از شکست ایران در جنگ با روسیه عهدنامه گلستان بین ایران و روسیه امضا شد. به موجب عهدنامه گلستان، ایالت‌های گرجستان و داغستان و شهرهای باکو و گنجه از حاکمیت ایران خارج شد.
- ۲۸- ناخشنودی مردم از عهدنامه گلستان و فتوای علما برای آزاد کردن مناطق اشغالی، دلیل جنگ دوم بود.
- ۲۹- در جنگ دوم ایران و روسیه در زمان فتحعلی‌شاه دوباره سپاه ایران شکست خورد. در پایان جنگ دوم عهدنامه ترکمان‌چای به کشور ایران تحمیل شد.
- ۳۰- بر اساس عهدنامه ترکمان‌چای، سرزمین‌های ایرانی شمال رود ارس به تصرف روسیه درآمد و ایران از کشتی‌رانی در دریای مازندران محروم شد و مجبور به پرداخت غرامت گردید.
- ۳۱- مهم‌ترین مستعمره انگلستان، هندوستان است.
- ۳۲- هدف اصلی انگلستان از برقراری ارتباط با ایران، جلوگیری از نفوذ دیگران به هند از طریق ایران بود.
- ۳۳- عهدنامه‌های ایران و انگلستان در زمان قاجار
  - ۱- عهدنامه مفصل
  - ۲- عهدنامه پاریس
- ۳۴- عهدنامه‌های ایران و روسیه در زمان فتحعلی‌شاه
  - ۱- عهدنامه گلستان
  - ۲- عهدنامه ترکمان‌چای
- ۳۵- در عهدنامه بین ایران و انگلستان، ایران تعهد کرد که اجازه ندهد هیچ کشوری از طریق ایران به هند حمله کند. در عهدنامه بین ایران و انگلیس، انگلیس تعهد کرد در صورت حمله کشورهای دیگر به ایران، به ایران کمک‌های نظامی و مالی کند.
- ۳۶- در عهدنامه بین انگلیس و ایران، انگلیس به تعهد خود در قبال ایران عمل نکرد.
- ۳۷- انگلیس در زمان محمدشاه و ناصرالدین شاه به ایران حمله کرد و جزایر و بنادر ایران در خلیج فارس را تصرف کرد.

۷۳

تیمار (دوره اول متوسطه)

فقالیت

۱- با مطالعه درس و راهنمایی دبیر خود، دلایل و عوامل مهم ناسامانی اوضاع اجتماعی و اقتصادی ایران در دوران افشاریه را بررسی و تحلیل کنید.

چون حمله افغان‌ها و قتل سلطان حسین و غارت پایتخت توسط افغان‌ها، حمله روسیه و عثمانی‌ها به کشور و پس از به قدرت رسیدن نادرشاه، اکثر وقت نادر به جنگ با بیگانگان و فرونشاندن شورش‌های داخلی شد و زمانی برای عمران و آبادانی کشور نداشت.

فقالیت

۲- شیوه به قدرت رسیدن سلسله‌های افشاریه، زندیه و قاجاریه چه شباهتی به هم دارد؟ تشکیل این سه سلسله اتکا به نیروی ایلی بوده است این سه سلسله با کمک ایلی خود توانستند مخالفان را سرکوب کنند و به قدرت برسند.

فقالیت

۳- درباره چگونگی تأثیر انقلاب صنعتی بر افزایش قدرت نظامی و سیاسی کشورهای اروپایی، در کلاس بحث و گفت‌وگو کنید. انقلاب صنعتی باعث شد که وسایل و ادوات نظامی پیشرفت چشمگیری داشته باشد. آنها توانستند با استفاده از این ابزار، دشمن اصلی خود (عثمانی) را از بین ببرند و برای به دست آوردن مواد اولیه مورد نیاز کارخانجات خود به کشورهای دیگر حمله کنند و آنها را تصرف و مستعمره خود کنند.

فقالیت

۷۷

۴- با مطالعه درس، دلایل شکست‌های ایران از روسیه را استخراج کنید. اولین دلیل شکست ایران، مربوط به مسائل نظامی بود. ارتش روسیه سلاح‌های پیشرفته و ارتش منسجمی داشت و با تاکتیک نظامی خاصی جنگ می‌کرد، اما سپاه ایران از اسلحه‌های قدیمی استفاده می‌کرد و تاکتیک نظامی خاصی نداشت و بیشتر تکیه بر شجاعت و رشادت سربازان بود. مسئله بعدی وضعیت اقتصادی ایران بود. خزانه دولت نمی‌توانست یک جنگ ده ساله را تأمین کند.

فقالیت

۷۷

۵- هدف دولت انگلستان از جدا کردن افغانستان و بخش شرقی سیستان و بلوچستان از ایران چه بود؟ هدف این بود که اولاً جلوی حمله ایران به هند را که مستعمره انگلیس بود، بگیرد. ثانیاً کشوری دیگر با ایران رابطه دوستی برقرار نکند و از این طریق ایران به هند حمله کند. (روسیه)
۶- کاربرگه شماره (۹) را انجام دهید.

۷۷

مطالعات اجتماعی

عنوان عهدنامه و قرارداد	کشور استعمارگر	
عهدنامه گلستان	روسیه - فتحعلی شاه	۱- تفریس و گنجه؛
عهدنامه پاریس	انگلیس - محمدشاه	۲- هرات؛
عهدنامه آخال	ایران - روسیه - ناصرالدین شاه	۳- مرو و خیوه؛
عهدنامه ترکمان‌چای	روسیه - فتحعلی شاه	۴- ایروان و قره‌باغ؛
گلداسمیت	انگلستان - ناصرالدین شاه	۵- بلوچستان و سیستان شرقی؛

ارز شیبایی مستمر

- ۱- نادر سرداری از ایل ..... بود. (۰/۲۵) (نمره)
- ۲- سلسله افشاریه را ..... پایه‌گذاری کرد. (۰/۲۵)
- ۳- کریم‌خان به جای عنوان شاه، لقب ..... بر خود برگزید. (۰/۲۵)
- ۴- آقا محمدخان سلسله ..... را پایه‌گذاری کرد. (۰/۲۵)
- ۵- پس از آقا محمدخان، چه کسی به سلطنت رسید؟ (۰/۲۵)
- ۶- مهم‌ترین مستعمره انگلستان کجا بود؟ (۰/۲۵)
- ۷- پس از سقوط صفویه، کدام کشورها به ایران حمله کردند؟ (۱)
- ۸- کریم‌خان زند کدام بناها را در شیراز احداث کرد؟ (۱)
- ۹- همزمان با آغاز حکومت فتحعلی‌شاه، کدام کشورها در ایران نفوذ کردند؟ (۱/۵)
- ۱۰- هدف حمله روسیه به ایران در زمان فتحعلی‌شاه چه بود؟ (۱)
- ۱۱- هدف اصلی انگلستان از برقراری ارتباط با ایران در زمان فتحعلی‌شاه چه بود؟ (۱)
- ۱۲- دوره سلطنت نادر به ایران چگونه دورانی بود؟ (۱/۵)
- ۱۳- هدف نادر از تشکیل حکومت در ایران چه بود و چه کرد؟ (۱/۵)
- ۱۴- کریم‌خان زند چگونه حاکمی بود؟ (۱/۵)
- ۱۵- علت تغییر اوضاع کشورهای اروپایی در زمان روی کار آمدن قاجارها چه بود؟ (۱/۵)
- ۱۶- علت شکست ایران از روسیه در جنگ اول چه بود و چه نتیجه‌ای داشت؟ (۱/۵)
- ۱۷- در عهدنامه گلستان، کدام مناطق از ایران جدا شد؟ (۱)
- ۱۸- علت اصلی جنگ دوم بین ایران و روسیه در زمان فتحعلی‌شاه چه بود؟ (۱)
- ۱۹- مفاد عهدنامه ترکمان‌چای چه بود؟ (۱/۵)
- ۲۰- انگلیس در زمان محمدشاه با حمله به نواحی جنوبی ایران، باعث جدا شدن کدام قسمت ایران شدند؟ (۱)
- ۲۱- در زمان ناصرالدین‌شاه، کدام مناطق از ایران جدا شد؟ (۱)

پاسخ ارزشیابی مستمر

۱ افشار (۵/۲۵) ۲ نادر (۵/۲۵) ۳ وکیل‌الرعايا (۵/۲۵) ۴ قاجار (۵/۲۵) ۵ فتحعلی‌شاه (۵/۲۵) ۶ هندوستان (۵/۲۵) ۷ روسیه (۵/۵) و عثمانی (۵/۵) ۸ بازار وکیل (۵/۲۵) مسجد وکیل (۵/۲۵) حمام وکیل (۵/۲۵)، ارگ کریم‌خان (۵/۲۵) ۹ کشورهای روسیه (۵/۵)، انگلستان (۵/۵)، فرانسه (۵/۵) ۱۰ رسیدن این کشور به آب آزاد و گرم خلیج فارس و اقیانوس هند بود (۵/۵)، چون شمال روسیه شمالی در اکثر ماه‌ها دریاها یخ بسته بودند و قابل کشتی‌رانی نبودند. (۵/۵) ۱۱ هدف اصلی انگلستان از برقراری ارتباط با حکومت قاجار این بود که نگذارد کشورهای رقیب (۵/۵) از طریق ایران به هندوستان دسترسی یابند (۱) ۱۲ دوره سلطنت نادر در ایران بیشتر جنگ با افغان‌ها و روس‌ها و عثمانی بود (۵/۵) که آنها را از ایران بیرون راند و بیشتر عمر خود را صرف جنگ کرد (۵/۵) و کمتر به عمران و آبادانی پرداخت. (۵/۵) ۱۳ هدف نادر از تشکیل حکومت این بود که ایران را کشوری یکپارچه و قدرتمند بسازد (۵/۵) تا بتواند از استقلال و تمامیت ارضی خود در برابر دشمنان دفاع کند (۵/۵) و به همین دلیل به تأسیس نیروی دریایی نیز اقدام کرد (۵/۵). ۱۴ کریم‌خان زند با مردم به مهربانی و ملامت رفتار می‌کرد (۵/۵)، به صلح و آسایش عمومی مردم اهمیت می‌داد (۵/۵) و می‌کوشید با استفاده از شیوه‌های مسالمت‌آمیز، از بروز ناامنی و شورش داخلی جلوگیری کند. (۵/۵) ۱۵ علت اصلی این تغییر، انقلاب صنعتی بود که از انگلستان آغاز شد و به دیگر کشورها گسترش یافت (۵/۵) و باعث شکوفایی اقتصادی و افزایش قدرت نظامی و سیاسی کشورهای اروپایی گردید (۵/۵) و توجه آنها را به سوی کشورهایی که مواد اولیه یا بازار مصرف مناسبی داشتند، جلب کرد. (۵/۵) ۱۶ اولاً سپاه روسیه مجهز به سلاح‌های جدید و به فنون جنگی آشنا شده بودند (۵/۵)، اما سپاه ایران اکثراً از جنگاوران ایل‌های مختلف تشکیل می‌شد. (۵/۵) ثانیاً سلاح‌های سپاه ایران بسیار ابتدایی‌تر از سلاح‌های ارتش روسیه بود که باعث شکست ایران و امضای قرارداد گلستان شد. (۵/۵) ۱۷ در عهدنامه گلستان، ایالت‌های گرجستان (۵/۲۵) و داغستان (۵/۲۵) و شهرهای یاکو (۵/۲۵) و گنجه (۵/۲۵) از ایران جدا شدند. ۱۸ علت جنگ دوم ایران با روسیه، نارضایتی مردم از این عهدنامه بود که باعث شد علما برای آزاد کردن سرزمین‌های اشغالی، فتوای جهاد بدهند (۵/۵) و مردم بسیج شوند و مناطق را به سرعت آزاد کنند روسیه با تمام قوا و تجهیزات خود وارد جنگ شد و ایران شکست خورد. (۵/۵) ۱۹ بر اساس عهدنامه ترکمان‌چای: ۱- سرزمین‌های ایرانی شمال رود ارس به تصرف روسیه درآمد. (۵/۵) ۲- ایران از کشتی‌رانی در دریای مازندران محروم شد. (۵/۵) ۳- ایران مجبور به پرداخت غرامت شد. (۵/۵) ۴۰ هرات (۵/۵) قسمتی زیادی از افغانستان امروزی (۵/۵) ۲۱ نواحی شرقی سیستان (۵/۵) و بلوچستان (۵/۵)

نیم دوره اول متوسطه

۱۲ در جست‌وجوی پیشرفت و رهایی از سلطه خارجی

- ۱- شکست ایران در دوره قاجار از روسیه و انگلستان، ایران را متوجه پیشرفت‌های علمی و صنعتی کشورهای اروپایی کرد.
- ۲- مهم‌ترین اقدام عباس‌میرزا برای پیشرفت ایران، فرستادن افرادی به انگلستان برای فراگیری علوم و فنون جدید نظامی و صنعتی بود.
- ۳- عباس‌میرزا برای آگاهی از اوضاع کشورهای اروپایی دستور داد کتاب‌های تاریخی آن کشورها به فارسی ترجمه شود.
- ۴- فتحعلی‌شاه به سبب علاقه‌مندی به عباس‌میرزا بعد از مرگ او، پسرش محمدمیرزا را به ولیعهدی انتخاب کرد.
- ۵- ناصرالدین شاه امیر کبیر را به صدراعظمی انتخاب کرد و در اداره کشور به او اختیار کامل داد.

- ۱- برقراری امنیت و آرامش در کشور
  - ۲- مبارزه با مفاسد اداری و مالی
  - ۳- نوسازی و کارآمد کردن تشکیلات حکومتی
  - ۴- احداث مدرسه دارالفنون
  - ۵- فرستادن دانشجو به اروپا یا آوردن استادان متعهد به ایران برای آموزش
- ۶- اقدامات امیر کبیر

۷- از نتایج آشنایی ایرانیان با تمدن اروپا در دوره قاجار، ایجاد مدارس جدید به سبک اروپایی بود. قبل از زمان حکومت ناصرالدین‌شاه، سوادآموزی و آموزش ابتدایی در مکتب‌خانه‌ها صورت می‌گرفت. میرزا حسن رشیدی، آموزگار جدید به سبک اروپایی را در شهرهای تبریز، مشهد، تهران و قم تأسیس کرد. اوج رقابت‌های بین‌کشورهایی استعمارگر در ایران در زمان ناصرالدین‌شاه بود.

۸- در دوره ناصرالدین‌شاه معمولاً کالاهای اروپایی، بدون پرداخت حقوق گمرکی یا با حقوق گمرکی بسیار ناچیز وارد می‌شد و به همین دلیل تولیدات داخلی توان رقابت با محصولات خارجی را نداشتند و ورشکست شدند. مردم ایران اعتقاد داشتند که واگذاری امتیازهای اقتصادی به روسیه و انگلستان موجب تسلط هرچه بیشتر بیگانگان بر منابع و ثروت و بازار کشورشان خواهد شد.

۹- گروه‌های مورد اعتماد و احترام مردم در زمان قاجار، روحانیون بودند.

۱۰- روحانیون رهبری بیشترین اعتراض‌های مردم را به عهده داشتند.

۱۱- گسترده‌ترین جنبش اجتماعی در زمان قاجار، نهضت تنباکو بود که در اعتراض به واگذاری امتیازات به بیگانگان شکل گرفت. تالیوت، فردی انگلیسی بود که در دوره ناصرالدین‌شاه امتیاز انحصار توتون و تنباکو را امضا کرد.

۱۲- مدت زمان قرارداد تالیوت پنجاه سال بود. تالیوت تعهد کرده بود سالانه ۱۵۰۰۰ لیره انگلیسی $\frac{1}{4}$ سود سالانه به ایران بپردازد. ایران در قرارداد تالیوت تعهد کرده بود که کسی نمی‌تواند توتون و تنباکوی خود را غیر از این شرکت به کسی بفروشد. آیت‌الله میرزای شیرازی استفاده از توتون و تنباکو را حرام اعلام کرد.

۱۳- مردم پس از اعلام حرام بودن مصرف توتون و تنباکو مقدار زیادی توتون و تنباکو را به آتش کشیدند و قلیان‌ها را شکستند.

۱۴- ناصرالدین‌شاه پس از دیدن اعتراض مردم، مجبور به لغو امتیاز و پرداخت غرامت به تالیوت شد.

۱۵- نهضت تنباکو نخستین حرکت جدی مردم ایران برای رهایی از نفوذ و سلطه خارجی و ایستادگی در برابر ستم داخلی بود.

۱۶- پیروزی نهضت تنباکو حس اعتماد به نفس و روحیه مقاومت و مبارزه را در مردم تقویت کرد.

فقالیت

۷۹

۱- الف) چرا عباس میرزا به فکر نوسازی و اصلاح کشور افتاد؟ به سبب شکست سپاه ایران از ارتش روسیه و انگلستان، با وجود رشادتها و دلوری‌های فراوان و بی بردن به پیشرفت‌های علمی و صنعتی کشورهای اروپایی و ارتش برخوردار از دانش و تجهیزات مدرن نظامی آنها.

ب) عباس میرزا برای پیشرفت ایران چه کارهایی انجام داد؟ عباس میرزا برای پیشرفت ایران، تعدادی را برای یاد گرفتن علوم و فنون جدید به انگلستان فرستاد و همچنین دستور داد برای آگاهی از اوضاع کشورهای اروپایی، کتاب‌هایی با موضوع تاریخی آن کشورها به فارسی ترجمه شود.

فقالیت

۸۰

۲- الف) انگیزه و اهداف امیرکبیر از اقدامات اصلاحی چه بود؟ نوسازی و کارآمد کردن تشکیلات حکومتی و اصلاح امور ایران

ب) چرا امیرکبیر مدرسه دارالفنون را تأسیس کرد؟ چون می‌خواست با آوردن استادان خارجی، تعداد بیشتری از ایرانیان را با علوم و فنون جدید در داخل کشور آشنا کند.

پ) به نظر شما، چرا امیرکبیر بر استخدام نکردن معلمان و استادان روسی و انگلیسی در مدرسه دارالفنون، اصرار می‌کرد؟ چون این کشورها سابقه استعماری در ایران داشتند و به دنبال منافع و نفوذ خود در ایران بودند.

ت) ۱- رسم فروش حکومت ولایت‌ها چه مسائل و مشکلاتی برای مردم به وجود می‌آورد؟ باعث ظلم و ستم اربابان به کشاورزان و دامپروران می‌شد.

۲- امیرکبیر در زمینه حقوق شهروندی و توسعه علمی و فرهنگی چه اقداماتی انجام داد؟ چاپ روزنامه وقایع اتفاقیه

۳- با توجه به اصلاحات امیرکبیر، توضیح دهید که چرا اعضای حرم سرا، شاهزادگان و درباریان قاجار برای برکناری و قتل امیرکبیر توطئه کردند. چون امیرکبیر حقوق زیاد درباریان و شاهزادگان را کم کرد و جلوی رشوه‌خواری آنها را گرفت.

فقالیت

۸۲

۳- الف) دلیل اصلی شکل‌گیری نهضت تنباکو چه بود؟ واگذاری امتیازات اقتصادی به روسیه و انگلستان و تسلط آنها بر منابع و ثروت و بازار کشور و اعتراض مردم به این امر.

ب) موفقیت نهضت تنباکو از نظر سیاسی و اجتماعی چه اهمیتی داشت؟ از نظر سیاسی، حرکت مردم موجب عقب‌نشینی حکومت شد و لغو این قرارداد از نظر اجتماعی، حس اعتماد به نفس و روحیه مقاومت و مبارزه مردم را تقویت کرد.

۸۳

فقالیت

- با راهنمایی دبیر خود متن سند را بخوانید و به پرسش‌های زیر پاسخ دهید:
- ۴- چرا ناصرالدین شاه امتیاز توتون و تنباکو را لغو کرد؟ اعتراض روحانیون و مراجع تقلید و گرایش مردم و اتحاد آنها باعث شد ناصرالدین شاه این امتیاز را لغو کند.
  - ۵- لغو این امتیاز چه سودی برای مردم داشت؟ تقویت روحیه مبارزه‌طلبی و اعتماد به نفس را در مردم ایجاد کرد.
  - ۶- در چه تاریخی امتیاز لغو شد؟ ۱۷ جمادی الاولی ۱۳۰۹ شمسی

۸۴

به کار بندیم

- ۱- با مراجعه به پایگاه اینترنتی شبکه رشد به نشانی www.roshd.ir و یا کتاب‌هایی درباره زندگی و خدمات میرزا ابوالقاسم قائم مقام فراهانی، خلاصه‌ای از زندگی‌نامه او تهیه و در کلاس ارائه کنید. مراجعه به سایت و تهیه گزارش توسط دانش‌آموزان
- ۲- پرس و جو کنید که آیا در شهر یا روستای محل زندگی شما آثاری از دوره قاجار باقی مانده است. در صورت وجود چنین آثاری، درباره یکی از آنها گزارشی به همراه عکس تهیه و به کلاس ارائه کنید. می‌توان از کاروانسرا، کاخها، معابر و مساجد باقی‌مانده عکس تهیه کرد. مخصوصاً در تهران - مانند شمس‌العماره - ترموای ری...
- ۳- یا مطالعه متن به پرسش‌های زیر پاسخ دهید.

«تعداد دستگاه‌های بافندگی دستی شیراز که در اوایل حکومت قاجار ۵۰۰ واحد بود، حدود ۶۰ سال بعد به ۱۰ واحد کاهش یافت که آنها هم پارچه‌های زبرو خشن می‌بافتند. در همان دوره، تعداد کارگاه‌های حریربافی اصفهان نیز از ۱۲۵۰ واحد به ۱۲ واحد رسید و مردم آن شهر، مصرف‌کننده پارچه‌های نخی کارخانه‌های انگلستان شدند.»

دستگاه‌های بافنده در کشورهایی مانند انگلیس بعد از انقلاب صنعتی روز بروز پیشرفت چشمگیری داشت اما ماشین‌آلات ایران هیچ پیشرفتی نداشتند و پارچه بسیار بی‌کیفیتی را تولید می‌کردند و در بازار با استقبال بسیار کمی روبرو می‌شد و همین امر، علت تعطیلی کارگاه می‌شدند.

منبع: مقاومت شکننده، تاریخ تحولات اجتماعی ایران از صفویه تا انقلاب اسلامی، تألیف جان فوران، ترجمه احمد تدین، ناشر: رسا، ۱۳۷۷ ش، ص ۱۹۶.
- الف) دلیل کاهش تعداد کارگاه‌های بافندگی در دو شهر شیراز و اصفهان چه بوده است؟ فرسودگی و کیفیت کم پارچه‌ها و ماشین‌آلات
- ب) به نظر شما، کاهش تعداد کارگاه‌های بافندگی در دوره قاجار، از نظر اقتصادی چه آثار و نتایجی برای مردم ایران داشت؟ باعث نفوذ کشورهای خارجی به بازار ایران و وابستگی بیشتر به آنها می‌شد.
- ج) از این موضوع تاریخی برای اقتصاد کشور در شرایط کنونی چه پندی می‌توان گرفت؟ با حمایت از تولیدات ملی و تلاش برای بالا بردن کیفیت تولیدات، عدم وابستگی به بیگانگان را بوجود می‌آورد.

ارز شیبایی مستمر

- ۱- عباس میرزا، ولیعهد فتحعلی شاه بود. (۵/۵ نمره)

☐ درست	☐ نادرست
-------------------------------	---------------------------------
- ۲- پس از مرگ فتحعلی شاه محمدشاه به حکومت رسید. (۵/۵)

☐ درست	☐ نادرست
-------------------------------	---------------------------------
- ۳- ناصرالدین شاه..... به صدراعظمی منصوب کرد. (۵/۵)
- ۴- مهم‌ترین اقدام امیرکبیر، احداث..... بود. (۵/۵)
- ۵- امتیاز توتون و تنباکو بین ناصرالدین شاه و..... بود. (۵/۵)
- ۶- چه کسی استفاده از توتون و تنباکو را حرام اعلام کرد؟ (۵/۵)
- ۷- شکست‌های ایران از نظر نظامی و سیاسی از بیگانگان، چه دستاوردی داشت؟ (۱)
- ۸- اقدامات عباس میرزا را بنویسید. (۱)
- ۹- اقدامات امیرکبیر را نام ببرید (۳/۵)
- ۱۰- چرا امیرکبیر تصمیم گرفت مدرسه دارالفنون را احداث کند؟ (۱)

۸۳ نهم (دوره اول متوسطه)

دوره اول متوسطه

۷۵۰

- ۱۱- چرا کالاهای ایرانی در زمان ناصرالدین شاه، توان مقابله با کالاهای خارجی را نداشت؟ (۱/۵)
- ۱۲- علت شکل‌گیری جنبش تنباکو چه بود؟ (۱)
- ۱۳- مفاد قرارداد تالبوت چه بود؟ (۱/۵)
- ۱۴- قرارداد توتون و تنباکو (تالبوت) چگونه از بین رفت؟ (۱)
- ۱۵- نخستین حرکت جدی مردم ایران علیه نفوذ خارجی چه بود و چه نتایجی داشت؟ (۲)
- ۱۶- عباس میرزا افراد را در چه رشته‌هایی برای تحصیل به اروپا فرستاد؟ (۱/۵)
- ۱۷- چرا امیرکبیر را به قتل رساندند؟ (۱)
- ۱۸- حسن رشدیه که بود و چه کرد؟ (۱)

پاسخ ارزشیابی مستمر

- ۱ درست (۵/۵) ۲ درست (۵/۵) ۳ امیرکبیر (۵/۵) ۴ مدرسه دارالفنون (۵/۵) ۵ تالبوت (۵/۵)
- ۶ میرزا حسن شیرازی (۵/۵) ۷ ایرانیان را متوجه پیشرفت‌های علمی (۵/۵) و صنعتی کشورهای اروپایی کرد. (۵/۵)
- ۸- فرستادن افراد به انگلستان برای فراگیری علوم و فنون جدید (۵/۵) ۲- ترجمه کتاب‌های تاریخی کشورها به فارسی (۵/۵) ۹- نوسازی و اصلاح امور ایران (۵/۵) ۲- احداث مدرسه دارالفنون (۵/۵) ۳- برقراری امنیت و آرامش در کشور (۵/۵) ۴- مبارزه با مفاسد اداری و مالی (۵/۵) ۵- توجه ویژه به حفظ استقلال کشور (۵/۵) ۶- فرستادن افراد به اروپا برای کسب علوم و فنون (۵/۵) ۷- آوردن استاد به ایران برای یاد دادن علوم به افراد بیشتر (۵/۵) ۱۰- وی فرستادن افراد به خارج را کافی نمی‌دانست. (۵/۵) از این‌رو تصمیم گرفت مدرسه‌ای به سبک مدرسه‌های اروپایی در ایران تأسیس کند تا افراد بیشتری از ایرانیان علوم و فنون جدید را در داخل یاد بگیرند. (۵/۵) ۱۱- چون شرکت‌های اروپایی معمولاً کالاهای خود را بدون گمرک (۵/۵) یا با گمرکی خیلی کم وارد ایران می‌کردند (۵/۵)، به همین دلیل تولیدات داخلی قادر به رقابت با آنها نبودند. (۵/۵) ۱۲- واگذاری امتیازهای اقتصادی به روسیه و انگلستان (۵/۵) و تسلط آنها بر منابع و ثروت کشور (۵/۵) ۱۳- بر اساس این امتیاز، ایران نمی‌توانست محصول توتون و تنباکوی خود را به کسی غیر از تالبوت بفروشد (۵/۵) در مقابل، تالبوت تعهد کرده بود سالانه ۱۵۰۰۰ لیره انگلیسی (۵/۵) به همراه یک‌چهارم سود سالانه خود را به حکومت ایران پرداخت کند. (۵/۵) ۱۴- اعتراض‌های مردم در شهرهای مختلف که ناصرالدین شاه به این اعتراض‌ها توجه نکرد (۵/۵) و آیت‌الله میرزا حسن شیرازی، مرجع تقلید شیعیان، در سامرا (۵/۵) در حمایت از نهضت، استفاده از توتون و تنباکو را حرام اعلام کرد. این حکم سبب شد مردم قلیان‌ها را بشکنند و مقدار زیادی توتون و تنباکو را به آتش بکشند (۵/۵) که با اوج گرفتن این جریان، ناصرالدین‌شاه مجبور به لغو امتیاز و پرداخت غرامت گردید. (۵/۵) ۱۵- نهضت تنباکو بود که موجب رهایی از نفوذ (۵/۵) و سلطه خارجی و ایستادگی در برابر ستم داخلی بود. ۱۶- عباس میرزا افراد را در زمینه فراگیری رشته‌های فنی (۵/۵)، نظامی (۵/۵) و پزشکی (۵/۵) به اروپا فرستاد. ۱۷- امیر کبیر بر اثر توطئه درباریان و صاحب‌منصبان نالایق و سودجو (۵/۵) از جمله (علی‌احضرت) مادر ناصرالدین‌شاه به قتل رسید. (۵/۵) ۱۸- میرزا حسن رشدیه در بیروت و استانبول آموزشگاه‌هایی به شیوه فعالیت مدارس اروپایی تأسیس کرده بود (۵/۵) که در ایران نیز از جمله تبریز، مشهد، تهران و قم چند مدرسه جدید تأسیس کرد. (۵/۵)

تکلیف دهنده

- ۱- انقلاب مشروطیت، جنبشی سیاسی و اجتماعی بود که در دوره حکومت مظفرالدین‌شاه در ایران رخ داد.
- ۲- انقلاب مشروطیت نظام پادشاهی جای خود را به نظام مشروطه داد.
- ۳- نظام پادشاهی نظامی است که در آن، پادشاه تمام قدرت و اختیارات را در دست دارد.
- ۴- در نظام مشروطیت، قدرت و اختیارات شاه براساس قانون محدود می‌شود و اداره کشور در اختیار نهادهای مجلس و هیئت وزیران قرار می‌گیرد.

- ۴- علت انقلاب مشروطیت
  - ۱- زمینه‌های سیاسی و اقتصادی
  - ۲- زمینه‌های فرهنگی
  - ۳- زمینه‌های داخلی
  - ۴- زمینه‌های خارجی
- ۵- مردم ایران ضعیف و بی‌کفایتی حکومت قاجار را عامل اصلی مشکلات خود می‌دانستند.
- ۶- آشنایی ایرانیان با افکار و دستاوردهای تمدن جدید اروپا، یکی از علل انقلاب مشروطه بود.
- ۷- روشنفکران زمان مظفرالدین‌شاه اکثراً تحصیل‌کردگان اروپا و مدرسه دارالفنون بودند.
- ۸- روشنفکران به‌وسیله کتاب و روزنامه مردم را با محاسن حکومت قاجار (مشروطه) و معایب حکومت استبدادی آشنا می‌کردند.
- ۹- ناصرالدین‌شاه به دست میرزا رضا کرمانی به قتل رسید. جانشین ناصرالدین‌شاه، مظفرالدین‌شاه بود. مظفرالدین‌شاه، فرمانروایی نرم‌خو و ناتوان بود.
- ۱۰- روحانیان مشهد و تهران در زمان مظفرالدین‌شاه، آیت‌الله سید محمد طباطبایی و آیت‌الله بهبهانی بودند.
- ۱۱- مهم‌ترین دلیل شروع انقلاب مشروطه ماجرای به‌چوب بستن بازرگانان به بهانه گران شدن قند در تهران به دست علین‌الدوله صدر اعظم بود.
- ۱۲- مهم‌ترین خواسته مهاجرت‌کنندگان از تهران به ری تأسیس عدالت‌خانه بود برای رسیدگی به شکایت مردم بود. علت آغاز اعتراض‌ها دوباره به حکومت قاجار عمل نکردن مظفرالدین‌شاه به وعده‌های خود بود.
- ۱۳- مهم‌ترین خواسته متحصنین دوره دوم، تأسیس عدالت‌خانه و تشکیل مجلس شورا بود.
- ۱۴- چه کسانی رهبری اعتراضات بر علیه مظفرالدین‌شاه را بر عهده داشتند:
  - ۱- علما
  - ۲- روشنفکران
  - ۳- تجار، پیشه‌وران، کارگران
- ۱۵- در ۱۴ مرداد ۱۲۸۵ فرمان مشروطه توسط مظفرالدین‌شاه امضا شد.
- ۱۶- مشکلات حکومت مشروطه
  - ۱- مخالفت و دشمنی مستبدان
  - ۲- اختلاف و دو دستگی میان مشروطه‌خواهان
  - ۳- افزایش دخالت‌های خارجی
  - ۴- وقوع جنگ جهانی اول
- ۱۷- مظفرالدین‌شاه مدتی پس از امضای فرمان مشروطه درگذشت.
- ۱۸- پسر مظفرالدین‌شاه که فردی مستبد بود، با حمایت دولت روسیه جانشین مظفرالدین‌شاه شد. به دستور محمدعلی‌شاه، مجلس به توپ بسته شد و منحل گردید.
- ۱۹- رهبران مجاهدان مشروطه‌خواه تبریز، ستارخان و باقرخان بودند.
- ۲۰- طرفداران مشروطه در گیلان و اسفهان راهی تهران شدند و تهران را فتح کردند. پس از فتح تهران، محمدعلی‌شاه برکنار و پسر خردسالش، احمد میرزا، جانشین او شد.
- ۲۱- آیت‌الله شیخ فضل‌الله نوری از مخالفان مشروطه بود.
- علت مخالفت شیخ فضل‌الله نوری با مشروطه، عدم اعتقاد رهبران مشروطه به اسلام بود. در آن زمان روشنفکران از اروپاییان بسیار تقلید می‌کردند.
- آیت‌الله شیخ فضل‌الله نوری به اتهام مخالفت با نظام مشروطه، محاکمه و اعدام شد.

نیم دوره اول مشروطه

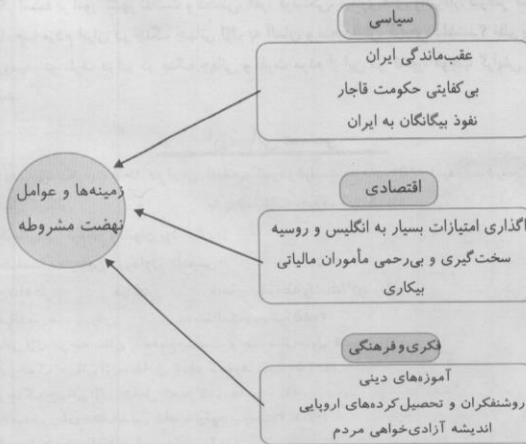

- ۲۲- همزمان با وقوع انقلاب مشروطه در ایران، آلمان، ایتالیا و اتریش و مجارستان به یک قدرت بزرگ اروپایی تبدیل شدند.
- ۲۳- در قرارداد ۱۹۰۷ روسیه و انگلستان، ایران را بین خود تقسیم کردند.
- ۲۴- نیروهای روسیه در تبریز، مشروطه‌خواهان را کشتند و در خراسان حرم مطهر امام رضا (ع) را به گلوله بستند. جنگ جهانی اول در سال ۱۹۱۴ میلادی (۱۳۹۳ شمسی) آغاز شد.
- متحدین جنگ جهانی اول، شامل آلمان، ایتالیا، اتریش، مجارستان و عثمانی بودند.
- انگلستان، روسیه، فرانسه و در اواخر، آمریکا به متفقین مشهور شدند.
- جنگ جهانی اول چهار سال طول کشید.
- ۲۵- دولت ایران در جنگ جهانی اول اعلام بی‌طرفی کرد، اما انگلستان، روسیه و عثمانی به ایران حمله کردند.
- ۲۶- فرمانده مردان دلیر تنگستان رئیس علی دلواری بود.
- ۲۷- جنگ جهانی اول اوضاع ایران را بیشتر آشفته و بی‌ثبات کرد.
- ۲۸- در جنگ جهانی اول، ایران دچار بلاایا و مصیبت‌های بزرگی، مانند قحطی، فقر، گرسنگی و شیوع بیماری‌های واگیر گردید.

فقالیت

۸۷

۱- کاربرگ شماره (۱۰) را انجام دهید.

فقالیت

۸۹

- ۲- الف) پس از مطالعه متن و همفکری با یکدیگر، دو مورد از عوامل موفقیت انقلاب مشروطیت را بیان کنید. از عوامل داخلی می‌توان به ویژگی شخصیتی مظفرالدین‌شاه، نرم‌خویی او اشاره کرد یا سوء استفاده و ستمگری مأموران حکومت، وجود انجمن‌های آزادی‌خواهی و روحانیان عالی مقام. از عوامل خارجی نیز می‌توان به سلطه انگلستان و روسیه در ایران (البته روسیه در اواخر، درگیر مشکلات داخلی خود بود). اشاره کرد.
- ب) چه گروه‌ها یا قشرهایی در انقلاب مشروطیت نقش مؤثری داشتند؟ روحانیون، چون آیت‌الله سید محمد طباطبایی و آیت‌الله سید عبدالله بهبهانی و انجمن‌های آزادی‌خواه و قشرها و گروه‌هایی، مانند تجار، پیشه‌وران، کارگران.

فقالیت

۹۰

- ۳- مهم‌ترین موانع و مشکلات داخلی نظام مشروطه را توضیح دهید. مشروطه در همان آغاز دچار اختلاف در میان رهبران خود شد، چون آیت‌الله شیخ فضل‌الله نوری که از رهبران مشروطه بود، به دلیل اینکه وی معتقد بود افرادی رهبری انقلاب را به دست گرفتند که به اسلام اعتقادی ندارند و می‌خواهند افکار و فرهنگ کشورهای اروپایی را در ایران گسترش دهند.

۹۰

مطالعات اجتماعی

فقالبت

۹۰

- ۴- پس از مطالعه متن، به نقشه دقت کنید و بگویید: الف) روسیه و انگلستان در قرارداد ۱۹۰۷ چه تصمیمی درباره ایران گرفتند؟ تصمیم گرفتند ایران را بین خود تقسیم کنند.
 ب) هدف انگلستان و روسیه از امضای قرارداد ۱۹۰۷ چه بود؟ جلوگیری از حضور کشورهای تازه قدرتمند شده اروپایی، مانند آلمان و ایتالیا در ایران
 پ) قرارداد ۱۹۰۷ چه نتایجی برای ایران داشت؟ نتایج آن اتحاد و همدلی مردم و شورش علیه حضور استعمارگران در ایران بود (مانند دلبران تنگستان).

فقالبت

۹۱

- ۵- الف) آثار و پیامدهای سیاسی و اجتماعی جنگ جهانی اول در ایران را از متن درس استخراج و فهرست کنید. جنگ جهانی اول موجب بی‌ثباتی و آشفتگی بیشتر اوضاع ایران شد و دولت مرکزی در نهایت ضعف و درماندگی قرار گرفت و دیگر تسلط بر امور کشور نداشت و قحطی، فقر، گرسنگی، بیماری‌های واگیردار، سراسر کشور را فراگرفت.
 ب) به نظر شما، چرا مردم ایران در جنگ جهانی اول به آلمان و متحدانش گرایش داشتند؟ ظلم و ستم دولت‌های انگلیس و روسیه، دو طرف درگیر در جنگ جهانی و نفرت مردم از این دو کشور، موجب گرایش مردم به آلمان و متحدانش شد.

۹۰

نهم (دوره اول متوسطه)

ارزشیابی مستمر

- ۱- هم‌زمان با تأسیس حکومت قاجار در ایران، انقلاب کبیر در فرانسه رخ داد. (۵/۰ نمره) درست نادرست
 ۲- اغلب تحصیل کردگان ..... و ..... به روشنفکران معروف شدند. (۱)
 ۳- فرمانروایی نرم خو و ناتوان بود. (۵/۰)
 ۴- مهم‌ترین خواسته معترضین دوره اول، تأسیس ..... بود. (۲۵/۰)
 ۵- مظفردالدین شاه در ..... مرداد ..... فرمان مشروطه را امضا کرد. (۱)
 ۶- بعد از مظفردالدین شاه پسرش ..... به سلطنت رسید. (۵/۰)
 ۷- جنگ جهانی اول در چه سالی به وقوع پیوست و چند سال طول کشید؟ (۱)
 ۸- متحدین در جنگ جهانی اول، شامل کدام کشورها بود؟ (۲۵/۱)
 ۹- متفقین در جنگ جهانی اول، شامل کدام کشورها بود؟ (۱)
 ۱۰- کدام انقلاب در زمان مظفردالدین شاه به وقوع پیوست؟ (۵/۰)
 ۱۱- انقلاب مشروطه چه دستاورد سیاسی داشت؟ (۱)
 ۱۲- تفاوت حکومت مشروطه و حکومت استبدادی (پادشاهی) چیست؟ (۲)
 ۱۳- دلایل به وجود آمدن انقلاب مشروطه چه بود؟ (۱)
 ۱۴- نتیجه انقلاب کبیر فرانسه چه بود؟ (۱)
 ۱۵- روشنفکران چگونه مردم را با انواع حکومت آشنا می‌کردند؟ (۱)
 ۱۶- چه کسانی در تهران باعث به وجود آمدن انقلاب مشروطه شدند؟ (۱)
 ۱۷- نخستین جرقه انقلاب مشروطه از کجا آغاز شد؟ (۱)
 ۱۸- علت تحضن دوم (اعتراض) چه بود و مهم‌ترین خواسته تحصن کنندگان چه بود؟ (۱)
 ۱۹- رهبران مشروطه خواهان در تبریز چه کسانی بودند؟ (۵/۰)
 ۲۰- محمدعلی شاه چگونه فردی بود و چه کرد؟ (۲۵/۱)
 ۲۱- علت اختلاف شیخ فضل‌الله نوری با مشروطه چه بود و چه نتیجه‌ای داشت؟ (۵/۱)
 ۲۲- رهبری دلبران تنگستان به عهده چه کسی بود؟ (۲۵/۰)

پاسخ ارزشیابی مستمر

- ۱- درست (۵/۵) ۲ اروپا (۵/۵) و مدرسه دارالفنون (۵/۵) ۳ مظفردالدین شاه (۵/۵) ۴ عدالتخانه (۵/۲۵) ۵ ۱۴ مرداد (۵/۵) ۱۲۸۵ (۵/۵) ۶ محمد علی شاه (۵/۵) ۷ در سال ۱۹۱۴ میلادی (۱۲۹۳ شمسی) (۵/۵) چهار سال (۵/۵) ۸ آلمان (۵/۲۵)، ایتالیا (۵/۲۵)، عثمانی (۵/۲۵)، اتریش (۵/۲۵) مجارستان (۵/۲۵) ۹ انگلستان (۵/۲۵)، روسیه (۵/۲۵)، فرانسه (۵/۲۵) در اواخر آمریکا نیز به آنها اضافه شد. (۵/۲۵) ۱۰ انقلاب مشروطه (۵/۵) ۱۱ انقلاب مشروطه باعث شد نظام پادشاهی استبدادی از بین برود (۵/۵) و نظام پادشاهی مشروطه جایگزین آن شود. (۵/۵) ۱۲ در حکومت پادشاهی استبدادی، پادشاه از قدرت و اختیارات فراوانی برخوردار است (۵/۵) و بر اساس میل و اراده خود حکومت می‌کند و تابع هیچ قانونی نیست (۵/۵) اما در حکومت پادشاهی مشروطه، قدرت و اختیار بر اساس قانون محدود می‌شود (۵/۵) و اداره کشور در اختیار نهادهایی، مانند مجلس شورا و هیئت وزیران قرار می‌گیرد. (۵/۵) ۱۳ الف) زمینه‌های سیاسی و اجتماعی (۵/۵) ب) زمینه‌های فکری و فرهنگی (۵/۵) ۱۴ نتیجه انقلاب کبیر فرانسه، گسترش اندیشه آزادی‌خواهی (۵/۵) و حکومت مشروطه در سراسر اروپا (۵/۵) ۱۵ روشنفکران از طریق کتاب و روزنامه مردم را با محاسن حکومت قانون (مشروطه) (۵/۵) و معایب حکومت استبدادی آشنا می‌کردند. (۵/۵) ۱۶ روحانیان مشهور تهران، آیت‌الله سید محمد طباطبایی و آیت‌الله سید عبدالله بهبهانی (۵/۵) و انجمنی که آزادی‌خواهان تشکیل دادند. (۵/۵) ۱۷ نخستین جرقه‌های انقلاب مشروطه از ماجرای به چوب بستن تعدادی از بازرگانان تهران (۵/۵) به بهانه گران شدن قند توسط عین‌الدوله، صدر اعظم مستبد مظفردالدین شاه، شروع شد. (۵/۵) ۱۸ عمل نکردن حکومت قاجار به قول خود در برابر خواسته‌های دوره اول که به اعتراض مردم منجر شد. (۵/۵) در این اعتراضات، طلبه‌ای به نام عبدالحمید به شهادت رسید و باعث تحسین دوم شد. (۵/۵) ۱۹ ستارخان (۵/۲۵)، باقرخان (۵/۲۵) ۲۰ محمدعلی شاه که جانشین مظفردالدین شاه شد، فردی مستبد بود (۵/۵) که با پشتیبانی روسیه و حمایت مستبدان داخلی به بهانه وابستگی بعضی از اعضای شورا به انگلیس (۵/۵)، مجلس را به توپ بست و منحل کرد. (۵/۲۵) ۲۱ شیخ فضل‌الله معتقد بود افرادی که رهبری انقلاب را به دست گرفته‌اند، به اسلام اعتقادی ندارند (۵/۵) و می‌خواهند افکار و فرهنگ کشورهای اروپایی را در ایران گسترش دهند (۵/۵) سرانجام پس از برکناری محمد علی شاه توسط مشروطه‌خواهان، شیخ فضل‌الله نوری نیز اعدام شد. (۵/۵) ۲۲ رییس علی دلواری (۵/۲۵)

۱۴ ایران در دوران حکومت پهلوی

چهارم

- ۱- در اواخر جنگ جهانی اول حکومت روسیه بر اثر وقوع انقلاب بزرگ سرنگون شد.
- ۲- انگلستان پس از فروپاشی روسیه سلطه خود را بر ایران تثبیت کرد.
- ۳- نام روسیه پس از سرنگونی به «اتحاد جماهیر شوروی» تغییر یافت.
- ۴- قرارداد ۱۹۱۹ بین انگلستان و وثوق‌الدوله امضا شد.
- ۵- براساس قرارداد ۱۹۱۹ تمامی امور نظامی و مالی ایران در اختیار کارشناسان نظامی و مالی انگلیس قرار می‌گرفت. شیخ محمد خیابانی و آیت‌الله مدرس از مخالفان قرارداد ۱۹۱۹ بودند.
- ۶- انگلیسی‌ها از کودتای سوم اسفند ۱۲۹۹ رضاخان را به فرماندهی کل قوا رساندند و سید ضیاءالدین طباطبایی، نخست‌وزیر شد.
- ۷- رضاخان پس از کودتا با سرسختی و جدیت تمام به نوسازی تشکیلات نظامی پرداخت و ارتش نوینی را پایه‌گذاری کرد.
- ۸- رضاخان برای جلب نظر مردم نسبت به خود سعی می‌کرد خود را فردی مذهبی و پایبند به احکام دینی نشان دهد و به همین دلیل در مراسم و مجالس مذهبی حضور پیدا می‌کرد و به دیدار علمای دینی می‌رفت.
- ۹- رضاخان با استفاده از موقعیت وزیر جنگی و نخست‌وزیری، طرفداران خود را وارد مجلس شورای ملی کرد.
- ۱۰- رضاخان در سال ۱۳۰۴ شمسی قاجاربه را از حکومت برکنار کرد و خود حکومت را به دست گرفت. رضاخان در ابتدای حکومت به استبداد و دیکتاتوری پرداخت.

۱۱- حکومت رضاشاه به احزاب و روزنامه‌های مستقل اجازه فعالیت نمی‌داد.

- ۱- نوسازی تشکیلات نظامی بعد از کودتای ۱۲۹۹
- ۲- ایجاد مدارس و مراکز آموزشی جدید در شهرهای مختلف
- ۳- احداث دانشگاه تهران (نخستین دانشگاه ایران)
- ۴- توسعه راه‌های شوسه و راه آهن سراسری جنوب به شمال
- ۵- اجبار مردم به پوشیدن لباس متحدالشکل و کلاه (کلاه پهلوی)
- ۶- محدودیت برای برگزاری مراسم مذهبی، از جمله عزاداری امام حسین (ع)
- ۷- برداشتن به زور حجاب از سر خانم‌ها
- ۸- سرکوب قیام مردم و به توپ بستن حرم مطهر امام رضا (ع)

۱۲- اقدامات رضاخان

- ۱۳- جنگ جهانی دوم با حملات برق‌آسای آلمان به لهستان شروع شد و شش سال طول کشید. جنگ جهانی دوم در سال ۱۹۳۹ میلادی (۱۳۱۸ شمسی) و ۱۹۴۵ میلادی (۱۳۲۴ شمسی) کشورهای محور در جنگ جهانی دوم، آلمان، ایتالیا و ژاپن بودند.
- ۱۴- کشورهای متفقین شامل انگلیس، فرانسه، شوروی و آمریکا بودند.
- ۱۵- علت حمله متفقین به ایران در جنگ جهانی دوم بهانه دوستی ایران و آلمان بود.
- ۱۶- هدف اصلی متفقین به ایران، استفاده از موقعیت و منابع و امکانات ایران به سود خود بودند.
- ۱۷- اشغال ایران به وسیله متفقین، رضاشاه را مجبور کرد به نفع پسرش از قدرت کناره‌گیری کند.
- ۱۸- یکی از رویدادهای مهم تاریخ معاصر ایران، ملی شدن صنعت نفت ایران است.
- ۱۹- رهبران ملی شدن صنعت نفت آیت‌الله کاشانی و دکتر مصدق بودند.
- ۲۰- دکتر مصدق، نخست‌وزیر شد تا قانون ملی شدن صنعت نفت را اجرا کند.
- ۲۱- پس از مدتی میان مصدق و آیت‌الله کاشانی اختلاف افتاد و همدلی از بین رفت. در ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲ واحدهای ارتش به فرماندهی سرلشکر فضل‌الله زاهدی علیه مصدق کودتا کردند.
- ۲۲- کودتای ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲ به کمک انگلیس و آمریکا صورت گرفت.
- ۲۳- پس از کودتای ۲۸ مرداد منابع نفتی ما در اختیار بیگانگان، به‌خصوص آمریکا، قرار گرفت. محمدرضاشاه پس از کودتای ۲۸ مرداد به شاهی مستبد و ستمگر تبدیل شد.
- ۲۴- سازمان اطلاعات و امنیت کشور (ساواک) توسط محمدرضاشاه تأسیس شد.

۹۲

نیم دوره اول متوسطه

فقالیت

۱- به نظر شما دلیل مخالفت گسترده با قرارداد ۱۹۱۹ چه بود؟ این قرارداد سلطه همه‌جانبه کشور انگلستان بر ایران بود و به نوعی ایران تحت استعمار انگلیس قرار می‌گرفت.

فقالیت

۲- الف) علت کودتای ۱۲۹۹ چه بود؟ ناکامی انگلیس از اجرای قرارداد ۱۹۱۹ بود که انگلیس درصدد برآمد بر طریق کودتا به اهداف خود برسد.

ب) چه عواملی به رضاخان در دستیابی به قدرت کمک کرد؟

- ۱- سرسختی و تلاش رضاخان برای تثبیت قدرت خود.
- ۲- جدیت رضاخان در نوسازی تشکیلات نظامی و پایه‌گذاری ارتش نوین.
- ۳- فرونشاندن آشوب‌های داخلی و تا حدی برقراری نظم و امنیت
- ۴- رفتار رضاخان که سعی بر مذهبی نشان دادن خود داشت و به دیدار علما و زیارت امامزادگان می‌رفت.
- ۵- حمایت فراوان انگلیس از رضاخان.
- ۶- نفوذ طرفداران رضاخان در مجلس شورای ملی

فقالیت

۳- الف) کشور ما در دو جنگ جهانی اول و دوم «پل پیروزی متفقین» لقب گرفت. با راهنمایی دبیر خود و با هم‌فکری یکدیگر، بگویید چرا این لقب به ایران داده شد. علت لقب دادن پل پیروزی به ایران این است که آمریکا و انگلیس از طریق ایران سلاح‌ها و تجهیزات و نیروهای خود را به کمک روسیه فرستادند تا روسیه بتواند در برابر آلمان مقاومت کند و پیروز شود.

ب) آثار و پیامدهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جنگ جهانی دوم بر ایران چه بود؟ پیامدهای سیاسی آن برکناری رضاخان و جانشینی محمدرضا شاه است. پیامد اقتصادی آن خسارات و آسیب فراوان به مردم، کمبود و گرانی شدید مواد غذایی، مخصوصاً نان و مرگ ایرانیان به علت گرسنگی و سوء تغذیه پیامد اجتماعی آن از بین رفتن استبداد رضاخانی و فعالیت‌های احزاب و مطبوعات بود.

فقالیت

۹۷

۴- با یکدیگر همفکری کنید و بگویید که به نظر شما، چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی در اهداف نهضت تنباکو و نهضت ملی شدن نفت وجود داشت؟ نهضت تنباکو و نهضت ملی شدن نفت، هر دو به خاطر گرفتن امتیازاتی بود که پادشاهان به بیگانگان داده بودند. شباهت دوم: اتحاد و همدلی که بین مردم و روحانیون و روشنفکران که وجود داشت و باعث پیروزی مردم و لغو قراردادهای شد.

فقالیت

۹۷

۵- الف) مهم‌ترین دلیل موفقیت کودتای ۲۸ مرداد چه بود؟ مهم‌ترین دلیل بروز اختلاف بین رهبران و گروه‌های سیاسی، پشتیبانی نهضت ملی شدن صنعت نفت بود.
ب) کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ چه تفاوت و شباهتی با کودتای ۱۲۹۹ داشت؟ شباهت‌ها: هر دو کودتا با حمایت و برنامه‌ریزی بیگانگان، خصوصاً انگلیس، در ایران اجرا شد. هر دو کودتا برای اجرای مقاصد استعماری اجرا شد و هدف، تسلط بر منابع ایران بود.
تفاوت‌ها: در کودتای ۱۲۹۹ سلطنت خاندان قاجار از بین رفت اما در کودتای ۲۸ مرداد فقط نخست‌وزیر برکنار شد. کودتای ۱۲۹۹ علیه حکومت پادشاه صورت گرفت، اما کودتای ۲۸ مرداد علیه جنبش مردمی بود.

به کار بندیم

۹۸

۱- به چند گروه تقسیم شوید و هر گروه درباره زندگی و اقدامات یکی از این شخصیت‌ها تحقیق کند: میرزا کوچک‌خان جنگلی، آیت‌الله سید ابوالقاسم کاشانی، دکتر محمد مصدق، شهید سید مجتبی نواب صفوی.
میرزا کوچک خان (سردار جنگ) که بر علیه استعمار روسیه قیام کرد و نظامیان روسیه را از شمال ایران بیرون راند و دولت اسلامی را در جنگل تأسیس کرد.
سید ابوالقاسم کاشانی یکی از رهبران مبارزه با نهضت ملی شدن نفت بود.
دکتر مصدق یکی از رهبران ملی بود که در ملی شدن نفت با آیت‌الله کاشانی همکاری داشت که با کودتا ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲ توسط آمریکا و انگلیس سرنگون شد.
شهید سید مجتبی نواب صفوی یکی از مبارزان اسلامی بود که حسنعلی منصور را ترور کرد.
۲- با توجه به دانسته‌های خود، یک مورد از عملکردهای شاهان زیر را که نشان بدهد آنها به قانون اساسی مشروطه پایبند بوده یا نبوده‌اند، بنویسید.

محمدرضا شاه ← به توب بستن مجلس

احمدشاه ← برکناری توسط مجلس شورای ملی از سلطنت و ایجاد حکومت پهلوی

رضاشاه ← فرستادن افراد خود به مجلس و گرفتن نخست‌وزیری به زور قدرت نظامی

محمدرضاشاه ← بعد از کودتا ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲ و سرنگونی حکومت مصدق - تأسیس ساواک

۹۸

مطالعات اجتماعی

ارز شیبایی مستمر

- ۱- نام کشور روسیه پس از سرنگونی به اتحاد جماهیر شوروی تغییر یافت. (۵/۵) نمره درست نادرست
- ۲- قرارداد ۱۹۱۹ توسط کشور فرانسه و وئوک الدوله امضا شد. (۵/۵) درست نادرست
- ۳- کودتای ۱۲۹۹ به کمک ..... توسط ..... انجام شد. (۱)
- ۴- فرمانده قزاق کودتای ۱۲۹۹ ..... نام داشت. (۵/۵)
- ۵- جنگ جهانی دوم با هجوم برق آسای ..... به ..... شروع شد. (۱)
- ۶- پس از برکناری رضاخان ..... به سلطنت رسید. (۵/۵)
- ۷- رهبران ملی شدن صنعت نفت چه کسانی بودند؟ (۱)
- ۸- کودتای ۲۸ مرداد توسط چه کسی انجام شد؟ (۵/۵)
- ۹- مخالفان قرارداد ۱۹۱۹ چه کسانی بودند؟ (۱)
- ۱۰- موارد قرارداد ۱۹۱۹ چه بود؟ (۱)
- ۱۱- کشورهای محور در جهانی دوم چه کشورهایی بودند؟ (۱/۵)
- ۱۲- کشورهای متفق در جنگ جهانی دوم، کدام کشورها بودند؟ (۲)
- ۱۳- چرا متفقین در جنگ جهانی دوم به ایران حمله کردند؟ (۱)
- ۱۴- اقدامات رضاخان را نام ببرید. (۲/۵)
- ۱۵- چه عواملی در دستیابی رضاخان به حکومت تأثیر داشت؟ (سه مورد را بنویسید). (۱/۵)
- ۱۶- دولت انگلیس برای جلوگیری از ملی شدن صنعت نفت چه کرد؟ (۱)
- ۱۷- چرا نهضت ملی شدن صنعت نفت شکست خورد؟ (۱)
- ۱۸- محمدرضا شاه پس از کودتای ۲۸ مرداد، چه تغییری در شیوه حکومتی به وجود آورد؟ (۱)
- ۱۹- محمدرضا شاه برای سرکوب مخالفان خود چه کرد؟ (۱)

نهم (دوره اول متوسطه)

پاسخ ارز شیبایی مستمر

- ۱ درست (۵/۵) ۲ نادرست (۵/۵) ۳ انگلیس (۵/۵) رضاخان (۵/۵) ۴ رضاخان (۵/۵) ۵ کشور آلمان (۵/۵) ، لهستان (۵/۵) ۶ پسرش، محمدرضا شاه (۵/۵) ۷ آیتالله کاشانی (۵/۵) و دکتر مصدق (۵/۵)
- ۸ سرلشکر فضل الله زاهدی (۵/۵) ۹ بسیاری از شخصیت‌های مبارز و آزادی‌خواه، مانند آیتالله مدرس (۵/۵) و شیخ محمد خیابانی (۵/۵) ۱۰ براساس این قرارداد، اداره امور نظامی و مالی ایران (۵/۵) در اختیار کارشناسان نظامی و مالی انگلستان قرار می‌گرفت. (۵/۵) ۱۱ ایتالیا (۵/۵)، ژاپن (۵/۵)، آلمان (۵/۵) ۱۲ انگلستان (۵/۵)، فرانسه (۵/۵)، شوروی (۵/۵)، آمریکا (۵/۵) ۱۳ متفقین روابط دوستانه ایران و آلمان را بهانه قرار دادند و به ایران حمله کردند. (۱)
- ۱۴ ۱- نوسازی تشکیلات نظامی (۵/۵) ۲- برداشتن حجاب به اجبار از سر خانم‌ها (۵/۵) ۳- احداث راه‌آهن سراسری و راه‌های شوسه (۵/۵) ۴- اجبار مردان به پوشیدن لباس‌های متحدالشکل و کلاه (۵/۵) ۵- ایجاد و ساخت دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی در کشور (۵/۵) ۱۵- فرونشاندن آشوب داخلی و مخالفان (۵/۵) حمایت انگلیس از رضاخان (۵/۵) نشان دادن چهره مذهبی به مردم (۵/۵) - ایجاد رعب و وحشت در میان مردم با استفاده از نیروهای قزاق ۱۶ دولت انگلیس برای جلوگیری از ملی شدن صنعت نفت اقدام به خریدن نفت ایران کرد (۵/۵) و سعی کرد با نفوذ در بین رهبران جنبش اختلاف اندازد. (۵/۵) ۱۷ چون میان رهبران (۵/۵) و گروه‌های سیاسی پشتیبان نهضت، اختلاف به‌وجود آمد. (۵/۵) ۱۸ محمدرضا شاه به شاهی مستبد و ستمگر تبدیل شد (۵/۵) و اصول قانون اساسی را آشکارا نادیده می‌گرفت. (۵/۵) ۱۹ با تأسیس سازمان اطلاعات و امنیت کشور (ساواک) (۵/۵) به سرکوب شدید مخالفان پرداخت و دوباره فضای ترس و خفقان را بر ایران حاکم کرد. (۵/۵)

سقوط حکومت شاهنشاهی و شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی

انقلاب اسلامی ایران

چکیده‌نویس

- ۱- آمریکایی‌ها برای از بین بردن زمینه‌های قیام مردم علیه حکومت پهلوی به شاه توصیه می‌کردند در امور مختلف اجتماعی و اقتصادی کشور تغییراتی ایجاد کنند.
- ۲- شاه به بهانهٔ زمینه‌سازی مشارکت بیشتر مردم در فعالیت‌های اجتماعی قانون انجمن‌های ایالتی و ولایتی را تغییر داد.
- ۳- برجسته‌ترین چهرهٔ مخالف شاه عالمی شجاع به نام آیت‌الله سید روح‌الله خمینی بود.
- ۴- هدف شاه از تغییرات قانون انجمن‌های ایالتی و ولایتی، تضعیف اسلام و تخریب ارزش‌های دینی بود.
- ۵- شاه اصول شش‌گانه را به عنوان انقلاب سفید به همه‌پرسی (رفراندوم) گذاشت.
- ۶- امام‌خمینی به‌دلیل غیرقانونی شمردن همه‌پرسی اصول شش‌گانه، از مردم خواست در آن شرکت نکنند. امام قبل از محرم (خرداد سال ۱۳۴۲) از مداحان و سخنرانان مذهبی خواست که در برابر حکومت ستمگر و خطر اسرائیل با مردم صحبت کنند.
- ۷- امام‌خمینی خود نیز در عصر عاشورا (۱۳ خرداد) سال ۴۲ در مدرسهٔ فیضیهٔ قم شاه را به‌خاطر رابطه با آمریکا و اسرائیل محکوم کرد.
- ۸- شاه پس از سخنرانی ۱۳ خرداد سال ۴۲ شبانه امام‌خمینی را دستگیر و به زندان فرستاد.
- ۹- در ۱۵ خرداد سال ۴۲ مردم ورامین در اعتراض به دستگیری امام به راهپیمایی پرداختند که رژیم شاه به مردم حمله کرد و آنها را به شهادت رسانید.
- ۱۰- حق کاپیتولاسیون به مأموران نظامی آمریکا داده شد که با مخالفت امام روبه‌رو شد. حق کاپیتولاسیون، یعنی مصونیت قضایی که دادگاه ایران حق رسیدگی به آن را ندارد.
- ۱۱- امام‌خمینی در ۱۳ آبان سال ۴۳ به ترکیه تبعید شد و پس از یک سال از ترکیه به نجف (عراق) رفت.
- ۱۲- قشرهای مختلف مردم، به ویژه روحانیان، فرهنگیان، دانشجویان و بازاریان پس از تبعید رهبر نهفت (امام) به مبارزه ادامه دادند.
- ۱۳- استاد شهید آیت‌الله مطهری و دکتر علی شریعتی به شکل دیگر (فرهنگی) علیه حکومت مبارزه می‌کردند.
- ۱۴- در اوایل سال ۵۶ چنین به نظر می‌رسید که حکومت پهلوی در اوج قدرت است.
- ۱۵- آمریکا و بسیاری از کشورهای قدرتمند از حکومت شاه حمایت می‌کردند.
- ۱۶- مردم ایران در سال ۵۶ به دلیل مسائل و مشکلات مختلف فرهنگی، سیاسی و اقتصادی از شاه ناراضی بودند. رژیم پهلوی حقوق ملت و اصول قانون اساسی مشروطه را نادیده می‌گرفت.
- ۱۷- ساواک و مأموران نظامی با انواع شکنجه‌ها مخالفان را سرکوب و عدهٔ زیادی را اعدام و زندانی کرده بودند.
- ۱۸- مردم قم در ۱۹ دی ۱۳۵۶ در اعتراض به انتشار مقالهٔ توهین‌آمیز روزنامهٔ اطلاعات، به تظاهرات پرداختند و مأموران حکومت این تظاهرات را به خاک و خون کشیدند.
- ۱۹- مردم تبریز به مناسبت چهل‌م شهدای ۱۹ دی قم در روز ۲۹ بهمن ۱۳۵۶ قیام کردند.
- ۲۰- شاه برای فریب ملت ایران در سال ۵۷ پی‌دویی نخست‌وزیران خود را عوض می‌کرد. یکی از خونین‌ترین رویدادهای دوران انقلاب اسلامی ۱۷ شهریور ۱۳۵۷ در تهران است که به جمعه سیاه معروف شد.
- ۲۱- در جمعهٔ سیاه مأموران رژیم شاه تظاهرات میدان ژاله (شهدای کنونی) را به خاک و خون کشیدند. شاه در ۲۶ دی‌ماه ۱۳۵۷ با مبارزهٔ مردم مجبور به فرار از ایران شد.
- ۲۲- رهبر انقلاب اسلامی، امام خمینی، در ۱۲ بهمن سال ۱۳۵۷ به ایران بازگشتند.
- ۲۳- مبارزهٔ مردم ایران علیه حکومت پهلوی در ۲۲ بهمن سال ۱۳۵۷ به پیروزی رسید.

فعالیت

- ۱- الف) هدف آمریکا از ایجاد تغییرات در امور اجتماعی و اقتصادی ایران چه بود؟ آمریکایی‌ها برای از بین بردن زمینه‌های قیام مردم علیه حکومت پهلوی به شاه توصیه کردند که در امور مختلف اجتماعی و اقتصادی کشور تغییراتی ایجاد کند.

ب) چرا تصویب نامه انجمن های ایالتی و ولایتی موجب تضعیف اسلام و تخریب ارزش های اسلامی می شد؟ چون شرط مسلمان بودن برای انتخاب کنندگان و انتخاب شوندگان حذف شده بود و سوگند به قرآن از سوی انتخاب شوندگان تبدیل به سوگند به کتب آسمانی شده بود.

۱۵۱

فقالیت

۲- همه پرسى اصول شش گانه با وجود اعتراض های مردمی، در ۶ بهمن ۱۳۴۱ انجام شد و حکومت پهلوی اعلام کرد که اکثر مردم با اصول شش گانه موافق اند. با راهنمایی دبیر خود، بگوئید هدف شاه از برگزاری همه پرسى اصول شش گانه چه بوده است. هدف این بود که بگوئید مردم با حکومت پهلوی همراه شدند و آن را قبول دارند.

۱۵۲

فقالیت

۳- الف) کاربرد شماره (۱۱) را انجام دهید.

ب) با مطالعه دقیق درس، اقدامات امام را در مبارزه با حکومت پهلوی به ترتیب روی نمودار بنویسید.

ادامه مبارزه در دوران تبعید	مخالفت با کابینه لاریون	قیام ۱۵ خرداد	مخالفت با اصول شش گانه	مخالفت با تصویب نامه انجمن های ایالتی و ولایتی
-----------------------------	-------------------------	---------------	------------------------	--

۱۵۴

فقالیت

۴- جدولی با سه ستون رسم کنید. دلایل سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی ناراضی مردم از حکومت شاه را به تفکیک در آن بنویسید.

دلایل سیاسی	دلایل فرهنگی اجتماعی	دلایل اقتصادی
پشتیبانی آمریکا و اکثر قدرت های افراد و وابستگی شاه به آنها	برنامه های رادیو، تلویزیون، سینما و تئاتر جهت تضعیف فرهنگ اسلامی	گرانى - عدم توجه به تولیدات داخلی - اشباع بازار از اجناس خارجی

۱۵۶

فقالیت

۵- کاربرد شماره (۱۲) را انجام دهید.

(۲)

(۱)

(۴)

(۳)

- ۱- عنوان اصلی بریده شماره ۱، مربوط به چه رویدادی است؟ جمعه سیاه (۱۷ شهریور) و کشتار تظاهر کنندگان میدان ژاله
- ۲- بر اساس خبر بریده شماره ۲، چرا امام عراق را ترک کردند؟ به دلیل مشکلات و محدودیت هایی که دولت عراق برای ایشان ایجاد کرده بود.
- ۳- به بریده شماره ۲ دقت کنید و بگوئید حکومت شاه برای آرام کردن مردم، چه قول هایی داد؟ آزادی زندانیان سیاسی - استفاده از رادیو و تلویزیون برای مخالفان
- ۴- در بریده شماره ۳، منظور امام از «مملکت ۲ دولت ندارد، تو غیرقانونی هستی، برو» کدام دولت است؟ دولت بختیار
- ۵- در بریده شماره ۴، منظور از «کاخ ۵۷ ساله ظلم» چیست؟ رژیم پهلوی
- ۶- به بریده شماره ۴ دقت کنید و بگوئید با فروریختن کدام سنگرهای رژیم پهلوی، انقلاب پیروز شد؟ تصرف پادگان ها و مراکز دولتی توسط مردم

ارزشیابی مستمر

- ۱- برجسته‌ترین چهره مخالفان شاه، آیت‌الله طالقانی بود. (۵/۵ نمره) درست نادرست
- ۲- اصول شش‌گانه با عنوان «انقلاب سفید» به همه‌پرسی گذاشته شد. (۵/۵) درست نادرست
- ۳- قیام مردم قم در اعتراض به انتشار مقاله توهین آمیز ..... بود. (۵/۵)
- ۴- مردم تبریز به مناسبت ..... شهدای ۱۹ دی قم قیام کردند. (۵/۵)
- ۵- خونین‌ترین رویداد دوران انقلاب اسلامی در روز ..... ۱۳۵۷ در تهران به وقوع پیوست. (۵/۵)
- ۶- شاه در روز ..... از ایران فرار کرد. (۵/۵)
- ۷- رهبر انقلاب اسلامی در ..... وارد ایران شد. (۵/۵)
- ۸- انقلاب اسلامی در ..... بهمن ۱۳۵۷ به پیروزی رسید. (۵/۵)
- ۹- انقلاب اسلامی ایران دارای کدام ویژگی بود؟ (۵/۵)
- ۱۰- شعار محوری انقلاب اسلامی ایران چیست؟ (۱/۵)
- ۱۱- هدف آمریکا از ایجاد تغییرات در امور اجتماعی و اقتصادی ایران چه بود؟ (۱)
- ۱۲- اساسی‌ترین تغییرات قانون انجمن‌های ایالتی و ولایتی چه بود؟ (۱/۵)
- ۱۳- هدف شاه از تغییر قانون انجمن‌های ایالتی و ولایتی چه بود؟ (۱)
- ۱۴- عکس العمل امام خمینی نسبت به همه‌پرسی اصول شش‌گانه چه بود؟ (۱)
- ۱۵- امام قبل از فرار رسیدن ماه محرم خرداد سال ۴۲ از دیگران چه خواهش‌های داشت؟ (۱/۵)
- ۱۶- نتیجه سخنرانی امام در عصر عاشورا ۱۳ خرداد سال ۴۲ در فیضیه چه بود؟ (۱/۵)
- ۱۷- چرا امام خمینی با لایحه کاپیتولاسیون مخالفت کرد؟ (۱/۵)
- ۱۸- چه اقشاری بعد از تبعید امام مبارزه او را ادامه دادند؟ (۱)
- ۱۹- شهید آیت‌الله مطهری و دکتر علی شریعتی به چه روش‌هایی با رژیم شاه مبارزه می‌کردند؟ (۱/۵)
- ۲۰- علت ناراضی مردم از شاه چه بود؟ (۱/۵)
- ۲۱- امام خمینی در چه تاریخی از ایران تبعید شدند؟ (۱)

پاسخ ارزشیابی مستمر

۱ نادرست (۵/۵) ۲ درست (۵/۵) ۳ روزنامه اطلاعات (۵/۵) ۴ چهل (۵/۵) ۵ ۱۷ شهریور (۵/۵) ۶ ۲۷ دی سال ۱۳۵۷ (۵/۵) ۷ ۱۲ بهمن سال ۵۷ (۵/۵) ۸ ۲۲ بهمن (۵/۵) ۹ ویژگی دینی (۵/۵) ۱۰ استقلال (۵/۵)، آزادی (۵/۵)، جمهوری اسلامی (۵/۵) ۱۱ از بین بردن زمینه قیام‌های مردمی (۵/۵) علیه حکومت پهلوی (۵/۵) ۱۲ الف لغو شرط مسلمان بودن برای انتخاب‌کنندگان و انتخاب‌شوندگان (۵/۵) ب) لغو سوگند به قرآن از سوی انتخاب‌شوندگان (۵/۵) و تبدیل آن به سوگند هر کتاب آسمانی (۵/۵) ۱۳ در ظاهر به بهانه زمینه‌سازی برای مشارکت بیشتر مردم در فعالیت‌های اجتماعی (۵/۵)، اما در حقیقت تهاجم آشکار به هویت دینی جامعه اسلامی ایران (۵/۵) ۱۴ امام یقین داشتند اجرای این اصول موجب تحکیم سلطه آمریکا بر ایران و وابستگی سیاسی و اقتصادی کشور به بیگانگان بود. (۵/۵) به همین دلیل آن را غیرقانونی شمردند. (۵/۵) ۱۵ امام خمینی به مباحثان و سخنرانان مذهبی یادآوری کرد سکوت در برابر حکومت مستمگ (۵/۵) کمک به دشمنان اسلام است (۵/۵) و از آنان خواست که خطر اسرائیل را به مردم گوشزد کنند. (۵/۵) ۱۶ باعث شد دو روز بعد مأموران شاه شبانه امام را دستگیر و به تهران انتقال دهند و در یکی از پادگان‌ها زندانی کنند (۵/۵) که مردم ورامین در ۱۵ خرداد راهپیمایی کردند (۵/۵) و رژیم شاه این تظاهرات را به خاک و خون کشید. (۵/۵) ۱۷ چون دادن مصونیت قضایی (۵/۵) به آمریکاییان (۵/۵) را اقدامی دلت‌تبار و خلاف استقلال کشور می‌دانستند. (۵/۵) ۱۸ قشرهای مختلف مردم، به ویژه روحانیان، فرهنگیان، دانشجویان و بازاریان. (۱) ۱۹ با سخنرانی، نوشتن کتاب و مقاله (۵/۵) و برگزاری کلاس‌های تفسیر قرآن و نهج‌البلاغه (۵/۵) در مساجد، حسینیه‌ها و دانشگاه‌ها نیز اسلام انقلابی را به جوانان معرفی کنند. (۵/۵) ۲۰ علت ناراضی مردم از شاه به دلیل مسائل و مشکلات مختلف فرهنگی، سیاسی و اقتصادی بود (۵/۵)، زیرا حکومت پهلوی به فرهنگ و ارزش‌های اسلامی توجهی نداشت (۵/۵) و اقدام‌های فرهنگی و هنری‌اش، به خصوص برنامه‌های رادیو و تلویزیون و سینما در جهت تضعیف فرهنگ اسلامی بود. (۵/۵) ۲۱ امام خمینی در ۱۳ آبان سال ۱۳۴۲ (۵/۵) به ترکیه تبعید و یک سال بعد به عراق (نجف) رفتند. (۵/۵)

مجله ترس

۱۰۸

نیم دوره اول متوسطه

- ۱- امام خمینی به دولت موقت انقلاب مأموریت داد که ضمن اداره کشور، اقدامات لازم را برای تأسیس نظام سیاسی جدید انجام دهد.
  - ۲- مردم ایران در روزهای ۱۰ و ۱۱ فروردین ۱۳۵۸ برای تعیین سرنوشت سیاسی خود پای صندوق‌های رأی رفتند.
  - ۳- در همه‌پرسی سال ۱۳۵۸، ۹۸/۲ درصد مردم به جمهوری اسلامی رأی مثبت دادند. ۱۲ فروردین روز جمهوری اسلامی است.
  - ۴- اولین دوره انتخابات ریاست جمهوری بهمن ۱۳۵۸ برگزار شد.
  - ۵- اولین دوره مجلس شورای اسلامی اسفند ۱۳۵۸ برگزار شد.
  - ۶- مهم‌ترین نهادها، سپاه پاسداران انقلاب اسلامی و بسیج مستضعفان بودند که با هدف دفاع از آرمان‌های انقلاب اسلامی تشکیل شد.
  - ۷- نظام جمهوری اسلامی ایران از همان ابتدا از نهضت‌های آزادی‌بخش در سرتاسر جهان حمایت کرد.
- الف) ایجاد شورش و ناامنی
ب) ترور شخصیت‌ها و مردم انقلابی
پ) اقدامات نظامی
- ۸- اقدامات دشمنان برای نابودی و انحراف جمهوری اسلامی ایران
  - ۹- گروهی ضد انقلاب داخلی با حمایت دشمنان خارجی در بخش‌های مختلف کشور ناامنی ایجاد کردند.
  - ۱۰- این گروه‌ها قصد داشتند با راه انداختن جنگ داخلی، اقوام ایرانی را در مقابل هم قرار دهند. گروه ضد انقلاب ترور گسترده شخصیت‌های انقلابی، مسئولان سیاسی و فرهنگی و مردم عادی بود. در ابتدای پیروزی انقلاب، آمریکا در ایران به مرکزی برای حمایت از گروه‌های ضد انقلاب تبدیل شده بود.
  - ۱۱- دانشجویان پیرو خط امام در ۱۳ آبان ۱۳۵۸ سفارت آمریکا در ایران را تسخیر کردند. دانشجویان تسخیرکننده سفارت آمریکا اعلام کردند که چنانچه آمریکا شاه را تحویل ایران دهد و متعهد شود در امور داخلی ایران دخالت کند، گروه‌ها را آزاد خواهد کرد.
  - ۱۲- آمریکا برای رهایی گروگان‌ها به حمله نظامی اقدام کرد، اما هواپیما و بالگردهای آن کشور در صحرای طبری دچار طوفان شن شدند و با تحمل خسارت‌های فراوان فرار کردند.
  - ۱۳- با میانجی‌گری دولت الجزایر، دانشجویان پس از یک سال و چند ماه گروگان‌های آمریکایی را آزاد کردند.
  - ۱۴- در ۳۱ شهریور ۱۳۵۹، صدراعظم، رئیس حکومت عراق، به ایران حمله کرد.
  - ۱۵- عراق تحمیلی سرانجام پس از هشت سال پایداری ملت ایران و ابتار رزمندگان به پایان رسید. دو سال بعد از اعلام آتش‌بس، ایران جنگ تحمیلی سرانجام پس از هشت سال پایداری ملت ایران و ابتار رزمندگان به پایان رسید. دو سال بعد از اعلام آتش‌بس، ایران و عراق برای تبادل اسرا به توافق رسیدند.
  - ۱۶- امام خمینی در ۱۳ خرداد سال ۱۳۶۸ رحلت کردند.
  - ۱۷- یک روز بعد از ارتحال امام خمینی، مجلس خیرگان ایستاده خامنه‌ای را به رهبری برگزیدند.

۱۰۸

فقالیت

- ۱- با مطالعه متن:

الف) نمودار روند تأسیس نظام جمهوری اسلامی را تکمیل کنید.				
تعیین هیئت دولت	انتخابات مجلس	انتخابات ریاست جمهوری	تدوین قانون اساسی	همه‌پرسی تعیین نظام سیاسی
- ب) با توجه به نمودار، نقش مردم را در تأسیس نظام جمهوری اسلامی توضیح دهید. در همه این روند، مردم به طور مستقیم یا غیرمستقیم حضور پررنگ داشتند.

۱۱۰

فقالیت

- ۲- با راهنمایی دبیر خود، هم‌فکری کنید و بگویید که چرا و چگونه انقلاب اسلامی با وجود ترور گسترده شخصیت‌های نظام جمهوری اسلامی، به مسیر خود ادامه داده است؟ چون اولاً این انقلاب از درون مردم و حمایت یکپارچه مردم به‌وجود آمده و قائل به شخص نیست و اگر شخصی ترور یا شهید می‌شود، دیگران مسیر و هدف او را دنبال می‌کنند و چون قوانین جاری بر حسب دستور کتاب آسمانی (قرآن) است، در مورد قوانین مشکلی به‌وجود نمی‌آید و ترورها نه تنها باعث سستی نمی‌شود، بلکه باور و اعتقاد مردم بیشتر شده و این راه را ادامه می‌دهند.

۷۶۲

فقالیت

۳- با مطالعه متن و دانسته‌های قبلی خود، دلایل حمایت گسترده مردم از انقلاب اسلامی و کشور را در سال‌های پس از پیروزی انقلاب بیان کنید. چون انقلاب برآمد درون مردم بود و مردم حکومت اسلامی را از خود می‌دانند.

۱۱۱

به کار ببندیم

به دو گروه الف و ب تقسیم شوید و مجله تاریخ شفاهی کلاس خود را طراحی و تولید کنید:

- ۱- اعضای گروه الف با پدر، مادر، پدربزرگ، مادربزرگ و یا یکی از بستگان خود که در تظاهرات دوران انقلاب حضور داشته‌اند، گفت‌وگو کنند و خاطرات آنان را از روزهای انقلاب بنویسند. مانند شرکت در تظاهراتها - ورود امام به ایران
- ۲- اعضای گروه ب با یکی از بستگان یا آشنایان خود که در جبهه‌های جنگ تحمیلی حضور داشته‌اند، گفت‌وگو کنند و گزارش آن را به صورت کتبی ارائه دهند. شجاعت و دلوری که رزمندگان در طول جنگ تحمیلی از خود نشان دادند.

مطالب گردآوری شده را در قالب مجله تاریخ شفاهی ارائه کنید و پس از هم‌فکری، عنوانی برای آن انتخاب نمایید. از قیام مردم تا پیروزی بر قدرت‌ها بزرگ

۱۱۲

ارزشیابی مستمر

- ۱- روز سیزده فروردین، روز جمهوری اسلامی است. (۵/۵ نمره) درست نادرست
- ۲- اولین دوره ریاست جمهوری بهمن ۱۳۵۷ انجام شد. (۵/۵) درست نادرست
- ۳- دانشجویان پیرو خط امام در چه تاریخی سفارت آمریکا در ایران را تسخیر کردند؟ (۱)
- ۴- جنگ تحمیلی در چه زمانی آغاز شد؟ (۱)
- ۵- اولین همه‌پرسی بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، در چه تاریخی برگزار شد و نتیجه آن چه بود؟ (۵/۵)
- ۶- کدام نهادها برای پیشبرد اهداف انقلاب اسلامی به وجود آمدند؟ (۱)
- ۷- انقلاب اسلامی نسبت به سایر سازمان‌های آزادی‌بخش چه نظری داشت؟ (۵/۵)
- ۸- دشمنان انقلاب اسلامی برای نابودی و انحراف انقلاب اسلامی چه اقداماتی انجام دادند؟ (۵/۵)
- ۹- گروه‌های ضد انقلاب داخلی پس از پیروزی انقلاب اسلامی، چه اقداماتی انجام دادند؟ (۵/۵)
- ۱۰- چرا دانشجویان پیرو خط امام به تسخیر سفارت آمریکا اقدام کردند؟ (۱)
- ۱۱- خواسته دانشجویان برای آزادی گروگان‌های آمریکایی چه بود؟ (۵/۵)
- ۱۲- سرنوشت گروگان‌های آمریکایی چه شد؟ (۱)
- ۱۳- آمریکا برای آزادی گروگان‌های آمریکایی، چه کرد و نتیجه آن چه شد؟ (۵/۵)
- ۱۴- نتیجه جنگ تحمیلی چه شد؟ (۱)
- ۱۵- امام خمینی (قدس سره) در چه تاریخی رحلت کردند؟ (۱)
- ۱۶- نظریات الله خامنه‌ای در مورد انقلاب اسلامی ایران چه بود؟ (۱)
- ۱۷- بعد از رحلت امام خمینی چه کسی به عنوان رهبر انتخاب شد؟ (۱)
- ۱۸- آزادگان (رزمندگان در بند) چه زمانی آزاد شدند؟ (۱)

پاسخ ارزشیابی مستمر

- ۱ درست (۵/۵) ۲ نادرست (۵/۵) ۳ ۱۳ آبان (۵/۵) ۱۳۵۸ (۵/۵) ۴ ۳۱ شهریور (۵/۵) ۱۳۵۹ (۵/۵) ۵ اولین همه‌پرسی در روزهای ۱۰ و ۱۱ فروردین سال ۱۳۵۸ بود، مردم برای تعیین سرنوشت سیاسی خود پای صندوق‌های رأی رفتند (۵/۵) و از میان دو گزینه «جمهوری اسلامی: آری یا خیر» یکی را برگزیدند. (۵/۵) در این همه‌پرسی ۹۸/۲ درصد مردم به جمهوری اسلامی رأی دادند. (۵/۵) ۶ نهادهایی، مانند سپاه پاسداران انقلاب اسلامی (۵/۵)، بسیج مستضعفان، و جهاد سازندگی (۵/۵) ۷ جمهوری اسلامی ایران از همان ابتدای شکل‌گیری به حمایت از نهضت‌های آزادی‌بخش در سراسر جهان برخاست (۵/۵) و به همین دلیل روابط خود را با دولت اشغالگر قدس (اسرائیل) قطع

کرد. (۵/۵) و از قیام مردم فلسطین برای آزادی سرزمین خود پشتیبانی کرد. (۵/۵) ۸ دشمنان برای انحراف و نابودی انقلاب اسلامی: الف) ایجاد شورش و ناامنی (۵/۵) ب) ترور شخصیت‌ها و مردم انقلاب (۵/۵) پ) جنگ تحمیلی را راه انداختند. (۵/۵) ۹ گروه‌های ضد انقلاب داخلی با حمایت دشمنان خارجی (۵/۵) در بخش‌هایی از کشور، به ویژه مناطق مرزی ناامنی و اغتشاش ایجاد کردند. (۵/۵) این گروه‌ها قصد داشتند با به راه انداختن جنگ داخلی، اقوام ایرانی را در مقابل هم قرار دهند. (۵/۵) ۱۰ چون پس از پیروزی انقلاب اسلامی سفارت آمریکا در ایران (۵/۵) به مرکزی برای حمایت از گروه‌های ضد انقلاب تبدیل شده بود. (۵/۵) ۱۱ خواسته دانشجویان پیرو خط امام برای آزادی گروگان‌ها، تحویل شاه به ایران (۵/۵) و تعهد دادن آمریکا (۵/۵) برای عدم دخالت در امور داخلی ایران بود. (۵/۵) ۱۲ گروگان‌های آمریکایی با میانجی‌گری دولت الجزایر (۵/۵) پس از یک سال و چند ماه آزاد شدند. (۵/۵) ۱۳ آمریکا برای رهایی گروگان‌های آمریکایی اقدام نظامی کرد (۵/۵). اما هواپیماها و بالگردهای آنها در صحرای طینس دچار طوفان شن شدند (۵/۵) و با تحمل خسارت و تلفات سنگین گریختند. (۵/۵) ۱۴ جنگ تحمیلی سرانجام پس از هشت سال پایداری ملت و ایثار رزمندگان به پایان رسید. (۵/۵) ۱۵ امام خمینی در شامگاه ۱۳ خرداد (۵/۵) سال ۱۳۶۸ (۵/۵) رحلت کردند. ۱۶ «این انقلاب در هیچ کجای جهان بی‌نام خمینی شناخته نیست.» (۵/۵) ۱۷ یک روز پس از ارتحال امام، مجلس خبرگان (۵/۵) آیت‌الله خامنه‌ای را به رهبری برگزید. (۵/۵) ۱۸ آزادگان پس از دو سال (۵/۵) از اعلام آتش‌بس ایران و عراق، آزاد شدند و به میهن بازگشتند. (۵/۵)

۹ فصل فرهنگ و هویت

۱۷ فصل فرهنگ

بکیده‌ها

- ۱- فرهنگ جامعه شیوه زندگی آن جامعه است.
- ۲- جامعه و فرهنگ به یکدیگر وابسته‌اند.
- ۳- فرهنگ می‌تواند شیوه مشترک زندگی یک جامعه باشد.
- ۴- نسبت جامعه و فرهنگ نسبت سخت‌افزار و نرم‌افزار است.
- ۵- فرهنگ آموزشی است و از طریق ژن به ارث نمی‌رسد.
- ۶- فرهنگ از نسلی به نسلی دیگر از راه آموزش و تربیت انتقال پیدا می‌کند.
- ۷- با توجه به اینکه فرهنگ از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌یابد، می‌توان آن را آگاهی و اندیشه مشترک جامعه نامید.
- ۸- فرهنگ در جریان اجتماعی شدن آموخته می‌شود.
- ۹- اجتماعی شدن یا جامعه‌پذیری، فرایندی است طولانی که از تولد تا آخر عمر افراد از طریق آن زندگی را می‌آموزند.
- ۱۰- خانواده اولین و مهم‌ترین کانون اجتماعی شدن فرد است.
- ۱۱- با بزرگ شدن فرد، علاوه بر خانواده رسانه‌های جمعی، دوستان، همسالان و برنامه‌های آموزشی و تربیتی مدرسه چگونه زندگی کردن را به او می‌آموزند.
- ۱۲- مهم‌ترین لایه‌های فرهنگ عبارتند از: نمادها، هنجارها، ارزش‌ها، عقاید خارجی یا بیرونی؛ نمادها- هنجارها
- ۱۳- لایه‌های فرهنگ } عمیق‌تر: ارزش‌ها و عقاید
- ۱۴- نماد، نشانه یا نماینده یک پدیده دیگر است، مانند: علامت سؤال «؟»
- ۱۵- هر جامعه برای انتقال معانی مورد نظر خود از نماد استفاده می‌کند.
- ۱۶- به قواعد و شیوه‌های مورد قبول یک جامعه برای انجام کار، هنجار گویند.
- ۱۷- هنجارها همه قواعد- آداب و رسوم اجتماعی- مناسبت مذهبی و مقررات را دربر می‌گیرد.
- ۱۸- مهم‌ترین دلایل پیروی از هنجارها، ارزش دانستن و اعتقاد به آنها، حفظ آبرو، احترام یا ترس از مجازات است.
- ۱۹- ارزش، یعنی خوب و بد، زشت و زیبا یا نامطلوب و مطلوب دانستن امور مختلف است.
- ۲۰- ارزش‌ها زمینه شکل‌گیری هنجارها را ایجاد می‌کنند و جهت‌دهنده رفتارهاست.
- ۲۱- ارزش‌های اجتماعی مورد توجه اکثر افراد جامعه است.
- ۲۲- هنجارها- نمادها- ارزش‌ها بر مبنای عقاید شکل می‌گیرند.

نیم دور اول متوسطه

دوره اول

فقالیت

۱- فرهنگ چیست؟ شما چه برداشتی از واژه فرهنگ دارید؟ مجموعه آداب و رسوم و عقاید یک جامعه که از نسلی به نسلی دیگر منتقل می‌شود.

برداشت خود را از واژه فرهنگ بنویسید و به نوبت در کلاس بخوانید. معلم نکات مشترک را روی تخته بنویسد. پس از پایان درس، یک بار دیگر نوشته خودتان و نکات روی تخته را مرور کنید و بگویید برای تکمیل توضیح فرهنگ، چه نکات دیگری را اضافه می‌کنید؟ جنبه اکتسابی بودن فرهنگ بیشتر مورد توجه قرار گیرد.

۱۱۵

فقالیت

۲- اگر اعضای خانواده‌تان برای زیارت یا سیاحت به کشورهای همسایه یا سایر کشورها سفر کرده‌اند، بگویید در هنگام گفت‌وگو از خاطرات سفر به چه نکاتی درباره شیوه زندگی مردم آن کشورها اشاره می‌کنند؟ نوع لباس - برخوردها - آداب و رسوم - غذاهای آنها - دین - مهمان‌نوازی - زبان - معماری

۳- اگر درباره شیوه زندگی یک جامعه در سایر مناطق جهان کتابی خوانده‌اید یا فیلمی دیده‌اید، نکته‌هایی از آن را برای هم کلاسی‌هایتان توضیح دهید. مردم عراق، مسلمان و شیعه هستند. همسایه غربی ایران محسوب می‌شوند، به زبان عربی تکلم می‌کنند و جزء کشورهای اتحادیه عرب محسوب می‌شوند. پوشش آنها بیشتر سنتی است و لباسهای بلند می‌پوشند. اقتصاد آن بیشتر بر پایه نفت است و بخش مهمی از صادرات این کشور است.

۱۱۵

سؤال متن

مورچه‌ها و زنبورها نیز با هم زندگی می‌کنند اما فرهنگ ندارند؛ چرا؟ زیرا آنها نمی‌توانند مسائل مختلف را یاد بگیرند؛ یعنی آنها تمام موارد را به‌طور نظری و ذاتی در خود دارند.

۱۱۷

فقالیت

۴- فرض کنید کودکی از هر نوع ارتباط با آدم‌های دیگر محروم باشد و فقط نیازهای زیستی‌اش برطرف شود تا زنده بماند. به نظر شما این کودک چه ویژگی‌هایی خواهد داشت؟ ۱- عدم موفقیت در زندگی ۲- گوشه‌گیر و سرخورده ۵- با توجه به تصاویر، معنای هر یک از نمادها و رفتارهای نمادین را بیان کنید. ادای احترام - احترام در کشور ژاپن - نماد پیروزی

۱۱۷

سؤال متن

برای مثال، فرض کنید در کشور ما فردی در مجلس عزا لباس قرمز بپوشد و بخواهد لطفه بگوید یا در یک مهمانی، یک نفر پیش از ورود سایر مهمان‌ها و میزبان سر سفره یا میز بنشیند و با عجله شروع به غذا خوردن کند یا دانش‌آموزی هر وقت بخواهد وارد مدرسه شود و از آنجا بیرون برود یا فردی در ایام ماه مبارک رمضان تظاهر به روزه‌خواری کند، یا اتومبیل خود را در پیاده‌رو پارک کند. به نظر شما، در هر یک از این موارد، برخورد جامعه با فرد چگونه است و چگونه او را مجازات می‌کند؟ اخم - اخم - سرزنش - مجازات - مجازات قانونی

۱۱۸

فقالیت

۶- درباره نمادها و هنجارهای مربوط به سلام و احوالپرسی و تعارفات در چند کشور متفاوت پرس و جو کنید و نتیجه را در کلاس بیان کنید. آداب مختلفی در ارتباطات خود دارند. مثلاً در کشورهای عربی برای سلام کردن از سلام علیکم، اهلاً و سهلاً استفاده می‌کنند و در کشورهای انگلیسی زبان از Hello استفاده می‌شود در بعضی از کشورها در هنگام رسیدن به هم همجنس‌ها شانه‌های هم یا صورت و یا دست یکدیگر را می‌پوسند.

۷- شاید تاکنون به منطقه‌ای از ایران سفر کرده و متوجه شده باشید که نوع گویش، پوشش، تغذیه، آداب و رسوم، تعارفات، ساختمان‌ها، وسایل و ... مردم آن منطقه با محل زندگی شما تفاوت دارد. خاطرات خود را از یکی از این سفرها با تأکید بر نمادها و هنجارهایی که در آن منطقه مشاهده کرده‌اید، بنویسید و در کلاس بخوانید. در سفری به شمال با خانه‌های شیروانی روبرو شدم از پدرم پرسیدم پدرجان، چرا خانه‌ها را به صورت شیروانی درآورده‌اند، پدر پاسخ داد. چون بارندگی در شهرهای شمال زیاد است مردم خانه‌های خود را به صورت شیروانی درآورده‌اند، تا باران به ساختمان آسیب نرساند.

فقالیت

- ۸- هر یک از هنجارهای زیرمبثنی بر کدام ارزش‌ها و عقاید است؟ توضیح دهید.
 الف) برخی ناتواها، شب‌های جمعه یک یا چند تورن‌ان خود را به صورت رایگان و صلواتی به مردم می‌دهند. اعتقادات دینی
 ب) مردها در هنگام ورود به خانه دیگران با صدای بلند یا الله می‌گویند. عرفی و دینی
 ج) افراد در موقع دیدن کودک، ماشاءالله می‌گویند. عرفی
 ۹- همه ارزش‌ها و هنجارها، مفید و خوب نیستند. برای مثال، ممکن است در یک گروه دوستان، یک مدل نامناسب لباس به هنجار تبدیل شود یا در بین عده‌ای، فال‌گیری رواج پیدا کند یا یک گروه عادت کنند تیم ورزشی رقیب را با نام‌های زشت خطاب کنند یا در بعضی خانواده‌ها خودنمایی موجب شود که مرتباً خرید اسباب و اثاثیه گران‌قیمت‌تر متداول شود یا تهیه چیزی مفصل و لوکس به یک هنجار تبدیل گردد. اما آیا پیروی کورکورانه از همه هنجارها درست است؟ خیر. ملاک تشخیص درست و مفید بودن ارزش‌ها و هنجارها چیست؟ هنجارها باید بر اساس عقاید و باورهای آن جامعه باشد.
 ۱۰- عوامل مختلفی، توانند نمادها، ارزش‌ها و هنجارهای یک جامعه را تغییر دهند و در فرهنگ آن جامعه تغییر و دگرگونی پدید آورند. درباره این عوامل و چگونگی تأثیر آنها بر فرهنگ گفت‌وگو کنید و مثال‌هایی بیاورید.

عوامل	مصادیق	تغییر در نمادها، ارزش‌ها و هنجارها
پیشرفت‌های صنعتی و فناوری	زندگی آپارتمان نشینی پیشرفت وسایل حمل و نقل و افزایش مسافرت	خانه‌های چند طبقه، فضای کمتر برای بازی بچه‌ها و ...
رسانه‌های جمعی	ماهواره - استفاده از موبایل	مدل مو، فرم لباس، کاهش روابط اجتماعی
نفوذ فرهنگی بیگانگان و کشورهای سلطه‌گر	ماهواره	قهرمانان فیلم‌ها

۱۱- کاربرد شماره (۱۳) را انجام دهید.

لایه‌های فرهنگ

نمادها، هنجارها	ارزش‌ها و عقاید
نوع پوش زنان، کفش‌های لاستیکی (کالش)	چشم کردن - چشم‌زخم - بختن نان شیرمال - قتیبر محلی در عید نوروز - سفره‌صبحانه در روز نوروز

ارزش‌های بنیادین

- ۱- اولین کانون اجتماعی شدن فرد چه مکانی است؟ (۵/۵ نمره)
 الف) جامعه (ب) مدرسه (ج) خانواده (د) دانشگاه
 ۲- هر جامعه برای انتقال معانی مورد نظر خود چه چیزی استفاده می‌کند؟ (۵/۵)
 الف) هنجار (ب) نماد (ج) ارزش (د) عقاید
 ۳- فرهنگ، آکنسایبی نیست و از طریق زن به ارث می‌رسد. (۵/۵)
 ۴- هنجارها بر مبنای عقاید شکل می‌گیرند. (۵/۵)
 ۵- همه ارزش‌ها و هنجارها مفید و خوب هستند. (۵/۵)
 ۶- نسبت جامعه و فرهنگ نسبت ..... و ..... است. (۱)
 ۷- ارزش‌ها زمینه شکل‌گیری ..... را ایجاد می‌کنند و جهت‌دهنده ..... است. (۱)

نهم (دوره اول متوسطه)

- ۸- فرهنگ از راه ..... و ..... انتقال پیدا می‌کند. (۱)
- ۹- به چه علت از فرهنگ به عنوان آگاهی و اندیشه مشترک نام می‌برند؟ (۱)
- ۱۰- ارزش چیست؟ (۱/۵)
- ۱۱- هنجار را تعریف کنید. (۱/۵)
- ۱۲- فرهنگ چگونه آموخته می‌شود؟ (۱)
- ۱۳- در مورد جامعه‌پذیری و اجتماعی شدن توضیح دهید. (۲)
- ۱۴- عوامل پیروی از هنجارها چه چیزهایی است؟ (۲)
- ۱۵- هنجارها چه مواردی را دربر می‌گیرد؟ (۲)
- ۱۶- نماد چیست؟ (۱/۵)
- ۱۷- لایه‌های فرهنگ را نام ببرید. (۱)
- ۱۸- ملاک‌های تشخیص درست و مفید بودن ارزش‌ها و هنجارها چیست؟

پاسخ ارزشیابی مستمر

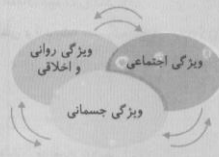
- ۱- گزینه (ج) (۵/۵) ۲- گزینه (ب) (۵/۵) ۳- نادرست (۵/۵) ۴- درست (۵/۵) ۵- نادرست (۵/۵)
- ۶- سخت‌افزار (۵/۵) نرم‌افزار (۵/۵) ۷- هنجارها (۵/۵) - رفتارها (۵/۵) ۸- آموزش (۵/۵) - تربیت (۵/۵)
- ۹- چون فرهنگ از نسلی (۵/۵) به نسل دیگر انتقال می‌یابد. (۵/۵) ۱۰- یعنی خوب و بد (۵/۵)، زشت و زیبا (۵/۵) یا نامطلوب و مطلوب دانستن امور مختلف است. (۵/۵) ۱۱- به قواعد و شیوه‌های (۵/۵) مورد قبول یک جامعه (۵/۵) برای انجام کار، هنجار گویند. (۵/۵) ۱۲- در جریان اجتماعی شدن آموخته می‌شود. (۱) ۱۳- فرایندی است طولانی (۵/۵) که از تولد (۵/۵) تا آخر عمر (۵/۵) افراد از طریق آن زندگی را می‌آموزند. (۵/۵) ۱۴- ارزش دانستن (۵/۵)، اعتقاد به آنها (۵/۵)، حفظ آبرو (۵/۵)، احترام یا ترس از مجازات (۵/۵) ۱۵- همه قواعد (۵/۵) - آداب و رسوم اجتماعی (۵/۵) - مناسک مذهبی (۵/۵) و مقررات را دربر می‌گیرد. (۵/۵) ۱۶- نشانه یا نماینده (۵/۵) یک پدیده دیگر است (۵/۵) مانند علامت سؤال «؟» (۵/۵) ۱۷- خارجی یا بیرونی (۵/۵)، عمیق‌تر (۵/۵) ۱۸- هنجارها باید اساس عقاید (۵/۵) و باورهای آن جامعه باشند. (۵/۵)

۱۸- هویت

پسیده درس:

- ۱- موضوع هویت در واقع همان پاسخ به پرسش «کیستی» است.
- ۲- هویت عبارت است از احساس و آگاهی و شناخت از خود
- ۳- هویت } فردی: } جسمانی: جنسیت، قد، وزن، سن، گروه خونی
 } روانی: غیرجسمانی، مانند صبوری، زودرنج بودن، اراده، لجوج
 } اجتماعی: با عضویت در گروه‌های اجتماعی به دست می‌آید. عضویت در مدرسه: دانش آموز
 } عضویت در جامعه ایران: ایرانی
- ۴- ویژگی‌های جسمانی بر خصوصیات روانی تأثیر می‌گذارد. مثال: ترشح بعضی از غدد بر خلق و خوی تأثیر دارد.
- ۵- ویژگی‌های اخلاقی و روانی می‌توانند بر جسم تأثیر بگذارند. مثال: افراد امیدوار- مسئولیت‌پذیر و پرتلاش می‌شوند.
- ۶- هویت اجتماعی از طریق ارتباط با جامعه شکل می‌گیرد.
- ۷- هویت اجتماعی بر اساس عقاید و ارزش‌های جامعه شکل می‌گیرد.
- ۸- هویت اجتماعی بر هویت فردی تأثیر می‌گذارد. شکل می‌تواند بر خصوصیات روانی و اخلاقی تأثیر بگذارد.
- ۹- هویت افراد بر هویت جامعه تأثیر می‌گذارد. افراد سالم و پرتلاش به پیشرفت جامعه کمک می‌کند.

ابعاد مختلف هویت بر یکدیگر تأثیر می‌گذارند.

- ۱۰- برخی ویژگی‌های هویتی متغیر نیستند، مانند: سن - تاریخ
- ۱۱- برخی ویژگی‌های هویتی همواره در حال تغییرند، فردی فقیر می‌تواند ثروتمند شود، بی‌سواد یا باسواد شود.
- ۱۲- به ویژگی هویتی که انسان در آن نقشی ندارد، ویژگی انتسابی گویند. مانند: مکان تولد، جنسیت
- ۱۳- به ویژگی‌های هویتی که انسان در به دست آوردن آن نقش دارد، اکتسابی گویند. مانند: صفات اخلاقی

۱۴- عناصر هویت ملت

- فرهنگ (جامعه)
- تاریخ (زمان)
- سرزمین (مکان)

ویژگی ملی
سرزمین

۱۲۰
نیم (دوره اول متوسطه)

- ۱۵- وجود یک سرزمین باعث حیات یک ملت می‌شود.
  - ۱۶- مردم ایران از گذشته‌های دور در فلات ایران ساکن بودند.
  - سرزمین: باعث ادامه حیات
  - دین: فرهنگ مردم ایران از دین اسلام گرفته شده است.
  - تاریخ و سرتوشت: پس از ورود اسلام، عقاید و ارزش‌ها دگرگونی بزرگی در فرهنگ ایران پدید آورد، اما آیین‌های ایرانیان، مانند نوروز به جا مانده است.
  - زبان: زبان فارسی ریشه در تمدن ایران باستان دارد، زبان دوم جهان اسلام است، عامل اتحاد و وحدت اقوام ایرانی است.
- ۱۷- مهم‌ترین ویژگی جامعه ایرانی
- ۱۸- اقلیت‌های دینی زرتشتی، مسیحی، کلیسی ضمن پیروی از دین خود، هویت و فرهنگ ایرانی خود را حفظ کرده‌اند.

۱۲۰ فعالیت

۱- داوطلبانه جلو کلاس بایستید و خودتان را با صفات و ویژگی‌هایی که دارید معرفی کنید. شما می‌توانید مشخصات شناسنامه‌ای و خانوادگی، ویژگی‌های ظاهری، خصوصیات اخلاقی، سلیقه‌ها و علایق و مانند آنها را بیان کنید. ویژگی‌های جسمی من: قد بلندی دارم، چشمان مشکی دارم، موهایم خرمایی است، رنگ پوستم نسبتاً روشن است. ویژگی‌های شخصیتی من: زود رنج‌ام، در بعضی مواقع از کوره در می‌آورم و عصبی می‌شوم اما در بسیار مواقع برای انجام کاری صبور هستم سعی‌ام بر این است که پشتکار در کارم داشته باشم. دوستان عزیز شما هم ویژگی‌ها و مسائل شخصی خود را بنویسید.

۱۲۲ فعالیت

۲- همفکری کنید و چند مثال دیگر برای تأثیر ابعاد مختلف هویت بر یکدیگر بنویسید و در کلاس بخوانید. آداب و رسوم ایران باستان و اسلام یا برعکس تأثیر این دو بر هم مثل عید نوروز و ترکیب آن با اسلام و دین (گذاشتن قرآن در سفر هفت‌سین) عید غدیر و عید قربان با این که کاملاً مذهبی است ولی مردم به دیدوبازدید هم می‌روند.

۱۲۳ فعالیت

- ۳- چرا شناخت هویت خود و ویژگی‌های آن اهمیت دارد؟ به علت رشد و پیشرفت جامعه
- ۴- به نظر شما آیا صحیح است که خود یا دیگران را به دلیل ویژگی‌های انتسابی سرزنش کنیم؟ چرا؟ خیر، چون انسان‌ها در ویژگی‌های انتسابی هیچ نقشی ندارند.
- ۵- آیا ما در تغییر هویت خود نقش داریم؟ چگونه؟ انسان نمی‌تواند هویت‌های انتسابی را تغییر دهد، اما در هویت اکتسابی، به علت متغیر بودن، می‌تواند نقش داشته باشد.

فقالیت

۱۲۵

۶- با نوشتن یک نامه به دوست، فرضی خارجی یا طراحی یک پوستر، ویژگی‌های هویت ایرانی را به مردم کشورهای دیگر معرفی کنید. برای تهیه پوستر، تهیه عکس از لباس سنتی محل زندگی خود - یا تهیه عکس از یک مرکز باستانی

۱۲۶

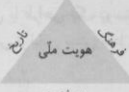
به کار ببندیم ..... چند مورد از هنجارها و ارزش‌هایی را که در محل زندگی شما وجود دارد و فکر می‌کنید با عقاید و آموزه‌های اسلامی سازگاری ندارد، شناسایی و بیان کنید و برای تغییر آنها پیشنهادی بدهید. مراسم عزاداری که امروز تبدیل به یک هنجار شده است یا مراسم‌های عروسی یا مراسم چهارشنبه‌سوری، باید روش درست عزاداری در رسانه‌های جمعی تبلیغ شود یا در مراسم چهارشنبه‌سوری روش درست شادی مشخص شود.

ارزشیابی مستمر

- ۱- کدام یک از موارد زیر باعث حیات یک ملت می‌شود؟ (۵/۵ - نمره)
  - الف) فرهنگ (ب) تاریخ (ج) سرزمین (د) جامعه
  - ۲- سن جزء کدام یک از هویت‌های انسان است؟ (۵/۵)
  - الف) روانی (ب) جسمانی (ج) اجتماعی (د) شخصی
  - ۳- موضوع هویت در واقع همان پاسخ به پرسش کیستی است. (۵/۵)
  - نادرست □ درست
  - ۴- هویت اجتماعی براساس عقاید افراد شکل می‌گیرد. (۵/۵)
  - نادرست □ درست
  - ۵- اقلیت‌های ..... و ..... ضمن پیروی از دین خود، هویت فرهنگ ایرانی را حفظ کرده‌اند. (۱/۵)
  - ۶- هویت اجتماعی چگونه به دست می‌آید؟ مثال بزنید. (۱)
  - ۷- ویژگی هویت انتسابی را بنویسید. (۲)
  - ۸- ویژگی هویت اکتسابی را بنویسید. (۱/۵)
  - ۹- انواع هویت را نام ببرید. مثال بزنید. (۳)
  - ۱۰- شکل زیر را کامل کنید. (عناصر هویت ملیت) (۱/۵)
- هویت ملی
- ۱۱- مهم‌ترین ویژگی جامعه ایرانی را نام ببرید. (۲)
  - ۱۲- ابعاد مختلف هویت را نام ببرید. (۱/۵)
  - ۱۳- ویژگی‌های اخلاقی بر چه چیزی تأثیر می‌گذارد؟ مثال بزنید. (۱)
  - ۱۴- ویژگی جسمانی بر چه ویژگی تأثیر می‌گذارد؟ مثال بزنید. (۱/۵)
  - ۱۵- هویت چیست؟ (۱/۵)

پاسخ ارزشیابی مستمر

- ۱- گزینه (ج) (۵/۵) ۲- گزینه (ب) (۵/۵) ۳- درست (۵/۵) ۴- نادرست (۵/۵) ۵- زرتشتی (۵/۵)، مسیحی (۵/۵)، کلیمی (۵/۵) ۶- با عضویت (۵/۵) در گروه‌های اجتماعی (۵/۵) ۷- هویتی است که انسان (۵/۵) در آن نقش ندارد (۵/۵)، مانند تولد (۵/۵) و جنسیت (۵/۵) ۸- همواره در حال تغییر است (۵/۵) شخص فقیر می‌تواند (۵/۵) ثروتمند شود (۵/۵) ۹- فردی (۵/۵): جسمانی (۵/۵)، روانی ۲- اجتماعی (۵/۵): جسمانی، مانند قد و وزن، روانی (۵/۵)، مانند صبوری، اراده (۵/۵)، اجتماعی (۵/۵)، مانند عضویت در تیم فوتبال مدرسه (۵/۵)

سرزمین

۱۱ سرزمین (۵/۵)، دین (۵/۵)، تاریخ (۵/۵) و سرنوشت (۵/۵)، زبان (۵/۵) ۱۲ ویژگی اجتماعی (۵/۵)، ویژگی جسمانی (۵/۵)، ویژگی روانی و اخلاقی (۵/۵) ۱۳ می‌تواند بر جسم تأثیر بگذارد، مانند افراد امیدوار (۵/۵) پرتلاش می‌شوند. (۵/۵) ۱۴ بر خصوصیات روانی (۵/۵) تأثیر می‌گذارد؛ مانند بعضی از غدد بدن (۵/۵) که بر خلق و خوی افراد تأثیر می‌گذارند. (۵/۵) ۱۵ عبارت است از احساس (۵/۵) و آگاهی (۵/۵) و شناخت از خود (۵/۵)

خانواده و جامعه

کارکردهای خانواده

چکیده درس

بنیان خانواده بر ازدواج استوار است. ازدواج (نکاح) پیمانی است که به موجب آن یک زن و مرد در زندگی با هم شریک و متحد می‌شوند و خانواده‌ای را تشکیل می‌دهند. هدف نکاح تشکیل خانواده است. تشکیل زندگی خانوادگی، امری طبیعی و فطری و بر اساس نظام خلقت است. خانواده، واحد بنیادین جامعه و کانون رشد و تعالی انسان است. مهم‌ترین کارکرد خانواده، فرزندآوری است. فرزندآوری علاوه بر تقویت بنیان خانواده موجب باقی ماندن نسل و تداوم آن است. اولین شرط بقای هر جامعه جمعیت آن است، چون بدون وجود جمعیت کافی در یک جامعه فعالیت‌های آن جامعه دچار اختلال می‌شود. نیاز به مهر و محبت یا نیاز عاطفی از نیازهای اساسی انسان است. خانواده مهم‌ترین کانون حمایت و مراقبت عاطفی از افراد است. مهر و محبت والدین به یکدیگر و والدین به کودکان موجب آرامش در کانون خانواده می‌شود. کودکان از سال‌های نخستین زندگی خود در آغوش گرم پدر و مادر با مهربانی و محبت آشنا و با پرورش یافتن در دامن آنها، مهربانی و از خودگذشتگی و نیکوکاری می‌آموزند. کودک برای ادامه زندگی به مراقبت نیاز دارد. در دوره کودکی و سالمندی، میانه این دو دوره نیز اعضای خانواده در شرایط مختلف، مانند بیماری یا حوادث به مراقبت از یکدیگر نیاز پیدا می‌کنند. اعضای خانواده به خوراک، پوشاک، مسکن و وسایل زندگی نیاز دارند. رفع نیازهای مادی و اقتصادی خانواده بر عهده سرپرست خانواده، یعنی پدر است. اجتماعی شدن، هم نیاز فرد و هم نیاز جامعه است، زیرا هم باعث شکل‌گیری هویت و شخصیت افراد می‌شود و هم موجب تداوم جامعه. مهم‌ترین مرحله اجتماعی شدن در دوران اولیه زندگی فرد در خانواده است.

۱- فرزندآوری
۲- برطرف کردن نیاز عاطفی
۳- حمایت اقتصادی (رفع نیازهای مادی اعضای خانواده)
۴- تربیت اعضای خانواده

کارکردهای خانواده

فرآیند اجتماعی شدن هم به طور مستقیم و هم به طور غیرمستقیم صورت می‌گیرد. برخی رفتارها و عقاید و هنجارها در خانواده به صورت مستقیم به فرزندان آموزش داده می‌شود. والدین، تربیت اخلاقی، معنوی و دینی فرزندان را بر عهده دارند.

نهم (دوره اول متوسطه)

درس پایه

سؤال متن

۱۲۸

به نظر شما، خانواده به کدام یک از نیازهای فرد و جامعه پاسخ می‌دهد و کارکردهای آن چیست؟ خانواده نیازهای اساسی مانند خوراک و پوشاک و نیازهای عاطفی را برطرف می‌کند و جامعه نیاز در اجتماع زندگی کردن را برآورده می‌کند.

فقالیت

۱۲۸

۱- در شهر یا روستای شما برای تولد نوزاد، چه آداب و رسومی اجرا می‌شود؟ پرس و جو کنید و این آداب و رسوم را با ذکر ارزش‌ها و عقایدی که برای انجام هر یک از آنها، وجود دارد، توضیح دهید. در شهرها و روستاها بین اقوام و قبایل مختلف، رسوم مختلفی وجود دارد، اما ما به بعضی از آنها که مشترک هستند، اشاره می‌کنیم: گفتن اذان و اقامه در گوش نوزاد یا مراسم انتخاب اسم و پخش شیرینی و شربت به مناسبت ورود کودک به جمع اعضای خانواده و گفتن تبریک و بازدید.

فقالیت

۱۳۰

۲- امروزه مؤسسه‌ای چون مهد کودک‌ها و خانه‌های سالمندان مراقبت از بعضی از اعضای خانواده را در دوره‌هایی از زندگی به عهده گرفته‌اند. به نظر شما مزایا و معایب مهد کودک‌ها و خانه‌های سالمندان چیست؟ چه دلایلی برای نظر خود دارید؟ با راهنمایی دبیر، بحث و گفت‌وگوی خود را جمع‌بندی کنید. پیشرفت تکنولوژی و مسائل اقتصادی و وجود شغل‌های مختلف و حضور زنان در عرصه‌های مختلف اجتماعی، باعث به وجود آمدن مؤسسه‌ای، چون مهدکودک‌ها یا خانه‌های سالمندان شده است. مزایای وجود چنین مکان‌هایی این است که از کودکان یا سالمندان نگهداری می‌کنند، اما عیب این مراکز این است که آنها نمی‌توانند کارکرد خانواده در زمینه عاطفی را پر کنند و در این مورد دچار خلأ می‌شوند.

فقالیت

۱۳۲

۳- یک برگه ثبت مشاهدات تهیه کنید. رفتار یک کودک در خانواده خودتان یا اطرافیان و خویشان را به دقت در نظر بگیرید و مشاهده کنید. چند مورد از رفتارهایی را که او به طور غیرمستقیم و مستقیم آموخته است، شناسایی و یادداشت کنید و در کلاس بگویید. دانش‌آموزان عزیز یک جدول بکشید که در ردیف اول نام و سن کودک مورد نظر را یادداشت کنید و در کلاس این اطلاعات را به کمک دبیر خود با هم تطبیق دهید.

۴- روش‌های تربیتی و اصلاح رفتار را که در کادر بالا نوشته شده است، بخوانید. به نظر شما در چه شرایطی باید از تشویق و تنبیه یا گفت‌وگو استفاده کرد؟ تجربه شما چیست؟ فکر می‌کنید کدام یک از این روش‌ها در مورد شما مؤثرتر است؟ چرا؟ در برابر رفتار کودک در خانواده هم تشویق و هم تنبیه را متناسب با کار کودک انجام دهند.

۵- معلم برای جمع‌بندی این درس، روی تخته این پرسش را می‌نویسد: چرا خانواده نقش مهمی در جامعه دارد؟ هر یک از شما نظر و برداشت خود را در یک بند بنویسید. سپس به نوبت، نوشته‌های خود را در کلاس بخوانید. چون اولین محیط پرورشی کودکان خانواده می‌باشد، جامعه بدون خانواده امکان پویایی وجود ندارد و اگر خانواده پویا نباشد جامعه‌ای پویا نخواهیم داشت.

ارزشیابی مستمر

- ۱- بنیان خانواده بر..... استوار است. (۵/۵ نمره)
- ۲- هدف نکاح،..... خانواده است. (۵/۵)
- ۳-.....، واحد بنیادین جامعه و کانون رشد و تعالی انسان است. (۵/۵)
- ۴- مهم‌ترین کارکرد خانواده در طول تاریخ،..... بوده است. (۵/۵)
- ۵- اولین شرط بقای هر جامعه‌ای..... آن است. (۵/۵)
- ۶- یکی از کارکردهای مهم و اساسی خانواده،..... اعضای خانواده است. (۵/۵)
- ۷- ازدواج چه پیمانی است؟ (۱)

۱۳۲

مطالعات اجتماعی

- ۸- نتیجه فرزندآوری در خانواده چیست؟ (۱)
- ۹- مهر و محبت در بین اعضای خانواده چه نتیجه‌ای دارد؟ (۱)
- ۱۰- چرا نوزادان به مراقبت نیاز دارند؟ (۱)
- ۱۱- رفع نیازهای مادی و اقتصادی خانواده بر عهده کیست و چه کسانی او را یاری می‌کنند؟ (۱/۵)
- ۱۲- اجتماعی شدن انسان چه نتیجه‌ای دارد؟ (۱/۵)
- ۱۳- کارکردهای خانواده را نام ببرید. (۱/۵)
- ۱۴- امام سجاد (ع) در مورد تربیت فرزندان در خانواده چه می‌فرماید؟ (۱)
- ۱۵- تولد فرزندان در خانواده چه اثراتی دارد؟ (۱/۵)
- ۱۶- چرا جامعه به تشکیل خانواده اعضای خود نیاز دارد؟ (۱/۵)
- ۱۷- انسان در چه زمان‌هایی به مراقبت نیاز دارد؟ (۱/۵)
- ۱۸- حضور کودک از سال‌های نخستین در آغوش خانواده چه نتایجی دارد؟ (۱/۵)
- ۱۹- فرآیند اجتماعی شدن افراد به چه شکل‌هایی صورت می‌گیرد؟ (۱/۵)

پاسخ ارزشیابی مستمر

۱ ازدواج (۵/۵) ۲ تشکیل خانواده (۵/۵) ۳ خانواده (۵/۵) ۴ فرزندآوری (۵/۵) ۵ جمعیت (۵/۵) ۶ تربیت (۵/۵) ۷ ازدواج (نکاح) پیمانی است که به موجب آن یک زن و مرد (۵/۵) در زندگی با هم شریک و متحد می‌شوند و خانواده‌ای را تشکیل می‌دهند. (۵/۵) ۸ فرزندآوری علاوه بر تقویت بنیان خانواده (۵/۵)، موجب می‌شود نسل انسان باقی بماند (۵/۵) و تداوم یابد. ۹ مهر و محبت والدین به یکدیگر و والدین به کودکان (۵/۵) موجب آرامش در کانون خانواده می‌شود. (۵/۵) ۱۰ نوزاد انسان در آغاز زندگی توانایی برطرف کردن نیازهای زیستی و بدنی خود را ندارد (۵/۵) و بر خلاف بسیاری از حیوانات تا مدت زیادی بعد از تولد همچنان ناتوان است. (۵/۵) ۱۱ پدر خانواده اما امروزه در شهرها و روستاها عده‌ای از زنان (۵/۵) نیز دوش به دوش مردان با فعالیت‌های اقتصادی (۵/۵) و کسب درآمد در رفع نیازهای خانواده مشارکت و همراهی می‌کنند. (۵/۵) ۱۲ اجتماعی شدن، هم نیاز فرد است و هم نیاز جامعه زیرا (۵/۵) هم باعث شکل‌گیری هویت و شخصیت افراد می‌شود (۵/۵) و هم موجب تداوم جامعه می‌گردد. (۵/۵) ۱۳ فرزندآوری (۵/۵)، حمایت اقتصادی، تربیت (۵/۵)، برطرف کردن نیازهای عاطفی (۵/۵) ۱۴ یک خانواده سالم می‌تواند در دامن خود فرزندان مؤمن، پرهیزکار (۵/۵) و پایبند به اصول اخلاقی تربیت کند. (۵/۵) ۱۵ با تولد فرزندان، خانواده توسعه و استحکام می‌یابد. به دنیا آمدن فرزندان موجب نشاط (۵/۵) و سرزندگی اعضای خانواده و دلگرمی پدر و مادر می‌شود. (۵/۵) تولد فرزند برای اعضای خانواده و خویشاوندان (۵/۵) برکت به ارمغان می‌آورد. ۱۶ چون اولین شرط بقای هر جامعه، جمعیت (۵/۵) آن است و بدون وجود جمعیت کافی در یک جامعه (۵/۵)، فعالیت‌های آن دچار اختلال می‌شود. (۵/۵) ۱۷ انسان علاوه بر دوران کودکی در دوره سالمندی نیز دچار ضعف و ناتوانی می‌شود (۵/۵) و به مراقبت نیاز دارد. بعضی وقت‌ها در میان‌سالی نیز (۵/۵) به علت بیماری یا حوادث (۵/۵) به مراقبت نیاز دارند. ۱۸ کودک از سال‌های نخستین زندگی در آغوش گرم پدر و مادر یا مهربانی و محبت آشنا می‌شود (۵/۵) و با پرورش یافتن در دامن آنها (۵/۵)، مهربانی و از خودگذشتگی و نیکوکاری را می‌آموزد. (۵/۵) ۱۹ فرآیند اجتماعی شدن هم به طور مستقیم و هم به طور غیرمستقیم صورت می‌گیرد. (۵/۵) فرزندان در جریان فعالیت‌های روزانه برخی از رفتارها را به طور تقلید و بدون آگاهی می‌آموزند (۵/۵) و برخی هنجارها و عقاید را خانواده به طور مستقیم به فرزندان آموزش می‌دهد. (۵/۵)

آرامش در خانواده

کلید در دسترس

۱۳۵

مطالعات اجتماعی

- ۱- اولین گام در راه تشکیل یک خانواده متعادل و سالم، دقت در انتخاب همسر است.
  - ۱- انتخاب همسر باید به تناسب و همگونی طرف مقابل توجه شود.
  - ۲- خانواده‌ای که در آن پرورش یافته است.
  - ۳- اعتقادات، تحصیلات، روحیات
  - ۴- ایمان و اعتقادات دینی افراد
  - ۵- اصالت خانواده
- ۲- چه عواملی باید در همسرگزینی رعایت شود
- ۱- انتخاب نادرست همسر
  - ۲- عدم شناخت از حقوق و تکالیف یکدیگر
  - ۳- اختلاف در محل پرورش و تربیت
  - ۴- تفاوت در خلق و خوی و اختلاف سلیقه
  - ۵- تعارضات بین نقش‌ها
- ۳- از دیدگاه قرآن مهم‌ترین هدف ازدواج، برقراری آرامش و محبت بین زن و مرد است و زن و مرد یکدیگر را کامل می‌کنند و در کنار هم به کمال می‌رسند.
- ۱- انتخاب نادرست همسر
  - ۲- عدم شناخت از حقوق و تکالیف یکدیگر
  - ۳- اختلاف در محل پرورش و تربیت
  - ۴- تفاوت در خلق و خوی و اختلاف سلیقه
  - ۵- تعارضات بین نقش‌ها
- ۴- عواملی که موجب ناسازگاری بین زن و مرد می‌شود
- ۱- گذراندن آموزش‌های خانواده قبل از ازدواج
  - ۲- مشاوره با افراد صاحب صلاحیت در همسرگزینی
  - ۳- رعایت اخلاق و آداب همسرداری
  - ۴- گفت‌وگو بین زن و شوهر و پیدا کردن راه‌حل‌ها
- ۵- راه‌های کاهش ناسازگاری‌ها
- ۱- گذراندن آموزش‌های خانواده قبل از ازدواج
  - ۲- مشاوره با افراد صاحب صلاحیت در همسرگزینی
  - ۳- رعایت اخلاق و آداب همسرداری
  - ۴- گفت‌وگو بین زن و شوهر و پیدا کردن راه‌حل‌ها
- ۶- یکی از عواملی که موجب امنیت و ثبات خانواده و گرمی و نشاط آن می‌شود وجود فرزندان است. در خانواده‌های تک‌فرزندی تجربه اجتماعی شدن و رشد اجتماعی کاهش می‌یابد.
- ۱- رشد اجتماعی کاهش می‌یابد.
  - ۲- از داشتن همبازی محروم می‌شود.
  - ۳- الگوپردازی در رفتارها شکل نمی‌گیرد.
  - ۴- از لذت ارتباطات وسیع‌تر محروم می‌شود.
  - ۵- فرزندان‌شان از داشتن خاله، عمه، دایی و عمه محروم می‌شوند.
- ۷- مشکلات فرزندان تک‌فرزندی
- ۱- رشد اجتماعی کاهش می‌یابد.
  - ۲- از داشتن همبازی محروم می‌شود.
  - ۳- الگوپردازی در رفتارها شکل نمی‌گیرد.
  - ۴- از لذت ارتباطات وسیع‌تر محروم می‌شود.
  - ۵- فرزندان‌شان از داشتن خاله، عمه، دایی و عمه محروم می‌شوند.
- ۸- فرزندان باید به پدر و مادر خود احترام بگذارند.
- ۹- اطاعت از والدین، رعایت اخلاق خوش و خودداری از بی‌احترامی به آنها در هر شرایطی واجب است.
- ۱۰- اطاعت از والدین در صورتی جایز نیست که به گناه و نافرمانی از خدا دستور دهند.
- ۱۱- اختلاف ارزش‌ها و هنجارها در خانه یا سایر محیط‌ها موجب ناسازگاری می‌شود.
- ۱۲- در جوامع صنعتی امروزی، پدر و مادر وقت کمتری را در گفت‌وگو و گذراندن اوقات با فرزندان دارند.
- ۱۳- پدر و مادر موظفند برای گفت و گو با فرزندان خود وقت بگذارند و یکسره خود را به کار و فعالیت مشغول نکنند.
- ۱۴- مشکلاتی، مانند بیکاری، فقر، بیماری شدید و طواری یا فوت یکی از اعضای خانواده، معلولیت کودک و ... پیش بیاید و خانواده دچار تزلزل شود.
- ۱۵- در مواقع به‌وجود آمدن مشکلات اعضای خانواده باید با توکل به خدا، صمیمیت و همکاری بیشتر در بین خود در پیش گرفتن صبر و شکیبایی و دعوت یکدیگر به صبر، مشکلات را مدیریت کنند و پشت سر بگذارند.
- ۱۶- در دین اسلام صله ارحام بسیار اهمیت دارد.
- ۱۷- هدف از صله ارحام دید و بازدید از خویشاوندان و باخبر شدن از حال و احوال یکدیگر است.

۱۳۵

فقالیت

۷۷۳

- ۱- کاربرگه شماره (۱۴) را انجام دهید.
- ۱- موقعیت‌های زیر را بخوانید. در مقابل هر موقعیت، یکی از عبارات‌های زیر را انتخاب کنید و بنویسید. سپس، برای تکمیل آن موقعیت جمله‌ای بنویسید که راهکاری برای سازگاری در خانواده باشد.

گذشت	قدردانی کردن	ادب و احترام	بهانه جویی کردن	عذرخواهی و جبران
گذشت	آقای سعیدی در حالی که کیسه‌های خرید میوه و سبزی را در هر دو دست دارد، وارد خانه می‌شود. همسرا ضمن گفتن سلام و خسته نباشید، به خاطر زحمت فراوان از او قدردانی کرد. (ب) اعضای خانواده آقای صدیقی، برای زیارت به مشهد رفتند و خانه‌ای اجاره کردند. یک شب پس از برگشتن از حرم به خانه، آقای صدیقی کیف و جیب‌هایش را جست‌وجو کرد اما کلید خانه را پیدا نکرد. کلید گم شده بود و اعضای خانواده هم بسیار خسته بودند. آقای صدیقی شروع به عذرخواهی از اعضای خانواده کرد. «عذرخواهی و جبران».	همسرش با گفتن اشکال ندارد و پیش می‌آید، آن عذرخواهی را جبران کرد.	آقای دادخواه با خانواده به مسافرت رفته و در حال رانندگی است. او هر چند لحظه یک بار، درباره اینکه برادر همسرش یک ماه پیش در جایی به او تعارف نکرده است، حرف می‌زند و مدام این مسئله را تکرار می‌کند.	آقای دادخواه نباید در عین رانندگی حواسش متوجه مسئله دیگر باشد و در مورد آن مسئله گذشت کند.
ادب و احترام	همان‌ها در حال نوشیدن چای و خوردن میوه‌اند. همسر آقای احمدی از آشپزخانه وارد اتاق می‌شود و در حال نگاه کردن است که جایی را برای نشستن پیدا کند.	آقای احمدی بلافاصله از جای خود برخاسته و با ادب و احترام همسرش را به نشستن در کنار خود دعوت می‌کند.	ب- ساعت ۱۰ صبح آقای ناصری به همسرش تلفن می‌کند و می‌گوید برادرش با خانواده به سمت شهر آنها حرکت کرده است و برای ناهار به خانه آنها می‌آیند. بعد از ظهر هم وقت ملاقات با دکتر دارند. از طرفی، همسر آقای ناصری را یکی از دوستانش به ناهار دعوت کرده است. همسر آقای ناصری می‌تواند بهانه‌جویی نکرده و قرار ناهار را با دوستش کنسل کند.	

۱۳۷

نهم (دوره اول متوسطه)

۱۳۷

فقالیت

۲- کاربرگه شماره (۱۵) سازگاری والدین و فرزندان را انجام دهید.

سازگاری والدین و فرزندان

الف- جدول زیر را کامل کنید. چند مورد از انتظارات مهمی را که والدین از شما و شما از والدین خود دارید، بنویسید.

انتظارات والدین از من	انتظارات من از والدین
- آنها از من می‌خواهند.....	- من انتظار دارم.....
- لباسی که آنها می‌گویند بپوشم	- من را در پوشیدن نوع لباس آزاد بگذارند.
- فرم و مدل موها به دلخواه آنها باشد.	- من می‌خواهم آزادی عمل داشته باشم.
- در تمام مهمانی‌ها شرکت کنم.	- وسایل و امکاناتی که می‌خواهم فراهم باشند.
- دوستانم را به آنها معرفی کنم.	- رشته تحصیلی و شغل خود را خودم انتخاب کنم.

ب- جدولی را که کامل کرده‌اید، به پدر و مادرتان نشان دهید. آیا انتظارات والدین را درست نوشته‌اید؟ درباره انتظارات متقابل با خانواده گفت و گو کنید.

۲- ایلیا دوست دارد روزهای تعطیل با دوستانش به گردش برود. والدین ایلیا نگران سلامت اخلاقی این معاشرت‌ها و مواجه شدن او با محیط‌ها و عقاید و ارزش‌های مخالف ارزش‌های خانواده هستند. پیشنهاد شما برای حل این مسئله به طوری که انتظارات هر دو طرف برآورده و رعایت شود، چیست؟ آشنایی دوستان ایلیا با خانواده - در اختیار قرار دادن شماره تماس اولیاء دوستان - توضیح کامل در مورد برنامه سفر و مهمانی

۳- فقالیت شماره ۲ «به کاربندیم» را در مدرسه انجام دهید. به صفحه ۱۴۰ کتاب درسی رجوع کنید پاسخ در آن آمده است.

۴- به نظر صاحب‌نظران، تک‌فرزندی چه پیامدهای نامطلوب فردی و اجتماعی دارد؟ تجربه اجتماعی شدن و رشد اجتماعی کودک کاهش می‌یابد.

۷۷۴

۵- کاهش نرخ باروری در کشور ما چه پیامدهای نامطلوبی در آینده به وجود می‌آورد؟ حداقل به سه مورد اشاره کنید. خطر پیر شدن جمعیت - از بین رفتن نیروی کار جوان - ضعیف شدن کشور از نظر نظامی و غیره

سؤال متن
۱۳۸

به نظر شما در این شرایط وظیفه اعضای خانواده چیست؟ اعضای خانواده باید چه تغییری در سطح توقعات و خواسته‌های خود به وجود آورند؟

- ۱- در خانواده در موقعیت ۱؛ اعضای خانواده در حین همکاری در کنار هم، تا حد امکان باید سطح توقعات را پایین بیاورند و با همکاری یکدیگر آستانه تحمل را در خانواده بالا برده و زندگی را راحت‌تر کنند.
- ۲- در بین اعضای خانواده ضمن حسن همدمی که بین افراد خانواده وجود دارد فرد دچار معلولیت روحیه گرفته و اعتماد به نفسش بالا رفته و به راحتی با مشکل معلولیت کنار آمده و زندگی عادی را ادامه می‌دهد.
- ۳- در این خانواده بهترین تصمیم گرفته شده است چون اجازه نداده‌اند امید به زندگی در مادر بزرگ از بین برود؛ هرچند شاید برای سایر اعضای خانواده در این روش مشکلاتی بوجود آمده باشد.

فعالیت

۱۳۹

- ۶- اگر مواردی از مدیریت درست مشکلات و حوادث در خانواده خود یا خویشان و آشنایان سراغ دارید، در کلاس بیان کنید. جمع‌آوری اطلاعات در خویشاوندان مثلاً خانواده‌هایی که فرزند معلول یا بیمار دارند یا دوستانی که پدر از کار افتاده یا مادر بیمار دارند.
- ۷- فواید صله ارحام برای خانواده‌ها چیست؟ ۱- دید و بازدید و اطلاع از حال یکدیگر ۲- اطلاع پیدا کردن از مشکلات و کمک و هم‌فکری به حل مشکلات ۳- کمک به حل مشکلات مالی خویشاوندان ۴- شناسایی اقوام و خویشاوندان نیازمند و کمک به آنها.
- ۸- در درس ۲۲، صفحه ۱۵۱، اصل دهم قانون اساسی را بخوانید. چرا چنین اصلی را در قانون اساسی کشور قرار داده‌اند؟ چون هیچ جامعه‌ای بدون خانواده امکان رشد و شکوفایی را ندارد و در دین اسلام که قوانین کشور ما براساس آن مکتب است ارزش زیادی برای خانواده و تشکیل و حفظ آن قایل شده است.

به کار ببندیم

۱۴۰

- ۱- برای قدردانی از یک یا چند نفر از اعضای خانواده خود (پدر، مادر، برادر و خواهر) طرحی تهیه کنید. درباره زمان مناسب و شیوه قدردانی فکر کنید و ابتکاری به خرج دهید. طرح خود را بنویسید و به معلم بدهید. سپس آن را به اجرا درآورید. من ضمن تهیه هدیه در شب تولد و تدارک یک جشن کوچک خانوادگی را دیدم.
- ۲- با راهنمایی و کمک معلم و مسئولان مدرسه و دعوت از کارشناس خبره، جلسه‌ای با حضور اولیا و دانش‌آموزان داوطلب تشکیل دهید و در آن، علل ناسازگاری‌های اجتماعی والدین و فرزندان و راهکارهای مربوط به آن را به بحث و گفت‌وگو بگذارید. قبل از تشکیل جلسه فکر کنید و مواردی را که موجب ناسازگاری والدین و فرزندان می‌شود، بنویسید. علل ناسازگاری بین اولیا و فرزندان بیشتر به دلیل اختلاف نسل و زمان می‌باشد که این مشکل به راحتی و با گفت‌وگو صمیمانه بین اولیا و فرزندان قابل حل می‌باشد.
- ۳- با اعضای خانواده خود در روزهای تعطیل آخر هفته به دیدن یکی از سالمندان خانواده بروید و از وی قدردانی کنید. من این هفته به دیدن مادر بزرگ می‌روم و برایش مقداری میوه و شیرینی می‌برم و از او تشکر می‌کنم.

ارزشیابی مستمر

- ۱- یکی از عواملی که موجب امنیت و ثبات خانواده و گرمی و نشاط آن می‌شود، ..... است. (۵/۵)
- ۲- یکی از نکات مهمی که هر خانواده باید به آن توجه کند، تعداد ..... است. (۵/۵)
- ۳- واژه «صله» از وصل گرفته شده و به معنای ..... است. (۵/۵)
- ۴- ارحام، یعنی ..... است. (۵/۵)
- ۵- از دیدگاه قرآن، مهم‌ترین هدف ازدواج چیست؟ (۱)
- ۶- در انتخاب همسر به چه نکاتی باید توجه کرد؟ (۱/۵)

۱۴۰

مطالعات اجتماعی

۷۷۵

- ۷- انتخاب همسر در گذشته و امروز چه تفاوت‌هایی دارند؟ (۱/۵)
- ۸- مهم‌ترین عواملی که موجب ناسازگاری زن و مرد می‌شوند؟ (۱/۵)
- ۹- چگونه می‌توان از بروز ناسازگاری بین مرد و زن جلوگیری کرد؟ (۱/۵)
- ۱۰- تک فرزندی چه آثار نامطلوبی در جامعه دارد؟ (۱/۵)
- ۱۱- وظیفه فرزندان در برابر والدین چیست؟ (۱/۵)
- ۱۲- چه عواملی موجب ناسازگاری بین فرزندان و والدین می‌شود؟ (۱/۵)
- ۱۳- چگونه می‌توان از ناسازگاری بین فرزندان و والدین جلوگیری کرد؟ (۱/۵)
- ۱۴- چه مشکلاتی ممکن است در خانواده به وجود آید؟ (۱/۵)
- ۱۵- در مواقعی که خانواده دچار تزلزل و مشکلات می‌شود، باید چه کرد؟ (۲)
- ۱۶- منظور از صلۀ ارحام چیست و چه فایده‌ای دارد؟ (۱/۵)

پاسخ ارزشیابی مستقیم

۱ وجود فرزندان (۵/۵) ۲ مناسب فرزندان (۵/۵) ۳ اتحاد و پیوستگی (۵/۵) ۴ خویشان و نزدیکان (۵/۵) ۵ مهم‌ترین هدف ازدواج برقراری آرامش و محبت بین زن و مرد است. (۵/۵) زن و مرد یکدیگر را کامل می‌کنند و می‌توانند در کنار هم به کمال برسند. (۵/۵) ۶ در انتخاب همسر باید: ۱- تناسب و همگونی طرف مقابل از نظر اعتقادات دینی (۵/۵)، تحصیلات، اخلاق و روحیات (۵/۵)، وضعیت خانوادگی (۵/۵) ۷ در گذشته خانواده‌ها نقش بیشتری در همسرگزینی فرزندان خود داشتند (۵/۵) و از خانواده‌نویا حمایت بیشتری می‌کرد. اما امروزه جوانان همسر خود را با همفکری (۵/۵) و حمایت خانواده‌ها انتخاب می‌کنند و از تجربه‌های آنها استفاده می‌کنند. (۵/۵) ۸ انتخاب نادرست همسر (۵/۵) - عدم آشنایی به حقوق زن و مرد (۵/۵) - داشتن اختلاف سلیقه با یکدیگر؛ تفاوت در نوع فرهنگ و بینش - تعارض در نقش‌های افراد (۵/۵) ۹ گذراندن کلاس آموزش خانواده قبل از ازدواج (۵/۵) - مشاوره با افراد صاحب صلاحیت در زمینه همسرگزینی (۵/۵) - رعایت اخلاق و آداب همسرداری (۵/۵) - خوش خلقی، احترام گذاشتن به همسر و رعایت ادب - قهرمانی از زحمات همسر - گذشت کردن - گفت‌وگوی صمیمانه بین زن و شوهر در حل مشکلات و پیدا کردن راه حل‌های مناسب ۱۰ در خانواده‌های تک فرزندی تجربه اجتماعی شدن و رشد اجتماعی کودکان کاهش می‌یابد. (۵/۵) در این خانواده‌ها کودکان از داشتن همبازی محروم می‌شوند. (۵/۵) رقابت‌ها و بازی‌ها و دعوای کودکان و همچنین گویبرداری از رفتارهای خواهر و برادر شکل نمی‌گیرد (۵/۵) - از لذت ارتباطات وسیع‌تر خانوادگی و حمایت و محبت برادر و خواهر محروم می‌شوند. فرزندان از داشتن عمو و خاله و دایی و عمه، محروم می‌شوند. ۱۱ فرزندان باید در هر حال به پدر و مادرشان احترام بگذارند. (۵/۵) فرزندی که پدر و مادر از او راضی نباشند، از رحمت خدا دور می‌شود. اطاعت از والدین، رعایت اخلاق خوش و خودداری از بی‌احترامی به آنها در هر شرایطی واجب است (۵/۵)، مگر در گناه و نافرمانی از خداوند (۵/۵) ۱۲ اختلاف در ارزش‌ها و هنجارهای خانه با سایر محیط‌ها (۵/۵) - درگیری والدین در جوامع صنعتی امروزی (۵/۵) و عدم توجه به فرزندان (۵/۵) ۱۳ با گذاشتن وقت برای صحبت با فرزندان (۵/۵) - ترتیب دادن جلسات با (۵/۵) حضور والدین و مشاوران خیره (۵/۵) ۱۴ مشکلاتی، از قبیل بیکاری (۵/۵)، فقر، بیماری شدید و طولانی (۵/۵)، فوت یکی از اعضای خانواده (۵/۵) معلولیت کودک و ... ممکن است مشکلاتی برای خانواده به وجود آورد. ۱۵ در چنین مواقعی اعضای خانواده باید با توکل به خداوند (۵/۵)، صمیمیت و همکاری بین خود را بیشتر کنند (۵/۵) و با در پیش گرفتن صبر و شکیبایی (۵/۵) و دعوت یکدیگر به صبر (۵/۵)، این مشکلات و حوادث را مدیریت کنند. (۵/۵) ۱۶ منظور از صلۀ ارحام این است که افراد به دید و بازدید خویشاوندان خود بروند (۵/۵) و از حال یکدیگر خبر بگیرند. (۵/۵) این دید و بازدیدها باید با مهر و محبت توأم باشد. (۵/۵)

- ۱- نظرات دربارهٔ پیدایش حکومت
- عامل زور و قدرت (نقش مهمی در فرمانروایی یک فرد یا گروه داشته)
  - عامل دفاع و حفاظت از اموال و سرزمین متعلق به ساکنان یک منطقه
  - عامل داوطلبانه و توافق
- ۲- داشتن حکومت برای یک جامعه نیازی اساسی و یک ضرورت است. وجود حکومت یک امر ضروری و عقلانی است و بدون نهاد حکومت، جامعه دچار اختلال و هرج و مرج می‌شود.
- ۳- در جهان بینی توحیدی اسلام، حق مالکیت مطلق همه موجودات و پدیده‌های جهان فقط خداست.
- ۴- در جامعه الهی مالکیت و سلطهٔ اقلیتی بر منابع و ثروت و امکانات عمومی و ظلم و تبعیض از میان می‌رود و عدالت حاکم می‌شود.
- ۵- از دیدگاه اسلام تقسیم جامعه به گروه‌های حاکم و محکوم، ارباب و بنده و یاد دادن حق حکومت و قانون‌گذاری به یک فرد یا یک طبقه، ظلم است.
- ۶- از نظر اسلام کسی حق ادارهٔ امور جامعه را دارد که به نیابت و وکالت از جانب خدا، مجری قوانین الهی باشد و از قوانین، آگاهی و بدان ایمان داشته باشد و از نظر تقوا و عدالت از مردم بالاتر باشد.
- ۷- معنی جمهوری در حکومت جمهوری اسلامی، یعنی حق انتخاب و مشارکت مردم در حکومت به رسمیت شناخته می‌شود.
- ۸- کلمهٔ اسلامی در حکومت جمهوری اسلامی، یعنی محتوای این حکومت اسلامی است و کشور با اصول و قوانین اسلامی اداره می‌شود.
- ۹- زمام‌داران حکومت اسلامی باید مؤمن و معتقد به اسلام و متعهد به اجرای قوانین اسلامی باشند. مهم‌ترین رکن جمهوری اسلامی، رهبری است.
- ۱۰- رهبری در جمهوری اسلامی بر پایهٔ ولایت فقیه است. ولایت به معنای سرپرستی است.
- ۱۱- از دیدگاه اسلام فقط خدا می‌تواند بر انسان‌ها ولایت و حاکمیت داشته باشد. پیامبران و امامان معصوم نیز از طرف خداوند نمایندگی داشته‌اند تا مردم را سرپرستی کنند.
- ۱۲- در اصل پنجم قانون اساسی: در زمان غیبت امام زمان (عج) سرپرستی جامعهٔ اسلامی بر عهدهٔ فقیه عادل و باتقوا، آگاه به زمان، شجاع و مدبر است.
- ۱۳- برای اینکه مردم در همهٔ شئون حکومت نقش و مشارکت داشته باشند، در قانون اساسی تشکیل شوراهای اسلامی روستا و شهر، شهرستان و استان مورد توجه قرار گرفته است.
- ۱۴- هدف از تشکیل شوراهای همکای مردم در پیشبرد برنامه‌های اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و عمرانی با توجه به شرایط و مقتضیات هر منطقه از کشور است.

سؤال متن

چرا حکومت‌ها پدید می‌آیند و آیا جامعه‌ای می‌تواند بدون نهاد حکومت به حیات خود ادامه دهد؟ حکومت‌ها برای پاسداری از مرزبوم بوجود می‌آیند، هیچ جامعه بدون حکومت امکان دوام را ندارد.

فقالبت

- ۱- با توجه به آنچه در سال‌های قبل دربارهٔ قوهٔ مقننه، قضاییه و مجریه خوانده‌اید، تعدادی از وظایف حکومت را که در کادر بالا نوشته شده است انتخاب کنید و بگویید از وظایف کدام قوه است.
- وضع قوانین و مقررات لازم در امور مختلف و اجرای قوانین: قوهٔ مقننه
- برقراری نظم و امنیت رسیدگی به اختلافات و شکایات‌ها: قوهٔ قضاییه
- تعلیم و تربیت، حفظ میراث فرهنگی، سیاست‌گذاری فرهنگی: قوهٔ مجریه
- عمران و آبادانی کشور، ایجاد وسایل و امکانات لازم برای رفع نیازهای معیشتی، اجتماعی و اقتصادی مردم: قوهٔ مجریه
- ایجاد هماهنگی بین فعالیت‌ها و بخش‌های مختلف: قوهٔ مجریه
- دفاع از کشور و حفظ تمامیت ارضی: قوهٔ مجریه
- مدیریت منابع طبیعی و ثروت‌هایی که به عموم مردم تعلق دارند: قوهٔ مجریه
- حمایت از گروه‌های خاص و نیازمند، مانند کودکان بی‌سرپرست، معلولان، از کار افتادگان و ... قوهٔ مجریه

سؤال متن

آیا می‌توانید چند نمونه از این ویژگی‌ها و توصیه‌ها را به خاطر بیاورید و بیان کنید؟ احترام و ارزش به تمامی افراد جامعه - عدم همشینی با ثروتمندان - عدم شرکت در مجالس که اسراف در آن زیاد است - زندگی در میان مردم عادی - توجه به مشکلات مردم

فقالبت

۲- چرا حق حاکمیت بر انسان‌ها از آن خداست؟ چون فقط خداوند است که همه موجودات و انسان‌ها و کائنات را خلق کرده، پس فقط اوست که می‌تواند بر انسان‌ها حکومت کند، چون مالک کل هستی است.
۳- با مطالعه آیات قرآن کریم در صفحه قبل، دیدگاه اسلام را درباره ماهیت حکومت بیان کنید. از دیدگاه قرآن، حکومت از آن خداوند است که به وسیله وحی به پیامبران نازل شده است و تنها حکومتی مورد قبول و پذیرش درگاه خداوند قرار می‌گیرد که در آن ایمان به خداوند و پیروی از رسول و اولیای او باشد.

فقالبت

۴- حکومت جمهوری اسلامی چه ویژگی‌هایی دارد؟ ویژگی‌های رهبر در حکومت جمهوری اسلامی کدامند؟ توضیح دهید. حکومت جمهوری اسلامی حکومتی الهی است، چون محتوای قوانین این حکومت و کشور برگرفته از قرآن و قوانین اسلامی است و کسی که رهبری آن را بر عهده دارد، ولی فقیه عادل و باتقوا و آگاه به زمان و شجاع و میر و مدبر است.

۵- در روزنامه‌ها یا مجلات، یک یا چند مورد از توصیه‌های رهبر جمهوری اسلامی ایران به کارگزاران حکومتی را درباره امور مختلف کشور جست‌وجو کنید و بنویسید. در صورتی که به اینترنت دسترسی دارید، می‌توانید به پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر مقام معظم رهبری یا پایگاه اطلاع‌رسانی حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله خامنه‌ای به نشانی «farsi.khamenei.ir» و «www.leader.ir» مراجعه کنید.

پس از جمع‌آوری گزیده سخنان مقام معظم رهبری، آنها را روی یک تابلو نمایش دهید. مراجعه به سایت موردنظر و جمع‌آوری سخنان و تهیه بروشورها به سلیقه دانش آموز

آرژشیبایی مستمر

- ۱- داشتن حکومت برای یک جامعه نیازی ..... و یک ضرورت است. (۵/۵) (نمره)
- ۲- در جهان بینی توحیدی اسلام، حق مالکیت مطلق همه موجودات و پدیده‌های جهان فقط از آن ..... (۵/۵)
- ۳- مهم‌ترین رکن حکومت جمهوری اسلامی، ..... آن است. (۵/۵)
- ۴- رهبری در جمهوری اسلامی ایران بر پایه ..... است. (۵/۵)
- ۵- ولایت به معنای ..... است. (۵/۵)
- ۶- چرا وجود حکومت در جامعه لازم است؟ (۲)
- ۷- کلمه جمهوری در حکومت جمهوری اسلامی ایران چه معنایی دارد؟ (۵/۵)
- ۸- ویژگی‌های رهبر در حکومت اسلامی را بنویسید. (۱/۵)
- ۹- دلایل پیدایش حکومت چیست؟ (۱/۵)
- ۱۰- چرا هیچ جامعه‌ای بدون حکومت نمی‌تواند باقی بماند؟ (۱)
- ۱۱- نظر جهان بینی توحیدی اسلام در مورد حق مالکیت چیست؟ (۱/۵)
- ۱۲- اسلام چه نوع تقسیماتی را در حکومت قبول ندارد و از نظر اسلام چه کسی می‌تواند به دیگران حکومت کند؟ (۱/۵)
- ۱۳- ارکان حکومت در جمهوری اسلامی ایران را بنویسید. (۲)
- ۱۴- چرا در قانون اساسی جمهوری اسلامی، تشکیل شوراهای اسلامی مورد توجه قرار گرفته است. (۱)
- ۱۵- قوه مقننه در جمهوری اسلامی ایران، شامل چه کسانی است؟ (۱)
- ۱۶- قوه قضائیه در حکومت جمهوری اسلامی، شامل چه کسانی است؟ (۱/۵)
- ۱۷- قوه مجریه در جمهوری اسلامی، شامل چه کسانی است؟ (۱/۵)
- ۱۸- هدف از تشکیل شورای اسلامی روستا، شهر، شهرستان و استان چیست؟ (۱)

۱۴۴

نهم | دوره اول متوسطه

پاسخ ارزشیابی مستمر

۱ اساسی (۵/۵) ۲ خداست (۵/۵) ۳ رهبری (۵/۵) ۴ ولایت فقیه (۵/۵) ۵ سرپرستی (۵/۵) ۶ چون در زندگی اجتماعی نیازهای مشترکی وجود دارد و افرادی که در یک جامعه زندگی می‌کنند، برای تنظیم امور خود به قوانین و مقرراتی نیاز پیدا می‌کنند. (۵/۵) آنها همچنین برای اجرای قوانین و حل اختلافات و جلوگیری از تجاوز افراد به حقوق یکدیگر (۵/۵)، برقراری امنیت و نظم و تقسیم امور مشترک و ایجاد هماهنگی میان فعالیت‌های مختلف جامعه، دفاع از هجوم دشمنان و حفظ سرزمینی که در آن زندگی می‌کنند، حکومت تشکیل می‌دهند. (۵/۵) ۷ کلمهٔ جمهوری، یعنی در آن حق انتخاب و مشارکت مردم در حکومت به رسمیت شناخته می‌شود. (۵/۵) ۸ فقیه عادل و باتقوا (۵/۵)، آگاه به زمان و شجاع (۵/۵)، مدیر و مدبر است. (۵/۵) ۹ برخی دلایل پیدایش حکومت‌ها را ۱- عامل زور و قدرت (۵/۵) ۲- دفاع و حفاظت از اموال (۵/۵) ۳- توافق داوطلبانه (۵/۵). البته برخی دیگر اعتقاد دارند داشتن حکومت یک نیاز اساسی و یک ضرورت است. ۱۰ چون وجود حکومت یک امر ضروری و عقلانی است (۵/۵) و بدون نهاد حکومت، جامعه دچار اختلال و هرج و مرج می‌شود. (۵/۵) ۱۱ در جهان‌بینی توحیدی اسلام، حق مالکیت مطلق همهٔ موجودات (۵/۵) و پدیده‌های جهان فقط از آن خداست و همهٔ انسان‌ها و موجودات دیگر تحت حاکمیت خدا قرار دارند (۵/۵) و حکومت حق انحصاری خداوند است و با پیروی از دستورات الهی است که به سوی کمال حرکت می‌کنند. (۵/۵) ۱۲ اسلام تقسیم جامعه به گروه‌های حاکم و محکوم (۵/۵)، ارباب و بنده و یا دادن حق حکومت و قانون‌گذاری به یک فرد یا یک طبقه را نمی‌پذیرد (۵/۵) و اعتقاد دارد ادارهٔ امور جامعه باید به آن گروه از مردم که شایستگی نیابت و وکالت از جانب خداوند (۵/۵) را دارند، واگذار شود که مجری قوانین الهی باشند و به این قوانین آگاهی و ایمان داشته باشند و از نظر تقوا و عدالت از دیگر مردمان بالاتر باشند. ۱۳ رهبری (۵/۵)، قوهٔ مقننه (۵/۵)، قوهٔ قضاییه (۵/۵)، قوهٔ مجریه (۵/۵) ۱۴ چون همهٔ مردم در همهٔ شئون حکومت نقش (۵/۵) و مشارکت دارند ۱۵ قوهٔ مقننه، شامل نمایندگان مجلس شورای اسلامی و اعضای شورای نگهبان است (۱) ۱۶ قوهٔ قضاییه، شامل رئیس قوهٔ قضاییه (۵/۵)، قضات دیوان عالی کشور (۵/۵)، دادگاه‌ها و دادنامه‌ها است. (۵/۵) ۱۷ قوهٔ مجریه، شامل رئیس جمهور و معاونان (۵/۵)، وزارت‌خانه‌ها (۵/۵) و سازمان‌ها است. (۵/۵) ۱۸ شورای اسلامی، با هدف همکاری مردم برای پیشبرد برنامه‌های اجتماعی، فرهنگی (۵/۵) اقتصادی و عمرانی با توجه به شرایط و مقتضیات هر منطقه از کشور تشکیل می‌شوند. (۵/۵)

حقوق و تکالیف شهروندی

شهروندی ارتباطی است که افراد را به یک حکومت مشخص پیوند می‌دهد. در نتیجه، برای فرد و حکومت حقوق و تکالیفی ایجاد می‌شود. در روابط مردم و حکومت، شهروندان از حقوقی برخوردارند. حکومت مکلف است به آن حقوق احترام بگذارد و آنها را رعایت کند. شهروند باید تکالیف خود را نسبت به کشور و حکومتی که تحت نظارت آن زندگی می‌کند، انجام دهد. حقوق و تکالیف شهروندی متناسب با قوانین از کشوری به کشور دیگر متفاوت است.

حقوق شهروندی طیف وسیعی از انواع حقوق سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی را شامل می‌شود. برقراری عدالت قانونی، از پامال شدن حقوق انسان‌ها و بهره‌کشی ظالمانهٔ عددهای از عدهٔ دیگر جلوگیری می‌کند.

شهروندان حق دادخواهی دارند و هرکسی می‌تواند به این منظور به دادگاه‌های صالح مراجعه کند.

شهروندان حق دارند در همهٔ دانشگاه‌ها برای خود وکیل مدافع انتخاب کنند. هر شهروندی حق دارد به آموزش و پرورش، مراکز فرهنگی و ورزشی، آتش‌نشانی، پلیس و نظایر آن دسترسی آسان داشته باشد.

شهروندان حق دارند در محیطی پاک و سالم و بدون آلودگی زندگی کنند و از خدمات و امکانات بهداشتی و درمانی مناسب، به بهترین وجه برخوردار شوند.

حکومت باید با برنامه‌ریزی مناسب، زمینه را برای رفع فقر و محرومیت و ایجاد شرایط مناسب زندگی را فراهم کند.

مشارکت سیاسی یعنی اینکه هر شهروند بتواند در امور سیاسی جامعه دخالت کند و در سرنوشت کشور خود نقش داشته باشد.

مشارکت سیاسی مردم از طریق انتخابات، عضویت و همکاری در احزاب و انجمن‌های سیاسی، شرکت در راهپیمایی و تظاهرات صورت می‌گیرد.

در انتخابات، مردم ممکن است انتخاب‌شونده باشند یا انتخاب‌کننده یا هر دو. در قانون اساسی جمهوری اسلامی، مردم برای انتخاب رئیس‌جمهور، نمایندگان مجلس شورای اسلامی، مجلس خبرگان رهبری و اعضای شوراهای روستا و شهر به طور مستقیم به افراد

مورد نظر خود رأی می‌دهند. مردم به طور غیرمستقیم، رهبری را انتخاب می‌کنند؛ یعنی مردم نمایندگان مجلس خبرگان را انتخاب می‌کنند و نمایندگان مجلس خبرگان رهبری را انتخاب می‌کنند.

- تکالیف شهروند
- ۱- رعایت قانون و مقررات
  - ۲- همکاری با دولت
  - ۳- پرداخت مالیات و عوارض
  - ۴- دفاع از کشور
  - ۵- تجاوز نکردن به منافع عمومی و حقوق دیگران
  - ۶- امر به معروف و نهی از منکر

مالیات میلی است که شهروندان بر اساس قانون و به صورت بلاعوض به دولت می‌پردازند تا صرف هزینه‌های عمومی کشور شود. عوارض میلی است که شهروندان در مقابل دریافت خدمتی از دستگاه‌های اداری و دولتی به آن‌ها می‌پردازند.

فقالیت

۱۵۰

۱- با توجه به آنچه در سال هفتم خواندید، بگویید چه کسانی به طور قانونی شهروند ایران محسوب می‌شوند؟ کسانی که تابعیت کشور جمهوری اسلامی ایران را دارند.

۲- به کمک دبیر، قانون اساسی را به کلاس بیاورید (شما می‌توانید با مراجعه به پایگاه اینترنتی گروه مطالعات اجتماعی دفتر تألیف کتاب‌های درسی به نشانی <http://social.studies.dept.talif.sch.ir> متن کامل قانون اساسی را بارگیری (دانلود) و از آن استفاده کنید). کلیه اصول قانون اساسی بعلاوه تمامی تبصره‌ها آن موجود می‌باشد.

الف) با استفاده از قانون اساسی، توضیح اصول ۷ و ۲۰ را که در صفحه بعد نوشته شده است، بنویسید. اصل ۲۰ همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و همه از حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلامی برخوردارند. اصل ۷ شوراهای مجلس شورای استان، شوراهای استان شهر، محل، بخش، روستا و نظایر اینها از ارکان تصمیم‌گیری و اداره امور کشورند. طرز تشکیل و حدود اختیارات وظایف قانون معین می‌کنند.

ب) در مقابل هر یک از حقوق شهروندی که در این درس نوشته شده است، یک یا چند اصل قانون اساسی را که به آن مربوط می‌شود پیدا کنید و شماره آن را در کنار کادر بنویسید. اصل‌های ۶، ۳۴، ۳۲

توجه: برخی از اصول قانون اساسی ممکن است دو یا چند مورد از حقوق شهروندی را پوشش دهند و برخی از حقوق نیز ممکن است چند اصل را شامل شوند.

سؤال متن

۱۵۱

اصل ۲۰: همه افراد ملت اعم از زن و مرد یکسان در حمایت قانون قرار دارند و همه از حقوق انسانی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی با رعایت موازین اسلامی برخوردارند.

اصل ۷: شوراهای مجلس شورای استان، شوراهای استان، شهر، محل، بخش، روستا و نظایر اینها از ارکان تصمیم‌گیری و اداره امور کشورند. طرز تشکیل و حدود اختیارات وظایف را قانون معین می‌کنند.

فقالیت

۱۵۳

۳- گفت‌وگو کنید.

با توجه به آنچه در درس تاریخ امسال خواندید، چند مورد از حقوق شهروندی را که در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به رسمیت شناخته شده است، با حقوق مردم در دوره قاجار مقایسه کنید. از این مقایسه چه نتیجه‌ای می‌گیرید؟ مردم برای به دست آوردن حقوق شهروندی خود چه تلاش‌هایی کرده‌اند؟

۱- در قانون اساسی حق بین سرنوشت برای حکومت که در زمان قاجار تا قبل از مظفردالدین شاه شخص اول مملکت همه کار بود و حکومت استبدادی حکمفرما بود.

۲- در مورد بعد از امضاء حکومت مشروطه نیز هرکسی نمی‌توانست به عنوان نماینده مجلس ملی انتخاب شود و همه مردم نیز نمی‌توانستند در انتخابات شرکت کنند.

۳- در قانون اساسی جمهوری اسلامی براساس کتاب آسمانی قرآن و دین اسلام نوشته شده اما قوانین وضع شده در دوره مشروطه بیش بر گرفته از کشورهای فرانسه و بلژیک بود و توسط روشنفکران نوشته شده بود.

۴- کاربرگه شماره (۱۶) را کامل کنید.

حقوق و تکالیف شهروندی

با توجه به آنچه در فصل یازدهم آموخته‌اید، جدول زیر را کامل کنید.

حکومت / دولت	شهروندان / ملت
حکومت وظیفه دارد عدالت قضایی را برقرار سازند	شهروندان وظیفه دارند مالیات بپردازند.
حکومت وظیفه دارد امنیت را برقرار کند و از سرزمین و مرزهای کشور دفاع کند.	شهروندان وظیفه دارند از کشور دفاع کنند.
حکومت وظیفه دارد رفاه و تامین اجتماعی را برای همه فراهم کند.	شهروندان حق دارند در امور سیاسی کشور و انتخاب مسئولان توانمند و شایسته مشارکت کنند.
حکومت وظیفه دارد قوانین مناسب و عادلانه‌ای تدوین و تصویب کند.	شهروندان وظیفه دارند حقوق سایر شهروندان را رعایت کنند
حکومت وظیفه دارد حقوق فرهنگی مورد تاکید در قانون اساسی را رعایت کند	شهروندان حق دارند از تامین اجتماعی برخوردار شوند.

به کار ببندیم

۱۵۴

۱- به طور گروهی پوستری طراحی کنید که یکی از حقوق شهروندی و یک تکلیف مربوط به آن را نشان بدهد. پیام کوتاهی نیز روی آن بنویسید. پوسترها را در کلاس یا راهرو مدرسه نصب کنید. در مورد رعایت حقوق همسایه می‌توانیم پوستر تهیه کنیم (صدای موسیقی و آتومبیل‌هایمان همسایه را اذیت نکنند).

۲- به طور گروهی یا فردی، نامه‌ای به نمایندگان شورای اسلامی شهر یا روستای محل زندگی خود بنویسید و در آن یکی از مسائل و مشکلات منطقه خود را مطرح کنید و برای حل آن پیشنهادی بدهید.

نامه‌ها را با کمک و راهنمایی دبیر و توسط مدرسه برای شورا ارسال کنید.

شورای محترم شهرستان شهریار:

با احترام و عرض خسته نباشید، به استحضار می‌رساند، بچه‌های محله کرشته نیاز به یک زمین ورزشی برای گذراندن اوقات فراغت خود داریم لطفاً در این زمینه مساعدت خود را اعلام فرمائید.

دانش‌آموزان عزیز شما نیز نامه‌ای به شهردار یا شورای اسلامی محله خود را بنویسید و مشکلات محله خود را بگویند. با تشکر

آزمایشی مستمر

- ۱- قوانین هر کشور، به ویژه آن حقوق و تکالیف شهروندی را مشخص می‌کند. (۵/۵ نمره)
- ۲- شهروندان حق دارند در همهٔ دستگاه‌ها برای خود مشارکت سیاسی. یعنی اینکه هر شهروند بتواند در
- ۳- دفاع از کشور در مقابل دشمنان در زمان صلح و جنگ. تکلیف همهٔ ..... است. (۵/۵)
- ۴- رابطهٔ شهروندی و حکومت چگونه است؟ (۱)
- ۵- حقوق شهروندی شامل چه چیزهایی می‌شود؟ (۱)
- ۶- عدالت قانونی یعنی چه؟ (۱/۵)
- ۷- مشارکت سیاسی مردم از چه راه‌هایی برآورده می‌شود؟ (۱/۵)
- ۸- براساس قانون اساسی جمهوری اسلامی، کدام کارگزاران با رأی مستقیم مردم انتخاب می‌شوند؟ (۱/۵)
- ۹- کدام حقوق فرهنگی شهروندان در قانون اساسی مورد تأکید قرار گرفته است؟ (۲)
- ۱۰- تکالیف حکومت در برابر شهروندان را بنویسید. (۲) (چهار مورد)

۱۵۴
مطالعات اجتماعی

۱۲- تکالیف شهروندان درباره حکومت را بنویسید؟ (۲) (چهار مورد)

۱۳- مالیات، یعنی چه؟ (۱)

۱۴- عوارض چیست؟ (۱)

۱۵- اصل چهلم قانون اساسی چیست؟ (۱/۵)

۱۶- اصل ۸ قانون اساسی در مورد امر به معروف و نهی از منکر چه دستوراتی دارد؟ (۱/۵)

۱۷- حکومت برای رضا و تأمین اجتماعی شهروندان چه وظیفه‌ای دارد؟ (۱/۵)

پاسخ ارزشیابی مستمر

۱ قانون اساسی (۵/۵) ۲ وکیل مدافع (۵/۵) ۳ امور سیاسی (۵/۵) ۴ شهروندان (۵/۵) ۵ شهروندی ارتباطی است که افراد را به یک حکومت مشخص پیوند می‌دهد (۵/۵) و در نتیجه، برای فرد و حکومت، حقوق و تکالیفی ایجاد می‌شود. (۵/۵) ۶ حقوق شهروندی طیف وسیعی از انواع حقوق سیاسی، اجتماعی (۵/۵)، فرهنگی، اقتصادی و نظامی (۵/۵) ۷ عدالت قانونی، یعنی اینکه حکومت در وضع قوانین، اجرای قوانین (۵/۵) و نظارت بر اجرای قوانین (۵/۵) بین شهروندان تبعیض قائل نشود. (۵/۵) ۸ مشارکت سیاسی مردم از طریق شرکت در انتخابات (۵/۵)، عضویت و همکاری در احزاب (۵/۵) و انجمن‌های سیاسی، شرکت در راهپیمایی‌ها و تظاهرات صورت می‌گیرد. (۵/۵) ۹ رئیس جمهور (رئیس قوه مجریه)، نمایندگان مجلس شورای اسلامی (۵/۵)، اعضای شوراهای شهر (۵/۵) و یا روستا و نمایندگان مجلس خبرگان (۵/۵) ۱۰ حمایت از تشکیل خانواده و پاسداری از روابط خانوادگی (۵/۵)، حمایت از تعلیم و تربیت شایسته (۵/۵)، آزاد بودن استفاده از زبان‌های قومی و محلی در مطبوعات و رسانه‌های گروهی (۵/۵) و تدریس ادبیات آنها در مدارس، در کنار زبان فارسی (۵/۵) ۱۱ حق برخورداری از عدالت قانونی (۵/۵)، حق برخورداری از عدالت قضایی (۵/۵)، حق برخورداری از رفاه و تأمین اجتماعی، حق مشارکت سیاسی (۵/۵)، حقوق فرهنگی (۵/۵) ۱۲ رعایت قانون و مقررات (۵/۵)، همکاری با دولت (۵/۵)، پرداخت مالیات و عوارض (۵/۵)، دفاع از کشور تجاوز نکردن به حقوق عمومی و حقوق دیگران، امر به معروف و نهی از منکر (۵/۵) ۱۳ مالیات مبلغی است که شهروندان بر اساس قانون (۵/۵) و به صورت بلاعوض به دولت پرداخت می‌کنند تا صرف هزینه‌های عمومی کشور شود. (۵/۵) ۱۴ عوارض مبلغی است که شهروندان در مقابل دریافت خدماتی (۵/۵) از دستگاه‌های اداری و دولتی به آن‌ها می‌پردازند. (۵/۵) ۱۵ اصل چهلم قانون اساسی می‌گوید: هیچکس نمی‌تواند اعمال حق خویش را وسیلهٔ اضرار به معزز یا تجاوز به منافع عمومی قرار دهد. (۵/۵) به عبارت دیگر، شهروندان مجاز نیستند برای استفاده از حقوق خود (۵/۵) به منافع عمومی زیان برسانند و حقوق دیگران را ضایع کنند. (۵/۵) ۱۶ در جمهوری اسلامی ایران دعوت به غیر (۵/۵)، امر به معروف و نهی از منکر وظیفه‌ای است همگانی و متقابل بر عهده مردم نسبت به یکدیگر (۵/۵)، دولت نسبت به مردم و مردم نسبت به دولت (۵/۵)، شرایط و حدود و کیفیت آن را قانون معین می‌کند. ۱۷ حکومت باید برای شهروندان آموزش و پرورش (۵/۵)، مراکز فرهنگی و ورزشی، آتش‌نشانی و پلیس (۵/۵) و نظایر آن در دسترس شهروندان قرار دهد و برای شهروندان محیطی پاک و سالم و بدون آلودگی، امکانات بهداشتی و درمانی مناسب احیا کند. (۵/۵)

بهره‌وری چیست؟

- ۱- بهره‌وری با صرفه‌جویی، انجام دادن کارها به‌صورت عاقلانه و آگاهانه و جلوگیری از زیاده‌روی و اسراف و اتلاف منابع و استفاده صحیح از امکانات و نعمت‌های الهی و کاهش هزینه ارتباط دارد.
- ۲- برای اینکه در کارها بهره‌وری داشته باشیم باید از بین کارهای ممکن، بهترین کار را انجام دهیم و بهترین هدف را انتخاب کنیم. آن کار را با بهترین روش انجام دهیم و بهترین وسیله را برای رسیدن به هدف انتخاب کنیم.
- ۳- ابداع و حفر قنات، ذخیره کردن آب در آب‌انبارها، خشک کردن و ذخیره محصولات کشاورزی، تعاون و همیاری در امور کشاورزی، نمونه‌هایی از تفکر بهره‌وری در زندگی مردم در روزگار گذشته است.
- ۴- بهره‌وری یک نگرش نسبت به زندگی است، نگرشی که انسان می‌کوشد هوشمندانه کار کند.
- ۵- در بهره‌وری انسان با به‌کارگیری روش‌های عاقلانه بهتر به اهداف مادی و معنوی خود می‌رسد و بهترین نتیجه را به دست می‌آورد.
- ۶- فرهنگ نقش مهمی در افزایش بهره‌وری دارد.
- ۷- اگر بهره‌وری در فعالیت‌های مختلف به صورت ارزش در بیاید، جامعه از نظر مادی و معنوی پیشرفت می‌کند.
  - ۱- استفاده مناسب از وقت و زمان: وقت و زمان ثروتی است که قابل ذخیره نیست.
  - ۲- نظم و ترتیب و انضباط در کارها: سرکار حاضر شدن در زمان مقرر و برنامه‌ریزی به کارها رسیدگی کردن موجب افزایش بهره‌وری می‌شود.
  - ۳- اصلاح عادت‌های غلط مصرفی: صرفه‌جویی، کم مصرف کردن نیست، بلکه مصرف درست و به اندازه است.
  - ۴- انجام دادن کارها از روی آگاهی: با کسب دانش و مهارت لازم برای هر کار بازدهی کارها بیشتر می‌شود و کمتر اشتباه می‌کنیم. مثال: تعمیر وسایلی که روش تعمیر را نمی‌دانیم.
  - ۵- تنظیم جدول بودجه اقتصادی، تنظیم جدولی که در آن هزینه‌ها و درآمدهای ماهانه افراد یا خانواده نوشته می‌شود.
- ۸- راهکارهای مهم برای افزایش بهره‌وری

۱۵۸

مطالعات اجتماعی

فقالیت

- ۱- گفت‌وگو و همفکری کنید.
- الف) آیا شما یا اعضای خانواده‌تان با مثال‌های صفحه قبل یا موارد مشابه، روبه‌رو شده‌اید؟ موارد را بیان کنید تا هم‌کلاسی‌هایتان درباره آنها اظهار نظر کنند. استفاده از آب شیرین کن در شهر قم، آبیاری باغچه‌ها در هنگام آخر شب که هوا خنک‌تر است و زود تبخیر نمی‌شود.
- ب) به‌طور گروهی، فکر کنید و روشی را پیشنهاد کنید که در یکی از کارها یا فعالیت‌های مدرسه، بازدهی را افزایش دهد و باعث استفاده صحیح از امکانات شود. برای مثال، با چه راهکاری می‌توان از تلف شدن وقت کلاس برای حضور و غیاب و دیدن تکالیف جلوگیری کرد؟ تعیین افراد معتمد جهت حضور و غیاب و دیدن تکالیف - گروه‌بندی کردن دانش‌آموزان و استفاده از سرگروه‌ها برای این کار

۱۵۸

فقالیت

- ۲- درباره این سخنان ارزشمند پیامبر اکرم (ص) و امام علی (ع) فکر کنید و معنی و مفهوم هر یک را با ذکر یک مثال توضیح دهید. سخن پیامبر (ص)، یعنی اگر می‌خواهیم کاری را انجام دهیم آن را به صورت کامل و خیلی عالی انجام دهیم تا هم‌زمان بیهوده هدر نشود و هم آن کار به دیگران آسیب نرسد. افرادی که مشغول ساختن مسکن هستند، اگر خوب مصالح به‌کار نبرند، هم احتمال تخریب و دوباره‌کاری وجود دارد و هم آسیب به دیگران در سخن امام علی (ع) می‌شود این بیت را استفاده کرد که کار نیکوکردن به از پر کردن است. افراد باید امور مهم را انجام دهد تا در زمان صرفه‌جویی کرده باشد؛ مانند: دانش‌آموزان هنگام مطالعه کتب درسی آن را خلاصه کنند تا در زمان آزمون فقط نکات مهم را بخوانند.

۸۴

۷۸۳

فقالیت

۱۵۹

۳- معنی آیات قرآن کریم و سخنان امامان معصوم (ع) را بخوانید. عوامل مؤثر در بهره‌وری را از آنها استخراج و فهرست کنید؛ مثلاً: الف) اهمیت دادن به کار، تلاش و ... استفاده درست از عمر، استفاده از منابع طبیعی، استفاده از عقل، به‌کارگیری عدل، شکر کردن، انجام عمل صالح، جلوگیری از اسراف، رعایت فرهنگ مصرف.

۴- گفت‌وگو کنید.

هریک از هنجارهای زیر در جامعه چگونه از بهره‌وری جلوگیری می‌کند و در تضاد با آن است. توضیح دهید.

- مهمانی‌ها، مجالس و جشن‌های مفصل و پرهزینه اسراف.

- مدگرایی و چشم و هم‌چشمی در خرید لباس به جای تمیز و ساده‌پوشی اسراف، جلوگیری از چرخش اقتصاد داخلی

- نداشتن برنامه مناسب برای اوقات فراغت و تفریح، از بین بردن زمان و نداشتن انضباط در کارها

- ورزش نکردن و پرخوری؛ عدم اصلاح کار غلط باعث بیماری و صرف هزینه

۵- یک زوج جوان می‌خواهند جشن عروسی ساده‌ای با حداقل هزینه برپا کنند. اگر قرار باشد از شما کمک فکری بگیرند، چه طرح و پیشنهادی به آنها می‌دهید؟ همفکری کنید و طرح خود را روی کاغذ بنویسید.

خرید لوازم ضروری زندگی، به جای هزینه کلان جشن در تالارهای بزرگ می‌توانند جشن کوچک خانوادگی برگزار نمایند. اجاره خانه کوچک با مبلغ پایین، جلوگیری رسم و رسومات هزینه‌دار، مانند خرید سرویس طلا، جواهرات

۶- متن صفحه بعد را درباره یک کارآفرین بخوانید. الف) چه نکاتی در این متن برای شما قابل توجه است؟ پشتکار، همت، همکاری، مشورت با دیگران، امید، تلاش

ب) نظر شما درباره افرادی که می‌خواهند با کار نکردن یا کار کم به ثروت یا موفقیت‌های بزرگ دست یابند چیست؟ باید به این موضوع برسیم که هیچ موفقیتی، چه بزرگ و چه کوچک، بدون همت، تلاش و همکاری و امید میسر نمی‌شود.

۱۵۹

پنجم دوره نازل متوسطه

فقالیت

۱۶۱

۷- دلایل بیاورید، الف) آیا سطح بهره‌وری دانش‌آموزی که کیف یا کمد لوازم تحریرش شلوغ و نامرتب است، پایین می‌رود؟ چرا؟ زمان را از دست می‌دهند. احتمال تخریب وسایل زیاد است. در نتیجه این موارد باعث پایین بودن سطح بهره‌وری است.

۸- منظور از تنظیم بودجه ماهانه خانواده چیست؟ تنظیم این بودجه چه فایده‌ای دارد؟ توضیح دهید. یعنی اینکه سهم هر شخص از بودجه یا درآمد خانواده جهت خرید موارد ضروری مشخص می‌شود تنظیم این بودجه باعث می‌شود که دخل و خرج مشخص شود تا خانواده دچار مشکل نگردد.

۹- کاربرگ شماره (۱۷) چند پیشنهاد برای بهره‌وری را انجام دهید.

موقعیت‌های زیر را بخوانید و برای افزایش بهره‌وری در هر مورد، پیشنهادی با توضیح بنویسید.

قرار است نسرین با مادرش به دندان‌پزشکی برود. او می‌داند که کار ترمیم و پر کردن دندان مادرش یک ساعت و نیم تا دو ساعت طول می‌کشد و او باید این زمان را در اتاق انتظار مطلب بنشیند.

با خود کتاب درسی یا مجله می‌برد و در این وقت آن را مطالعه می‌کند یا با خود بافتنی می‌برد و مشغول بافت آن می‌شود خانم میرزایی در یک آپارتمان ۴ واحدی زندگی می‌کند. همسایه‌ها روابط خوبی با هم دارند. آنها یک باغچه مشترک ۱۵ متری در حیاط دارند که فقط چند بوته گل در آن کاشته شده و بیشتر آن بدون استفاده مانده است.

خانم میرزایی مقداری تخم سبزی خوردن گرفته و مابقی را سبزی کاری می‌کند که سبزی را استفاده کند.

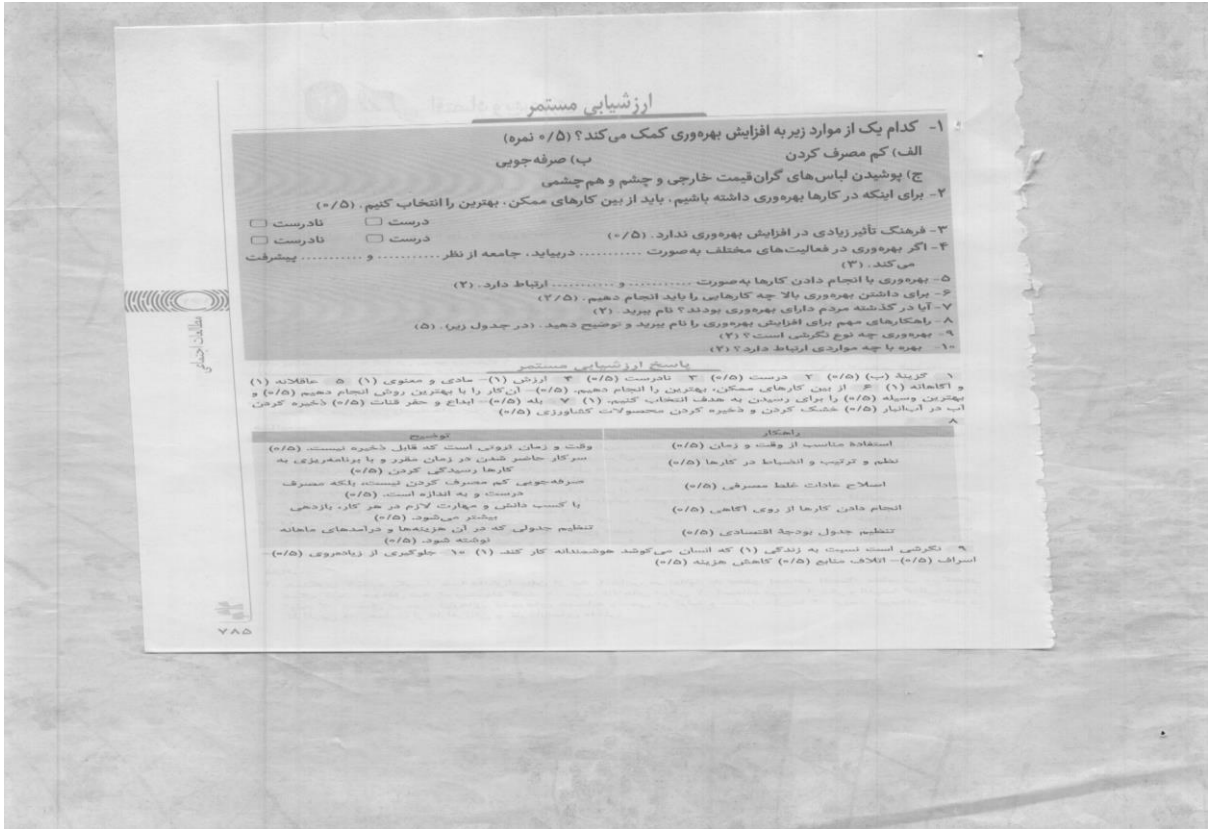
قرار است یک نمایشگاه عکاسی از طبیعت، در مدرسه برپا شود که مدیریت آن به عهده شماست. شما با مسائلی چون انتخاب ۱۰ نفر دانش‌آموز برای عکاسی، برنامه‌ریزی برای تعیین مکان‌های عکس‌برداری از طبیعت و چگونگی رفتن به آن مکان‌ها، مکان برگزاری نمایشگاه، چگونگی بازدید مدعوین و ... روبه‌رو هستید. به عنوان مدیر گروه و نمایشگاه، طرحی بریزید که در هر یک از این مراحل و اقدامات بهره‌وری رعایت شود.

ابتدا برای این کار اقدام به تشکیل کارگروه کرده سپس وظایف و مسئولیت‌های همه اعضای گروه را مشخص کرده و در زمانهای مختلف برای هماهنگی بین کارگروه اقدام به برگزاری جلسات می‌نماییم.

۱۰- یکی از عادت‌های غلط بعضی از دانش‌آموزان مصرف نادرست و بی‌رویه کاغذ است. چند راهکار برای بهره‌وری در مصرف کاغذ پیشنهاد کنید و توافق کنید که آن راهکارها عملی شوند. استفاده از دفاتر سال قبل، پاره نکردن کاغذهای سفید جهت استفاده دیگر، تحویل دفاتر و کتاب‌های استفاده‌شده به مراکز مورد نظر

۷۸۴

اطلاعات آزمایشی

ارزشیابی مستمر

۱- کدام یک از موارد زیر به افزایش بهره‌وری کمک می‌کند؟ (۵/۵ نمره)
الف) کم مصرف کردن
ب) پوشیدن لباس‌های گران قیمت خارجی و چشم و هم چشمی
ج) پوشیدن لباس‌های گران قیمت خارجی و چشم و هم چشمی
د) پوشیدن لباس‌های گران قیمت خارجی و چشم و هم چشمی

۲- برای اینکه در کارها بهره‌وری داشته باشیم، باید از بین کارهای ممکن، بهترین را انتخاب کنیم. (۵/۵)

۳- فرهنگ تأثیر زیادی در افزایش بهره‌وری ندارد. (۵/۵)

۴- اگر بهره‌وری در فعالیت‌های مختلف به صورت ..... دربیاید، جامعه از نظر ..... و ..... پیشرفت می‌کند. (۳)

۵- بهره‌وری با انجام دادن کارها به صورت ..... و ..... ارتباط دارد. (۲)

۶- برای داشتن بهره‌وری بالا چه کارهایی را باید انجام دهیم. (۲/۵)

۷- آیا در گذشته مردم دارای بهره‌وری بودند؟ نام ببرید. (۲)

۸- راهکارهای مهم برای افزایش بهره‌وری را نام ببرید و توضیح دهید. (در جدول زیر). (۵)

۹- بهره‌وری چه نوع نگرشی است؟ (۲)

۱۰- بهره‌وری با چه مواردی ارتباط دارد؟ (۲)

پاسخ ارزشیابی مستمر

۱- گزینه (ب) (۵/۵) درست (۲) نادرست (۵/۵) ۳ نادرست (۵/۵) ۴ ارزش (۱) مادی و معنوی (۱) ۵ حافظه (۱) و آگاهی (۱) ۶ از بین کارهای ممکن، بهترین را انجام دهیم. (۵/۵) - آن کار را با بهترین روش انجام دهیم (۵/۵) و بهترین وسیله (۵/۵) را برای رسیدن به هدف انتخاب کنیم. (۱) ۷- بله (۵/۵) - ایماج و حفر قنات (۵/۵) ذخیره کردن آب در آبنبار (۵/۵) خشک کردن و ذخیره کردن محصولات کشاورزی (۵/۵)

موضوع	راهکار
وقت و زمان آرومی است که قابل ذخیره نیست. (۵/۵) سیرکار حاضر شدن در زمان مقرر و با برنامه‌ریزی به کارها رسیدگی کردن. (۵/۵) صرفه‌جویی کم مصرف کردن نیست بلکه مصرف درست و به اندازه است. (۵/۵) با کسب دانش و مهارت لازم در هر کار، بازدهی بیشتر می‌شود. (۵/۵) تنظیم جدولی که در آن هزینه‌ها و فرآیندهای ماهانه نوشته شود. (۵/۵)	استفاده مناسب از وقت و زمان (۵/۵) نظم و ترتیب و انضباط در کارها (۵/۵) اصلاح عادات غلط مصرفی (۵/۵) انجام دادن کارها از روی آگاهی (۵/۵) تنظیم جدول بودجه اقتصادی (۵/۵)

۹- نگرشی است نسبت به زندگی (۱) که انسان می‌کوشد هوشمندانه کار کند. (۱) - جلوگیری از زیاده‌روی (۵/۵) اسراف (۵/۵) - اخلاق متابع (۵/۵) کاهش هزینه (۵/۵)

- ۱- هر جامعه برای ادامه زندگی و رفح نیاز ناگزیر است که از منابع طبیعی استفاده کند.
- ۲- تولید ممکن است کالا یا خدمت باشد.
- ۳- افراد در فعالیت‌های تولید، توزیع و مصرف با هم در ارتباط هستند که رابطه اقتصادی شکل می‌گیرد.
- ۴- در چرخه تولید و توزیع و مصرف، پول به عنوان واسطه بین بخش‌ها ارتباط برقرار می‌کند. بر همین اساس سازمان‌ها و موسسات بانکی به وجود می‌آیند.
- ۵- برای بهره‌وری اقتصادی باید بهره‌وری را در تولید و توزیع افزایش دهیم و الگوی مصرف را عقلانی کنیم.
- ۶- در اقتصاد، بهره‌وری را نسبت به استانداردها و داده‌ها تعریف کرده‌اند.
- ۷- اگر بخواهیم تولید کالا یا خدمت را افزایش دهیم یا کیفیت را بهتر کنیم، باید در نهادها یا فرایندها تغییرات مطلوب به‌وجود بیاوریم.
- ۸- از نظر اسلام اقتصاد و تولید وسیله‌اند نه هدف.
- ۹- تولید وسیله‌ای است که انسان از طریق آن نیازهای ضروری را رفع می‌کند.
- ۱۰- در دنیای امروز تولید با هدف کسب سود بیشتر انجام می‌گیرد.
- ۱۱- افزایش تولید به محیط زیست لطمه می‌زند و چون نابودی و تخریب طبیعت هزینه مجدد و مشکلات جبران‌ناپذیری دارد، با اصول بهره‌وری ناسازگار است.
- ۱۲- با توجه به اهمیت حفظ محیط‌زیست به جای واژه بهره‌وری از بهره‌وری سبز استفاده می‌شود.
- ۱۳- بهره‌وری سبز به افزایش بهره‌وری همراه با حفظ محیط زیست تأکید می‌کند.
- ۱۴- بهره‌وری سبز یعنی استفاده از ابزارها، روش‌ها و فناوری‌های مختلف به طوری که تأثیرات مضر و منفی فعالیت اقتصادی کم شود.

۱۶۲

تیم دوره اول متوسطه

سؤال متن

بگویید چگونه می‌توان بهره‌وری در تولید یا توزیع یک کالا را افزایش داد. کم کردن فاصله میان محل تولید و محل مصرف از بین بردن واسطه‌های بین تولید و مصرف

فقالبت

- ۱- به چند گروه تقسیم شوید. محصولی مانند نان را در نظر بگیرید. هر گروه یکی از مراحل را انتخاب کند. مرحله اول- تولید گندم، برداشت گندم، تولید آرد، پختن نان، مرحله دوم- توزیع (فروش نان) و مرحله سوم- مصرف. هر گروه بگوید که چه راه‌هایی برای بالا بردن بهره‌وری در آن مرحله وجود دارد.
- مرحله اول: استفاده از وسایل مکانیزه به جای وسایل سنتی و علمی کردن آن
- مرحله دوم: فروش در بسته‌بندی‌های مختلف و ارائه در فروشگاه‌ها
- مرحله سوم: به اندازه خریدن و جلوگیری از مصرف بیش از حد
- ۲- به نظر شما، اگر میزان هزینه‌های تولید (نهادها) را افزایش دهیم و به همان اندازه میزان تولید افزایش یابد، باز هم می‌توانیم ادعا کنیم بهره‌وری اتفاق افتاده است؟ خیر
- ۳- آیا در محل زندگی شما مراکز خریدی وجود دارند که بتوان گفت موجب عرضه بهتر کالا یا خدمات شده‌اند و بهره‌وری در توزیع را بالا برده‌اند؟ درباره آنها توضیح دهید. بله- فروشگاه‌های زنجیره‌ای یا توجه به سرمایه خوب باعث خرید مستقیم از تولیدکننده شده و در زمان مصرف کننده صرفه‌جویی شده است، به علت اینکه در این فروشگاه‌ها تقریباً تمامی اقلام کالا وجود دارد.

فقالبت

- ۴- همفکری کنید و بگویید شما دانش‌آموزان از چه راه‌هایی می‌توانید به تحقق اهداف اقتصاد مقاومتی در کشور کمک کنید. حداقل سه راه پیشنهاد کنید. ۱- خرید کالاهای ایرانی ۲- استفاده درست از فکر و اندیشه ایرانی جهت تولید ۳- تحقیق در مورد نیازهای کشورهای همسایه و سعی در تولید و صادرات آن‌ها ۴- تربیت نیروهای خلاق و کارآفرین ۵- حمایت از کارآفرینان و کارخانه‌های داخلی

۵- کاربرگه شماره (۱۸) را با همفکری یکدیگر در کلاس انجام دهید.
 سؤال: اگر قرار باشد امسال دوباره همین جشنواره برگزار شود، به نظر شما این مؤسسه چگونه می تواند برخی هزینه ها را کاهش دهد یا حذف کند؟ (توجه کنید که تعداد استادان و دستمزد آنها (ردیف ۵) را نمی توان کاهش داد.)
 ۱- می توان ارائه مقاله ها را به صورت اینترنتی از پژوهشگران دریافت کرد.
 ۲- می توان به استادان نیز به صورت اینترنتی مقاله ها را ارسال و نظر آنها را نیز این گونه دریافت کرد. پس می توان هزینه اجاره محل + دستمزد خدمه و هزینه رفت و آمد را حذف کرد و فقط برای انتخاب ده مقاله آخر استادان را در یک جلسه فراهم آورد که به این ترتیب می توان هزینه ها را کاهش داد.
 یا راه حل پیشنهادی شما «هزینه کل» چقدر کاهش می یابد؟ حدوداً ۴۱۰۰۰۰ تومان کاهش می یابد.
 ۶- مسعود و پسرعمویش که با هم به مسافرت رفته بودند، در هتلی اقامت داشتند. یک روز برای گردش در شهر از هتل بیرون رفتند. هنوز چند قدمی بیشتر از هتل دور نشده بودند، مسعود گفت: فراموش کردم لامپ ها و فن کولر اتاق را خاموش کنم. باید برگردم و این کار را انجام دهم. ولی پسرعمویش گفت: لازم نیست. ما برای اقامتمان و چیزهایی که مصرف می کنیم به صاحب هتل پول می دهیم! شما کدام نظر را درست می دانید؟ چرا؟
 نظر مسعود را باید درست دانست، زیرا هزینه های تولید برق و انتقال آن بسیار سنگین است و می توان با صرفه جویی هم از این هزینه ها جلوگیری کرد و از خاموشی در زمان تعیین شد، جلوگیری کرد و هم صادرات انجام داد.

ارزشیابی مستمر

- ۱- در چرخه تولید و توزیع و مصرف چه عاملی ارتباط برقرار می کند؟ (۵/۵ - نمره)
- الف) سطح سوار   ب) کارخانه   ج) کارگران   د) پول
- ۲- هر جامعه برای ادامه زندگی و رفح نیازها ناگزیر است از
- ۳- تولید ممکن است   و یا   باشد. (۱)
- ۴- رابطه اقتصادی با هدف   و   و   پدید می آید. (۲)
- ۵- در اقتصاد بهره‌وری را نسبت به چه چیزی تعریف کرده‌اند؟ (۲)
- ۶- رابطه اقتصادی چیست؟ (۲)
- ۷- چه زمانی می توانیم تولید کالا یا خدمات را افزایش دهیم؟ (۲)
- ۸- نظراسلام در مورد اقتصاد و تولید چیست؟ (۲)
- ۹- با افزایش تولید محیط زیست آسیب می بیند. به چه علت این عمل با اصول بهره‌برداری ناسازگار است؟ (۲)
- ۱۰- بهره‌وری سبز را تعریف کنید؟ (۳)
- ۱۱- بهره‌وری سبز به چه چیزی تأکید دارد؟ (۲)
- ۱۲- از چه راه‌هایی می توان به تحقق اهداف اقتصادی در کشور کمک کرد؟ (۱)

پاسخ ارزشیابی مستمر

- ۱- گزینه‌ی (د) (۵/۵) ۲ منابع طبیعی (۵/۵) ۳ کالا (۵/۵) - خدمات (۵/۵) ۴ تولید (۵/۵) - توزیع (۵/۵) مصرف (۵/۵) - خدمات (۵/۵) ۵ نسبت به ستاندها (۱) و داده‌ها (۱) ۶ در رابطه اقتصادی افراد در فعالیت‌های تولید (۵/۵)، توزیع (۵/۵)، مصرف (۵/۵) یا هم در ارتباط (۵/۵) هستند. ۷ زمانی که کیفیت را بهتر کنیم (۵/۵) یا در نهاده‌ها (۵/۵) و فرآیندها (۵/۵) تغییرات ایجاد کنیم. (۵/۵) ۸ اقتصاد (۵/۵) و تولید (۵/۵) وسیله‌اند (۵/۵) نه هدف (۵/۵) ۹ نابودی محیط زیست (۵/۵) هزینه مجدد (۵/۵) و مشکلات جریان ناپذیری دارد. (۱) ۱۰ استفاده از ابزارها (۵/۵)، روش‌ها (۵/۵) و فناوری‌های (۵/۵) مختلف به طوری که تأثیرات (۵/۵) مضر و منفی (۵/۵) فعالیت اقتصادی کم شود. (۵/۵) ۱۱ افزایش بهره‌وری (۱) همراه با حفظ محیط‌زیست (۱) ۱۲ تحقیق در مورد نیازهای کشور (۵/۵)، خرید کالاهای ایرانی (۵/۵) و ...

سوالات امتحانی

تاریخ: ...../...../.....

دست: .....

آزمون: دی ماه (نوبت اول)

۰/۵	الف) تیر	ب) نیتون	ج) زمین	د) بهرام	۱- سوّمین سیاره منظومه شمسی (خورشیدی) چه نام دارد؟
۰/۵	الف) ۱۰	ب) ۱۵	ج) ۲۰	د) ۲۵	۲- هریک از قارچ‌ها چند درجه بهنا دارند؟
۰/۵	الف) شاه اسماعیل	ب) سلطان حسین	ج) شاه عباس اول	د) شاه طهماسب	۳- کدام یک از پادشاهان صفوی حکومت صفوی را به اوج قدرت رساند؟
۰/۵	الف) بوعلی سینا	ب) شیخ بهایی	ج) زکریای رازی	د) دехخدا	۴- کدام یک از دانشمندان زیر در زمان صفویه زندگی می‌کرد؟
۰/۵	۵- به چرخش زمین به دور خورشید حرکت انتقالی گویند.				☐ درست ☐ نادرست
۰/۵	۶- در انقلاب زمستانی طول روز و شب برابر است.				☐ درست ☐ نادرست
۰/۵	۷- مهم‌ترین طرفداران خانقاه شیخ صفی‌الدین، ایل‌های مختلف ترک بودند که به ..... شهرت داشتند.				
۰/۵	۸- بخش خارجی کره زمین یا پوسته آن حالت جامد دارد که به آن ..... گویند.				
۰/۵	۹- قرن شانزدهم تا نوزدهم را در تاریخ اروپا ..... می‌نامند.				
۰/۵	۱۰- مذهب شیعه توسط شاه ..... به دین رسمی تبدیل شد.				
۱	۱۱- حرکات کوه‌زایی باعث تشکیل چه چیزی در پوسته زمین می‌شود؟				
۰/۵	۱۲- بهناورترین اقیانوس جهان چه نام دارد؟				
۱	۱۳- هوا چیست؟				
۱	۱۴- مهم‌ترین زیست‌بوم‌های جهان را نام ببرید. (۴ مورد)				
۱	۱۵- جنگل‌زدایی چیست؟				
۱	۱۶- عوامل کاهش مرگ و میر در قرون اخیر را نام ببرید.				
۱	۱۷- انواع مهاجرت را نام ببرید.				
۱	۱۸- علل و عوامل نابرابری در جهان را نام ببرید.				
۱	۱۹- علت ضعف پادشاهان صفوی بعد از شاه عباس چه بود؟				
۱	۲۰- به چه علت در دوران صفویه شرایط مناسبی برای رونق اجتماعی و اقتصادی پدید آمد؟				
۱/۵	۲۱- اوضاع ایران بعد از تسلط افغان را بنویسید.				
۱	۲۲- لقب کریم‌خان چه بود؟ معنای آن را بنویسید.				
۱	۲۳- بنیان‌گذار سلسله قاجاریه چه کسی بود و کدام پادشاه زندیه را شکست داد؟				
۱	۲۴- عهدنامه گلستان بین کدام کشورها بسته شد و چه شهرهایی از ایران جدا شد؟				
۱	۲۵- اقدامات امیرکبیر را بنویسید. (دو مورد)				

تیم (دوره اول متوسطه)

۷۸۸

پایخ سوالات استثنائی

۱۷ داخلی و خارجی - اختیاری و اجباری (۱)	۱۰ گزینه‌ی (ج) (۵/۵)
۱۸ عوامل داخلی مانند: بی‌سوادی - جنگ داخلی، عوامل خارجی مانند اشغال نظامی - استعمار (۱)	۲ گزینه‌ی (ب) (۵/۵)
۱۹ کشتن و کور کردن شاهدانگان - بازداشتن آن‌ها از آموختن شیوه کشورداری (۱)	۳ گزینه‌ی (ج) (۵/۵)
۲۰ وجود حکومت مرکزی نیرومند - برقراری نظم و امنیت (۱)	۴ گزینه‌ی (ب) (۵/۵)
۲۱ ایران گرفتار تجزیه و تفرقه شد. عدم توازن افغان بر حکومت کردن سراسر ایران که در گوشه و کنار مدعیانی پیدا شدند. روسیه و عثمانی شمال و غرب ایران را اشغال کردند. (۱/۵)	۵ درست (۵/۵)
۲۲ وکیل‌الرعا یا یعنی نماینده مردم ایران (۱)	۶ نادرست (۵/۵)
۲۳ آقامحمدخان قاجار - لطفعلی خان زند (۱)	۷ قزلباش‌ها (۵/۵)
۲۴ ایران و روسیه، باکو - گنجه - گرجستان و داغستان (۱)	۸ سنگ‌کره (۵/۵)
۲۵ تأسیس مدرسه دارالفنون - فرستادن دانشجو به اروپا (۱)	۹ قرون جدید (۵/۵)
	۱۰ اسماعیل (۵/۵)
	۱۱ چین‌خوردگی (۵/۵) یا شکستگی (۵/۵)
	۱۲ آرام (۵/۵)
	۱۳ وضعیت گذرا و موقتی هوا کره (اتمسفر) در یک محل و در مدت زمان کوتاه (۱)
	۱۴ توندرا - تایگا - ساوان - بیابان (۱)
	۱۵ از بین بردن جنگل‌ها از طریق سوزاندن، قطع درختان، خالی کردن زمین با بولدوزر (۱)
	۱۶ ۱- بهبود بهداشت ۲- بهبود تغذیه (۱)

سوالات استثنائی

آزمون خرداد ماه (نوبت دوم)

..... تاریخ	..... مدت
۰/۵	۱- انقلاب مشروطه در زمان کدام پادشاه رخ داد؟ (الف) شاه اسماعیل (ب) ناصرالدین شاه (ج) مظفرالدین شاه (د) احمدشاه
۰/۵	۲- اولین کانون اجتماعی شدن فرد چه مکانی است؟ (الف) جامعه (ب) مدرسه (ج) خانواده (د) دانشگاه
۰/۵	۳- هم‌زمان با انقلاب مشروطه در کدام کشور انقلاب مهمی رخ داد؟ (الف) آلمان (ب) فرانسه (ج) انگلستان (د) آمریکا
۰/۵	۴- کدام یک از موارد زیر باعث حیات یک ملت است؟ (الف) فرهنگ (ب) تاریخ (ج) سرزمین (د) جامعه
۰/۵	۵- مهم‌ترین خواسته مهاجران در انقلاب مشروطه تأسیس عدالت خانه بود. ☐ درست ☐ نادرست
۰/۵	۶- فرهنگ‌ها اکسپانسیو هستند و از نسلی به نسل دیگر انتقال می‌یابند. ☐ درست ☐ نادرست
۱	۷- مجاهدان مشروطه خواه در تبریز به رهبری ..... و ..... به پا خاستند.
۰/۵	۸- مهم‌ترین رکن حکومت جمهوری اسلامی ..... است.
۰/۵	۹- ولایت به معنی ..... است.
۰/۵	۱۰- قرارداد ۱۹۱۹ با مخالفت چه کسانی روبرو شد؟
۰/۵	۱۱- کدام مجلس حکومت قاجاریه را لغو و آن را به رضاخان سپرد؟
۰/۵	۱۲- رهبران نهضت ملی شدن صنعت نفت را بنویسید.
۱	۱۳- انجمن‌های ایالتی و ولایتی چه تغییراتی را ایجاد کرد؟
۱/۵	۱۴- کاپیتولاسیون را شرح دهید.
۱/۵	

۱/۵	۱۵- مهم‌ترین اقدام نظامی بعد از انقلاب علیه ایران چه بود؟
۰/۵	۱۶- امام خمینی در چه تاریخی رحلت فرمودند؟
۰/۵	۱۷- نماد چیست؟
۱	۱۸- هنجار را تعریف کنید.
۱	۱۹- شکل روبه‌رو را کامل کنید. (عناصر هویت)
۰/۵	۲۰- دو مورد از راهکارهای مهم افزایش بهره‌وری را بنویسید.
۰/۵	۲۱- کارکردهای خانواده را بنویسید.
۱	۲۲- منظور از صلۀ ارحام چیست؟
۰/۵	۲۳- ویژگی رهبر در حکومت اسلامی چیست؟
۰/۵	۲۴- مشارکت سیاسی مردم در جمهوری اسلامی ایران از چه طریقی صورت می‌گیرد؟
۰/۵	۲۵- مؤسس سلسله افشاریه چه کسی بود؟
۱	۲۶- نهضت تنباکو یا تالبوت را شرح دهید.
۰/۵	۲۷- عرض جغرافیایی را تعریف کنید.

نهم (دوره اول متوسطه)

پایخ سوالات امتحانی

۱۹ (هر مورد ۰/۵ نمره)	۱ گزینۀ (ج) (۰/۵)
	۲ گزینۀ (ج) (۰/۵)
	۳ گزینۀ (ب) (۰/۵)
	۴ گزینۀ (ج) (۰/۵)
	۵ درست (۰/۵)
	۶ درست (۰/۵)
	۷ ستارخان - باقرخان (۱)
	۸ رهبری (۰/۵)
	۹ سرپرستی (۰/۵)
	۱۰ آیت‌الله مدرس و شیخ محمد خیابانی (۰/۵)
	۱۱ مجلس مؤسسان (۰/۵)
	۱۲ محمد مصدق - آیت‌الله کاشانی (۱)
	۱۳ لغو شرط انتخاب‌کنندگان و انتخاب شونده‌گان (۰/۵) - لغو سوگند به قرآن از سوی انتخاب شونده‌گان (۰/۵) و تبدیل آن به سوگند کتاب آسمانی (۰/۵)
	۱۴ اگر آمریکایی‌ها در ایران مرتکب جرمی شوند، دادگاه‌های ایران حق رسیدگی به جرم آن‌ها را ندارد. (۱/۵)
	۱۵ جنگ تحمیلی (۰/۵)
	۱۶ ۱۳ خرداد ۱۳۶۸ (۰/۵)
	۱۷ نشانه یا نماینده یک پدیده است مانند علامت؟ (سوال) (۰/۵)
	۱۸ به قواعد و شیوه‌های مورد قبول یک جامعه
۲۰ استفاده مناسب از وقت و زمان (۰/۲۵) - ۲ انجام دادن کارها از روی آگاهی (۰/۲۵)	
۲۱ فرزندانآوری (۰/۲۵) - حمایت اقتصادی (۰/۲۵) - تربیت (۰/۲۵) - برطرف کردن نیازهای عاطفی (۰/۲۵)	
۲۲ افراد به دید و بازدید خویشاوندان خود بروند که باعث افزایش مهر و محبت می‌شود. (۰/۵)	
۲۳ فقیه - عادل - باتقوا - شجاع (۱)	
۲۴ انتخابات (۰/۵)	
۲۵ نادرشاه (۰/۵)	
۲۶ در زمان ناصرالدین شاه یک نفر انگلیسی به نام تالبوت با پرداخت رشوه، امتیاز خرید و فروش توتون و تنباکوی ایران را به مدت ۵۰ سال به دست آورد و مردم حق نداشتند به غیر از وی به کس دیگری توتون و تنباکو را بفروشند که با مخالفت آیت‌الله میرزای شیرازی روبه‌رو شد و با قیام مردم این قرارداد لغو شد. (۱)	
۲۷ فاصله یک نقطه با مدار استوا برحسب درجه (۰/۵)	